

NOVI ROMAN DOBITNIKA BOOKEROVE NAGRADE ZA KNJIŽEVNOST 2002.,
AUTORA KULTNOG *Piševa života*

Yann Martel

BEATRICE I VERGILIJE

PROZA
PROFIL

yann

BEATRICE I VERGILIJE

martel

Naslov izvornika: Beatrice and Virgil
Copyright © Yann Martel, 2010.

Henryjev je drugi roman, napisan pod pseudonimom kao i prvi, bio uspješan. Dobio je mnoge nagrade i bio preveden na desetak jezika. Henryja su pozivali na promocije i književne festivale širom svijeta; u bezbroj se škola i književnih klubova raspravljalo o njegovu romanu; redovito je viđao ljude da ga čitaju u zrakoplovu i vlaku; u Hollywoodu su otkupili prava i namjeravali po njegovu djelu snimiti film, i tako dalje.

On je nastavio živjeti normalnim, anonimnim životom. pisci rijetko postanu javne osobe. Svu pozornost javnosti privuku njihove knjige, kako i treba biti. Čitatelj će s lakoćom prepoznati naslovnici knjige koju je pročitao, ali onaj čovjek ondje u kafiću, je li to... nije li to... pa, teško je reći - nema li on dugu kosu? — ah, već je otišao.

Nije mu smetalo kad bi ga prepoznali. Susreti s čitateljima bih su mu zadovoljstvo. Na kraju krajeva, pročitah su njegovu knjigu i očito je ostavila dojam na njih, jer zašto bi mu inače prišli? Ima nečega intimnog u tim susretima; dva neznanca nakratko se približe da bi razgovarali o nečemu izvan njih samih, o nekom predmetu vjere koji je obojicu dirnuo tako da su pale sve barijere. To nije mjesto za laži ih bombastičnost. Glasovi se stišaju, tijela se prignu bliže, ogoli se nutrina. Katkad je bilo i osobnih ispovijedi. Jedan mu je čitatelj rekao da je roman pročitao u zatvoru. Neka ga je žena čitala dok se liječila od raka. Jedan mu je otac povjerio da ga je njegova obitelj čitala naglas nakon preranoga rođenja, a na kraju i smrti njihova novorođenog djeteta. Bilo je još sličnih susreta. U svim tim slučajevima neki im je element njegova romana — redak, lik, događaj, simbol - pomogao prebroditi krizu koju su proživljavali. Neke od čitatelja s kojima se susreo obuzeli bi osjećaji. Uvijek bi ga to ganulo i silno se trudio odgovoriti utješno.

Mnogo češće čitatelji su samo htjeli izraziti divljenje i reći mu koliko im se svidio roman, a s vremena na vrijeme uz to bi išao neki materijalni znak pažnje, dar izrađen ili kupljen: fotografija, dočitnica, knjiga. Postavili bi pitanje ih dva, plaho, ne želeći ga gnjaviti. Bih su zahvalni za svaki odgovor koji bi im dao. Primili bi potpisanu knjigu i objema je rukama držali pritisnutu o prsa. Oni odvažniji - obično tinejdžeri, ali ne uvijek - ponekad bi upitah mogu li se fotografirati s njim. Henry bi ustao i prebacio im ruku preko ramena, smiješeći se u fotoaparat.

Čitatelji bi odlazili, njihova lica ozarena jer su upoznali njega, njegovo ozareno jer je upoznao njih. Knjigu je napisao zato što je u njemu bila praznina koju je morao ispuniti, pitanje na koje je morao odgovoriti, komad platna koji je morao oslikati — ta mješavina tjeskobe, znatiželje i radosti koja je izvor umjetnosti. I ispunio je prazninu, odgovorio na pitanje, nabacio boju na platno, a sve to za sebe, jer je morao. A onda bi mu potpuni stranci rekli da je njegov roman ispunio prazninu u njima, odgovorio na neko njihovo pitanje, donio boju u njihove živote. Utjeha neznanaca - bio to osmijeh, dodir po ramenu ili riječ pohvale - uistinu jest utjeha.

Što se tiče slave, nije bila ništa posebno. Slava nije poput ljubavi ih gladi ili usamljenosti, nije osjećaj koji iznutra kipi, a izvana je nevidljiv. Zapravo je gotovo u potpunosti bila izvanjska, dolazila je iz umova drugih. Postojala je u načinu kako su ga gledali ili kako su se ponašali prema njemu. Po tome, biti slavan nije bilo ništa drukčije nego biti homoseksualac, ili Židov, ili pripadnik neke vidljive manjine: ono si što jesi, a ljudi potom na tebe projiciraju neku svoju predodžbu. U suštini, uspjeh romana nije ga promijenio. Ostao je ista osoba koja je bio i prije, s istim vrlinama i istim manama. U rijetkim prilikama kad bi mu neki čitatelj prišao na način koji mu se nije svidio, posegnuo bi za posljednjim oružjem pisca koji piše pod pseudonimom: ne, on nije XXX, on je samo tip koji se zove Henry.

S vremenom je potreba da osobno promovira knjigu počela jenjavati i Henry se vratio životu u kojemu je tjedan za tjednom i mjesec za mjesecom mogao u miru sjediti u sobi. Napisao je još jedan roman. U njega je uložio pet godina razmišljanja, istraživanja, pisanja i prepravljivanja napisanoga. Sudbina te knjige nije nevažna za ono što mu se dogodilo pa ima smisla opisati je.

Knjiga koju je napisao sastojala se od dva dijela, a namjeravao ju je objaviti u formatu koji se u nakladništvu naziva „flip-knjiga”: to jest, knjiga s dva različita kompleta stranica koji su pričvršćeni za zajednički hrbat tako da je jedan okrenut naglavce, a posljednje su im stranice jedna uz drugu. Kad biste prelistali *flip*-knjigu, na polovici knjige stranice bi iznenada bile naopako i morali biste je preokrenuti naglavce, da možete čitati njezinu blizanku s druge strane. Odatle ime *flip*-knjiga¹.

Za taj se neobičan format odlučio zato što se brinuo kako najbolje predstaviti dvije književne forme koje imaju isti naslov, istu temu, bave se istom stvari, ali im metoda izvedbe nije ista. Zapravo je napisao dvije knjige: jedna je bila roman, a druga esej. Odabrao je taj dvojak pristup jer je smatrao da su mu za odabranu temu potrebna sva dostupna sredstva. Ali, iznimno se rijetko beletristiku i publicistiku objavljuje u istoj knjizi. U tome je bila kvaka. Tradicija nalaže da ih se mora strogo odvajati. Tako se u knjižarama i knjižnicama kategorizira naše znanje i dojmovi o životu: različiti redovi, različiti katovi, a tako i nakladnici pripremaju knjige: mašta u jednom pakiranju, razboritost u drugome. pisci ne pišu tako. Roman nije u potpunosti nerazborita kreacija, baš kao što ni esej nije lišen maštovitosti. Niti ljudi tako žive. U mislima i djelima maštovito i racionalno ne razdvajaju se tako rigorozno. Postoje istine i postoje laži - *to* su kategorije koje imaju najveću težinu, kako u životu, tako i u knjigama. Jedina je korisna podjela ona između beletristike i publicistike koje govore istinu, i beletristike i

---

¹ [to flip na engleskome znači \(između ostaloga\) i preokrenuti \(nap. prev.\)](#)

publicistike koje izriču laži.

No, Henry je shvaćao da taj običaj, to uvriježeno mišljenje predstavlja problem. Ako roman i esej budu objavljeni odvojeno, njihova komplementarnost neće biti tako očita, a sinergija će vjerojatno biti izgubljena. Moraju biti objavljeni zajedno. Ali kojim redoslijedom? Pomisao na to da esej stavi ispred romana bila mu je neprihvatljiva. Beletristika je bliža potpunom iskustvu života pa bi trebala imati prednost pred publicistikom. Priče - pojedinačne, obiteljske, nacionalne priče - one su ono što zašiva međusobno vrlo različite elemente ljudskoga postojanja u koherentnu cjelinu. Mi smo stvorenja od priča. Ne bi bilo primjereno da se tako veličanstven izričaj našega bića stavi iza ograničenijega čina istraživačkoga promišljanja. Ali iza ozbiljne publicistike stoje iste činjenice i zaokupljenost istim - biti čovjekom i što to znači - pa zašto bi onda esej bio stavljen u položaj pogovora?

Bez obzira na vrijednost, ako bi roman i esej bih objavljeni jedan za drugim u istoj knjizi, prvi po redoslijedu neizbježno bi drugoga gurnuo u sjenu.

Zbog sličnosti među njima, logično bi bilo da ih se objavi zajedno, a iz poštovanja prema pravu svakoga od njih na samostalnost, da ih se objavi odvojeno. Zato je Henry, nakon duga razmišljanja, izabrao *flip*-knjigu.

Kad se odlučio za taj format, na pamet su mu pale mnoge nove prednosti. Događaj u srcu njegove knjige bio je, i još uvijek jest, duboko uznemirujući - moglo bi se reći da je okrenuo svijet naglavce - pa nije li onda itekako primjereno da i sama knjiga uvijek bude napola naglavce? Osim toga, kad bi bila objavljena kao *flip*-knjiga, čitatelj bi morao odabrati kojim će redom čitati. Oni koji su skloni potražiti pomoć i utjehu u razumu, vjerojatno bi najprije pročitah esej. Oni skloniji izravnijem emocionalnom pristupu beletristike možda bi radije započeli s romanom. U oba slučaja čitatelj bi bio onaj koji bira, a kad je čovjek suočen s uznemirujućim stvarima, dobro je imati mogućnost izbora i osjećaj da držiš konce u svojim rukama. I na kraju, tu je bila i činjenica da *flip*-knjiga ima dvije naslovnice. Činilo mu se da ilustracija koja se proteže preko cijelih korica ne bi bila samo estetski plus. *Flip*-knjiga knjiga je s dvojim ulaznim vratima, ali bez izlaznih. Njezin oblik utjelovljuje predodžbu o tome da tema o kojoj se u njoj raspravlja nema raspleta, nema stražnjih korica kojima je možemo uredno zatvoriti. Naprotiv, čitatelj nikad neće završiti s njom; knjiga ga uvijek vraća na središnju stranicu, gdje ga se, zbog toga što se tekst sada doima naopako, navodi da shvati da *nije* shvatio, da *ne može* u potpunosti shvatiti nego da mora ponovno razmisliti, na drukčiji način, i krenuti ispočetka. S obzirom na to, činilo mu se da bi obje knjige trebale završiti na istome listu, sa samo jednom praznom stranicom između dva teksta okrenuta naopako jedan u odnosu na drugi. Možda bi u toj ničijoj zemlji između

beletristike i publicistike mogao biti kakav jednostavan crtež.

Da sve zbunjuje još više, izraz *flip*-knjiga koristi se i za knjižicu s nizom međusobno tek neznatno različitih crteža ili fotografija na uzastopnim stranicama; pri brzom listanju stvara se iluzija pokreta - na primjer: konja koji galopira i skače. Poslije je Henry imao i više nego dovoljno vremena razmišljati o tome koju bi priču pričala njegova *flip*-knjiga da je bila te vrste: bila bi to pripovijetka o čovjeku koji hoda samouvjereno i uzdignute glave, sve dok se ne spotakne, zatetura i veličanstveno padne.

Valja spomenuti, jer je ključno za teškoće na koje je naišao, za to spoticanje, teturanje i pad, da se njegova knjiga bavila umorstvima milijuna Židova - muškaraca, žena i djece - koja su u Europi u prošleme stoljeću počinili nacisti i njihovi mnogi voljni kolaboracionisti, tim strašnim i dugotrajnim izljevom mržnje prema Židovima koji si je nekom neobičnom logikom prisvojio vjerski naziv pa je opće poznat kao holokaust. Preciznije rečeno, Henryjeva dvostruka knjiga bavila se raznim načinima kako se taj događaj predstavlja u pričama. U dugačkom stažu čitanja knjiga i gledanja filmova, uočio je kako je malo *beletristike* o holokaustu. Taj se događaj gotovo uvijek obrađivalo povijesno, činjenično, dokumentarno, anegdotalno, u svjedočanstvima, doslovno. Tipični dokumenti koji govore o tom događaju bili su, na primjer, memoari jednoga preživjelog: knjiga *Zar je to čovjek* Prima Levija. S druge strane, rat - još jedan kataklizmični događaj - stalno se pretvara u nešto drugo. Oduvijek ga se trivijalizira, to jest, od njega se radi nešto manje nego što uistinu jest. U modernim su ratovima poginuli deseci milijuna ljudi i porušene su cijele države, no, unatoč tomu, prikazi koji kazuju istinsku prirodu rata moraju se boriti rukama i nogama da bi ih se vidjelo i čulo u gomili ratnih akcijskih filmova, ratnih komedija, ratnih ljubica, znanstveno-fantastičnih filmova ratne tematike, ratne propagande. A ipak, tko u istome dahu pomisli na „trivijalizaciju” i „rat”? Je li se ijedna udruga veterana ikada pobunila? Ne, jer tako govorimo o ratu, na mnogo načina i s različitom svrhom. Uz te raznolike prikaze dolazimo do onoga što rat znači nama.

Nitko si nije uzeo takvu pjesničku slobodu s holokaustom, niti mu je bila dana. Taj se zastrašujući događaj gotovo uvijek predstavlja kroz samo jedan pravac: historijski realizam. Priča - uvijek ista priča - uvijek je uokvirena istim datumima, ima isto mjesto radnje, iste likove. Bilo je, doduše, i nekoliko iznimaka. Henry se sjetio *Mausa*, djela američkog strip-crtača Arta Spiegelmana. I roman *Vidi pod: Ljubav* Davida Grossmana imao je drukčiji pristup. Ali čak je i u njima ta osobita težina samoga događaja vukla čitatelja natrag prema izvornim i doslovnim povijesnim činjenicama. Ako je priča počinjala poslije ili negdje drugdje, čitatelja se - kao i protagonista u romanu *Time's Arrow* Martina Amisa - kad-tad neizbježno natjeralo natrag kroz vrijeme i preko granica, u 1943. i u Poljsku. Pa se Henry počeo pitati: zašto ta sumnja u maštu, zašto

otpor prema umjetničkoj metafori? Umjetničko djelo ima težinu zato što je istinito, ne zato što je stvarno. Ne postoji li opasnost da će se holokaust uvijek predstavljati na činjeničan način? Ta zasigurno među tekstovima koji opisuju što se dogodilo, među tim bitnim i nužnim dnevnicima, memoarima i historijama, ima barem malo mjesta za komentar mašte. Druge su događaje iz povijesti - uključujući i one strašne - umjetnici obradili, i to na opće dobro. Uzmimo samo tri dobro poznata slučaja svjedočenja kroz umjetnost: Orwell sa *Životinjskom farmom*, Camus s *Kugom*, Picasso s *Guernicom*. U svakom od tih slučajeva umjetnik je uzeo golemu, široku tragediju, pronašao joj srce i predstavio je nedoslovno i sažeto. Povijest, ta nezgrapna zapreka, smanjena je i spakirana u kovčeg. Umjetnost kao kovčeg - lagana, prenosiva, neophodna: nije li takva obrada moguća - zapravo, nije li nužna - i kad je u pitanju najveća tragedija europskih Židova?

Da primjerima potkrijepi i obrazloži taj dopunski način razmišljanja o holokaustu, Henry je napisao roman i esej. Trebalo mu je pet godina naporna rada. Kad ga je završio, dvostruki je rukopis kružio među njegovim izdavačima. Tad su ga pozvali na ručak. Sjetite se čovjeka u *flip-knjizi* koji se spotakne i padne. Henry je preletio Altantski ocean, o njihovu trošku, samo zbog tog ručka. Ručak se odvijao u Londonu, jednoga proljeća, za vrijeme londonskog sajma knjiga. Henryjevi su izdavači, njih četvero, na ručak bih pozvali i jednog povjesničara i jednog knjižara, što je Henry shvatio kao znak dvostruka odobravanja, teorijskoga i komercijalnoga. Nije očekivao ono što je uslijedilo. Restoran je bio otmjen, uređen u *art deco* stilu. Njihov je stol s obje uzdužne strane bio graciozno zakrivljen, što mu je davalo oblik oka. Uz jednu je stranu iz zida izlazila jednako zakrivljena klupa. „Sjedni ondje, može?” rekao je jedan od njegovih izdavača, pokazujući na sredinu klupe. Da, pomislio je Henry, gdje bi sjedio pisac koji ima novu knjigu nego ondje, kao mlada i mladoženja, na čelu stola. Sa svake mu je strane sjeo po jedan izdavač. Njima nasuprot, na četiri stolca uzduž usporedne zakrivljene strane stola, sjelo je preostalo dvoje izdavača, a povjesničar i knjižar između njih. Unatoč formalnu razmješčaju, bio je to ugodan raspored. Konobar je donio jelovnike i objasnio im koji je specijalitet kuće toga dana. Henry je bio izvrsno raspoložen. Kao da su gosti na svadbi.

Zapravo, bili su streljački vod.

U sličnim situacijama, izdavači obično laskanjem dovedu pisca do toga da shvati što sve ne valja s njegovom knjigom. Svaki kompliment u sebi skriva kritiku. Diplomatski je to način da se popravi knjiga, a da se pisca pritom ne ubije u pojam. I tako su, nakon naručivanja jela i kratka čavrljanja, krenuli - kao birnamska šuma na dvorac Dunsinane - laskavi pridjevi koji su skrivali zapovjedne prijedloge. Ali Henry je igrao ulogu Macbetha koji nema pojma. Jednostavno nije čuo što su mu govorili.

Smijao se i samo je odmahivao na njihova sve oštrija pitanja. Reкао im je: „Reagirate točno onako kako će reagirati čitatelji - pitanjima, komentarima i primjedbama. A tako i treba biti. Knjiga je dio govora. U srcu moje knjige nalazi se iznimno uznemirujući događaj, koji može preživjeti jedino u dijalogu. Zato razgovarajmo!”

Knjižar, američki knjižar u Londonu, jednostavna načina izražavanja i nazalna glasa, bio je taj koji ga je na kraju gotovo zgrabio za ovratnik te ga jasno i grubo prisilio da čuje što mu govori. „Eseji su živa dosada”, rekao je, govoreći - pretpostavio je Henry - na temelju iskustva na obje strane Atlantskog oceana, ali možda i kritički, iz iskustva čitatelja. „Pogotovo ako se čovjek prihvati svete krave poput holokausta. Svakih nekoliko sezona pojavi se knjiga na temu holokausta koja dira u srce”, tako je rekao, „i postane planetarno popularna, ali na svaku jednu takvu dolaze stotine drugih koje završe kao reciklirani papir. Taj vaš pristup, a pritom ne mislim samo na ono s dvonaslovničnom knjigom, nego i na tu vašu ideju da bismo na holokaust trebali navaliti cijelom maštom - vesterni o holokaustu, znanstveno-fantastični filmovi o holokaustu, komedije o holokaustu, u kojima imamo jamajačku bob-momčad - hoću reći, kamo to vodi? A uz to želite da knjiga ima dva lica, što je inače samo štos, nešto što se svrstava u šaljive knjige, i ne znam, čini mi se da bi ta vaša mala *flip*-knjiga mogla biti jedan veliki promašaj, nešto što će tako brzo potonuti da će se čuti samo *plop! Flip-plop, flip-plop, flip-plop*”, završio je baš kad je stiglo prvo jelo, zbirka malih posuda sa zalogajima ekstravagantnih delicija.

„Čuo sam vas”, odgovorio je Henry nakon što je nekoliko puta trepnuo i progutao knedlu, koja kao da je bila veličine zlatne ribice, „ali ne možemo uvijek pristupati na isti način. Ne bi li već sama novina - kako sadržaja, tako i oblika - u ozbiljnoj knjizi, privukla pozornost? Ne bi li to pomoglo boljoj prodaji?”

„A kamo biste vi smjestili knjigu, na koji odjel?” upita knjižar, žvačući otvorenih usta. „Među beletristiku ili publicistiku?”

„Idealno bi bilo oboje”, odgovorio je Henry.

„Ne može tako. Previše zbunjuje. Zna li koliko nam knjiga prođe kroz ruke svakoga dana? Ako se moramo brinuti oko toga kako je knjiga okrenuta ne bi li se vidjela odgovarajuća naslovnica, poslu nikad kraja. A kamo ćete staviti bar-kod? Uvijek ga se stavlja na zaslovnice. No, kamo ga staviti na knjizi koja ima dvije naslovnice?”

„Ne znam”, rekao je Henry. „Na hrbat.”

„Preuzak je.”

„Na unutarnju klapnu.”

„Pa ne mogu blagajnice otvarati knjigu u potrazi za bar-kodom. A što ako je knjiga u plastičnom omotu?”

„Može ići na pasicu.”

„Pasice se poderu i padnu. A onda ćemo imati knjigu bez bar-koda - pravu noćnu moru.”

„Onda ne znam. Napisao sam knjigu o holokaustu, ne zamarajući se time kamo će ići jebeni bar-kod.”

„Samo vam pokušavam pomoći da prodate knjigu”, rekao je knjižar, kolutajući očima.

„Mislim da Jeff pokušava istaknuti”, ubacila se jedna od Henryjevih izdavača, priskačući u pomoć, „da postoje određeni problemi s knjigom, praktični i konceptualni, koje trebamo sagledati. Za tvoje dobro”, naglasila je.

Otkinuo je komadić kruha i njime gnjevno zagrabio malo tapenade napravljene od maslina iz ekskluzivna maslinika od samo šest stabala u udaljenom zakutku Sicilije. Pogled mu je pao na šparoge. Konobar im je bio nadugo i naširoko pričao o umaku, njegovoj kulinarskoj istančanosti, rafiniranosti njegovih sastojaka. Po tome kako ga je opisao, jedan liz i samo što nisi doktorirao. Probavši jednu šparogu vilicom, Henry je njome povukao po svijetloružičastu umaku kojim je bila pokapana, a zatim ju je strpao u usta. Bio je previše rastresen da bi mogao okusiti išta osim njezine zelene mekoće.

„Krenimo s drukčijim pristupom”, predloži povjesničar. Imao je prijateljsko lice i umirujući glas. Nakrivio je glavu i preko naočala zaškiljio u Henryja. „O čemu je vaša knjiga?” upitao ga je.

Henry se iznenada zbunio. Očito pitanje, možda, ali nije mu baš bilo lako odgovoriti. Na kraju krajeva, ljudi i pišu knjige zato da bi dali opširne odgovore na kratka pitanja. A knjižar ga je uzrujao. Henry je duboko udahnuo i pribrao se. Pokušao je na povjesničarevo pitanje odgovoriti najbolje što je mogao. Ali, zvučalo je kao da muca i vrluda. „Moja je knjiga o načinu predstavljanja holokausta. Događaj je bio i prošao, ostale su nam samo priče o njemu. Moja knjiga govori o novom izboru priča. Kad je riječ o povijesnom događaju, ne samo da moramo biti svjedoci, odnosno da moramo ispričati što se dogodilo te se pozabaviti potrebama duhova, nego moramo protumačiti i donijeti zaključak, da bismo se mogli pozabaviti potrebama ljudi - djece duhova - *danas*. Uz poznavanje povijesti, potrebno nam je i razumijevanje umjetnosti. Priče identificiraju, ujedinjuju, daju značenje. Baš kao što je glazba buka koja ima smisla, priča je život koji ima smisla.”

„Da, da, možda”, rekao je povjesničar, ne obazirući se na Henryjeve riječi i još se prodornije zagledavši u njega, „ali, o čemu je vaša knjiga?”

Iznutra ga je stresao nalet nervoze. Pokušao je igrati na drugu kartu, povezanu sa zamišlju u pozadini *flip*-knjige. „Nije tako lako napraviti podjelu na beletristiku i publicistiku. Beletristika možda nije stvarna, ali je istinita; ide dalje od nizanjanja činjenica ne bi li doprla do emocionalnih i psiholoških istina. Što se tiče publicistike, kad je riječ

o povijesti, ona možda i jest stvarna, ali njezina je istina skliska, teško dostupna, nema fiksna značenja prikovanoga za nju. Ako povijest ne postane pričom, mrtva je za sve osim za povjesničare. Umjetnost je putni kovčeg povijesti u kojemu nosimo neophodne stvari. Umjetnost je povijesti pojas za spašavanje. Umjetnost je sjeme, umjetnost je sjećanje, umjetnost je cjepivo.” Osjetio je da se povjesničar sprema prekinuti ga pa je žurno i nepovezano nastavio: „U slučaju holokausta imamo stablo s golemim povijesnim korijenjem i tek sićušnim, raštrkanim proznim plodovima. Ali, sjeme je sadržano u plodu! Plodovi su to što ljudi beru. Ako nema plodova, stablo će brzo biti zaboravljeno. Svi smo mi nalik knjizi s dvije naslovnice”, nastavio je, premda to nije slijedilo iz onoga što je neposredno prije govorio. „Svi smo mi mješavina beletristike i publicistike, tapiserija priča koje se odvijaju u našim stvarnim tijelima. Nije li tako?”

„Sve ja to shvaćam”, rekao je povjesničar s natruhom nestrpljenja. „Ali ponavljam, o čemu je vaša knjiga?”

Na to treće ponavljanje istoga pitanja Henry nije imao odgovora. Možda i nije znao o čemu je njegova knjiga. Možda je baš u tome bio problem. Prsa su mu se raširila u teškom udahu, a potom i uzdahu. Crvena lica zurio je u bijeli stolnjak, ne znajući što bi rekao.

Jedan od izdavača prekinuo je tišinu. „Dave ima pravo”, rekao je. „I roman i esej trebaju jasniji fokus. Ova knjiga koju si napisao nevjerojatno je snažna i iznimno je postignuće, svi se slažemo oko toga, ali u sadašnjem obliku romanu nedostaje života, a eseju jedinstva.”

Pojavio se konobar, Henryjev pouzdani spasitelj tijekom toga katastrofalnog ručka, i donio novo jelo, izgovor za promjenu teme, za usiljeno dobro raspoloženje i sumorno jedenje, sve dok neki drugi izdavač, ili knjižar, ili povjesničar ne osjeti profesionalnu, a možda i osobnu potrebu dohvatiti pušku, uperiti je u Henryja i opet zapucati. Takav je bio cijeli obrok: šeprtljavo teturanje od ispraznosti pretjerano profinjene hrane do komadanja njegove knjige; Henry, izmotavajući se ili rječkajući, a oni, naizmjenice ga umirujući ili ubijajući u pojam, i tako amo-tamo, naprijed-natrag, sve dok im nije ponestalo i hrane i riječi. Umotano u najljubaznije rečenice, izišlo je sve: roman je dosadan, zaplet nikakav, likovi neuvjerljivi, njihova sudbina nezanimljiva, smisao izgubljen; esej je slabašan, loše argumentiran, nedovoljno dobro napisan, nedostaje mu tema. Osim što predstavlja komercijalno samoubojstvo, zamisao o *flip*-knjizi samo je gnjavaža koja skreće pozornost. U cjelini, bio je to potpun, neobjavljiv promašaj.

Kad je ručak napokon završio i kad je Henry bio pušten na slobodu, ošamućeno je išetao van. Činilo se da mu samo noge rade kako treba. Nosile su ga u nepoznatom smjeru. Nakon nekoliko minuta nabasao je na park. Iznenadilo ga je što je ondje našao. U Kanadi, odakle je bio, parkovi su obično utočišta sazdana od drveća. Ovaj londonski

nije bio takav. Bilo je to prostranstvo od najdivnije trave, prava simfonija zelenila. Raslo je tu i nekoliko stabala, ali uzdizala su se visoko, s granama daleko od tla, kao da se trude ne smetati neobuzdanoj travi. Na sredini parka ljeskalo se okruglo jezerce. Bilo je toplo i sunčano pa su ljudi masovno pohrlili van. Dok je lunjao parkom, napokon je do njega doprlo što mu se maloprije dogodilo. Pet godina rada otišlo je u vjetar. Henryjev mozak, dotad zanijemio od zatečenosti, kašljucavo se vraćao u život. *Trebao sam reći ovo... Trebao sam reći ono... Koji kurac si on umišlja...? Kako se samo usudila...?* — tako se u njegovoj glavi odvijalo nadmetanje u urlanju, razmahana gnjevna fantazija. Pokušao je nazvati svoju ženu Sarah u Kanadi, ah bila je na poslu, a mobitel joj isključen. Na sekretarici joj je ostavio dugačku, nesuvislu poruku čovjeka slomljena srca.

U jednom su se trenutku napeti mišići koji su mu se trzali u tijelu i osjećaji koji su kipjeli u njemu sastali i progovorili jednim glasom: šaka stisnutih pred sobom, podigao je stopalo i svom snagom udario o tlo, istodobno ispustivši prigušen zvuk kroz stisnuto grlo. Nije to bila svjesna odluka. Jednostavno se tako dogodilo, bio je to munjevit izričaj povrijeđenosti, bijesa i frustracije. Stajao je blizu stabla okružena golom, mekanom zemljom, no udarac njegova stopala bio je gromoglasan, barem njemu, ali i par koji je ležao nedaleko okrenuo se i pogledao u njegovu smjeru. Henry je ostao stajati, sav u čudu. Tlo se zaista bilo zatreslo. Osjetio je vibracije. I sama ga je zemlja čula, pomislio je. Podigao je pogled prema stablu. Bilo je to divovsko drvo, jedrenjak sa svim razvijenim jedrima, muzej umjetnosti s izloženom cijelom svojom zbirkom, džamija s tisuću vjernika koji slave Boga. Nekoliko je minuta zamišljeno gledao u nj. Nikad prije nijedno drvo nije na njega djelovalo tako umirujuće. Dok mu se divio, osjećao je kako bijes i bol istječu iz njega.

Pogledom je prelazio po ljudima oko sebe. Pojedinci, parovi, obitelji s djecom, skupine svih mogućih rasa i narodnosti; čitaju, spavaju, čavrljaju, trče, igraju se, šeću pse; ljudi - različiti, a ipak u skladnu suživotu. Mirnodopski park za sunčana dana. Kakve je ovdje potrebe bilo za razgovorom o holokaustu? Da u toj miroljubivoj gomili i pronade nekoliko Židova, bi li htjeli da im taj prekrasan dan pokvari pričama o genocidu? Bi li *itko* htio da mu priđe neki neznanac i šapne:

„Hitlerauschwitzmilijunusijanihdušabožemojbožemojbožemoj”? A kvragu, Henry čak i nije bio Židov, pa zašto onda ne gleda svoja posla? Sve je kontekst, a kontekst je očito bio pogrešan. Zašto uopće u današnje vrijeme pisati roman o holokaustu? Sve je već rečeno. Primo Levi, Anne Frank i svi ostali učinili su to dobro i za sva vremena. „Pusti to, pusti to, pusti to sad”, ponavljao je. Pokraj njega prošao je mladić u sandalama. Njegova su stopala išla *flip-plop, flip-plop, flip-plop*, kao knjižarev osuđujući zaključak. „Pusti to, pusti to, pusti to sad”, ponovio je monotono.

Sat i nešto poslije krenuo je prema rubu parka. Natpis na znaku rekao mu je da se nalazi u Hyde Parku. Učinilo mu se to vrlo ironičnim. U park je bio ušao kao gospodin Hyde iz Stevensonove priče, izobličen od bijesa, ojađenosti i svojeglavosti, a napuštao ga je više kao dobri doktor Jekyll. Tada mu je sinulo što je trebao odgovoriti povjesničaru. Njegova je knjiga bila o tome kako je to kad ti išćupaju dušu, a s njom i jezik. Nije li o tome - o afaziji — svaka knjiga na temu holokausta? Sjetio se statistike: manje od dva posto ljudi koji su preživjeli holokaust piše ili svjedoči o strahotama koje su prošli. Odatle tipični pristup onih koji ipak govore o tome, tako precizno i činjenično, kao žrtve moždanog udara koje ponovno uče govoriti pa počinju s najjednostavnijim, najčišćim samoglasnicima.

Što se Henryja ticalo, i on se sada pridružio golemoj većini onih koji su bili ušutkani holokaustom. Njegova *flip*-knjiga bila je o gubljenju glasa.

I tako, kad je izišao iz Hyde Parka više nije bio pisac. Prestao je pisati; potreba za pisanjem napustila ga je. Je li to bila spisateljska blokada? Poslije, u razgovoru sa Sarah, tvrdio je da nije, budući da je knjiga ipak bila napisana - zapravo, ne jedna nego dvije. Bilo bi točnije nazvati to spisateljskim napuštanjem. Jednostavno je odustao. Ali ako već neće pisati, barem će živjeti. Ako ništa drugo, šetnja londonskim parkom naučila ga je nečemu korisnom: ako te snađe tuga i jad, sjeti se da su ti dani na ovome svijetu odbrojani pa to što ti je ostalo provedi najbolje što možeš.

Vratio se u Kanadu i uvjerio Sarah da im je potreban odmor i promjena okoline. Pridobila ju je privlačnost pustolovine. U kratkom je roku dala otkaz, ispunili su formulare, spakirali stvari i preselili se u drugu državu. Nastanili su se u jednome od onih velikih svjetskih gradova koji su svijet za sebe, u glasovitoj metropoli, gdje ljudi svih vrsta pronadu sebe i izgube se. Možda je to bio New York. Možda je bio Pariz. Možda Berlin. Uglavnom, u taj su se grad Sarah i Henry preselili jer su htjeli neko vrijeme živjeti njegovim ritmom. Sarah, inače medicinska sestra, dobila je radnu dozvolu i zaposlila se u jednoj klinici za liječenje ovisnosti. Henry, stranac s boravišnom vizom, duh bez prava, krenuo je popunjavati praznine u dijelovima života u kojima sad više nije bilo pisanja.

Oživljavajući sjećanja (ah, nažalost, vrlo malo vještine) na vrijeme kad je kao tinejdžer svirao, upisao se na sate glazbe.

Najprije se okušao u sviranju fagota, ali porazila ga je dvostruka trska i sulud raspored rupa za prste. Vratio se klarinetu, za čiji emocionalni raspon — od razuzdanosti do dostojanstva — u mlađim danima nije ni znao. Našao si je dobra učitelja, strpljiva, intuitivna i duhovita starijega gospodina koji mu je rekao da je za dobro sviranje potreban samo jedan urođeni dar: radost. Jednom prilikom, kad se mučio s Mozartovim koncertom za klarinet, učitelj ga je prekinuo pitanjem: „Gdje je tu

lakoća? Od Mozarta ste napravili teškoga crnog vola i njime orete njivu.” Rekavši to, dohvatio je vlastiti klarinet i proizveo val glazbe koja je bila tako glasna, jasna i blistava, takva divlja oluja uskovitlanih nota da je Henry ostao zabezeknut. Bila je to zvukovna inačica Marca Chagalla, s kozama, mladenkama, mladoženjama i konjima koji se vrte na višebojnu nebu u svijetu bez sile teže. Kad je učitelj prestao svirati, iznenadna praznina u sobi zamalo je usisala Henryja. Pogledao je vlastiti klarinet. Učitelj je zacijelo zamijetio izraz na njegovu licu. „Ne brinite”, rekao je. „Stvar je samo u vježbi. Uskoro ćete i vi to moći.” Henry je opet stao iza svoga crna vola i nastavio klipsati. Učitelj se nasmiješio, zažmirio i kimnuo, mrmljajući: „Lijepo, lijepo”, kao da je Henryjev vol poletio.

Iskorištavajući zakopano znanje iz mladih dana, Henry se upisao na tečaj španjolskoga jezika. Materinji jezik bio mu je francuski, a sretne okolnosti njegova djetinjstva, kao sina dvoje kanadskih diplomata, dovele su do toga da je naučio jednako tečno govoriti engleski i njemački. U tim ranim godinama laka učenja, jedino mu španjolski nije u potpunosti sjeo. Kao dijete, tri je godine živio u Kostariki, ali išao je u englesku školu. Na ulicama San Joséa naučio je ulični španjolski, njegovu boju, ali ne i platno koje joj je bilo podloga. Zato je imao dobar izgovor i dobro je vladao frazama, ali gramatika mu je šepala. Pokušao je to ispraviti instrukcijama koje mu je davala jedna krasna Španjolka, studentica na poslijediplomskom studiju, koja je spremala doktorat iz povijesti.

Henryjeva odluka da piše na engleskom u njegovoj je rodnoj zemlji podigla mnoge obrve. Bio je to, objasnio je, *un hasard*. Kad slušaš nastavu na engleskom i njemačkom, naučiš misliti na engleskom i njemačkom, a zatim prirodno počneš pisati na engleskom i njemačkom. Pomalo zbunjenim novinarima jednom je prilikom rekao da su njegove prve kreativne žvrljotine - pokušaji iznimno osobne prirode, koji nisu bili pisani s namjerom da ikada budu objavljeni - bile na njemačkome. Beskrajno mu je godio njegov krckav izgovor, jasno fonetsko sricanje, gramatika koja kao da ima tajnu šifru, arhitektonska sintaksa. Ali kako je bivao sve ambiciozniji, objasnio je, postalo je očito apsurdnim da kanadski pisac piše na njemačkom. *Das ist doch verrückt!* Prebacio se na engleski. Za ljude kojima je nametnut, kolonijalizam je strašan jad, ah za jezik je pravi blagoslov. Sklonost engleskoga jezika prema istraživanju novoga i stranoga, njegova gorljivost u krađi riječi iz drugih jezika, njegova nesposobnost da se uzrujava oko toga, prekomjerno obilje njegova rječničkog blaga muzejskih proporcija, njegov *a-što-se-može* pristup sricanju, njegov *ne-brini-se-budi-sretan* pogled na gramatiku - i rezultat je jezik čiju je boju i bogatstvo volio. U Henryjevu potpuno osobnome iskustvu jezika, engleski je bio *jazz*, njemački klasična glazba, francuski crkvena glazba, a španjolski muzika s ulice. Prema tome, probodite mu srce i krvarit će na francuskom, razrežite mu

mozak i njegove će vijuge biti podstavljene engleskim i njemačkim, dotaknite mu ruke i imat ćete osjećaj da su na španjolskom. Ali sve je to samo skretanje s teme.

Učlanio se i u cijenjenu amatersku kazališnu trupu. Pod vodstvom nadahnuta redatelja, glumačka je skupina vrlo ozbiljno shvaćala svoje dramske pokušaje. Neka od njegovih najljepših sjećanja na taj grad bile su baš te večernje probe radnim danom, na kojima su on i kolege amaterski glumci polako oživljavali Pintera i Ibsena i Pirandella i Soyinku, ostavljajući vlastite živote na pragu, a na pozornici postajući, najbolje što su mogli, netko drugi. Bratstvo među tim predanim glumcima bilo je neprocjenjivo, a posezanje za emocionalnim visinama i dubinama, za posrednim, ah snažnim iskustvima bilo je iznimno poučno na onaj način kako to samo velika umjetnost može biti. Sa svakom se predstavom osjećao kao da je proživio još jedan život, sa svim njegovim mudrostima i ludostima.

Nakon preseljenja, nekoliko se puta dogodilo da bi se probudio usred noći i na prstima se iskrao iz spavaće sobe pa do računala, gdje bi prizvao svoju knjigu na zaslon i hrvao se s njom. Skratio je esej napola. U romanu, ušao je u trag odmetnutim pridjevima i priložima koji se nisu uklapali u ostatak teksta. Neke je prizore i rečenice preradio, nekoliko puta. Ali što god je pokušao, i dalje je to bila ista dvostruko manjkava knjiga. Nekoliko mjeseci poslije, jalova je potreba za preinakama i oživljavanjem potpuno nestala. Prestao je čak i odgovarati na *e-mailove* svoje agentice i svojih urednika. Sarah mu je obzirno natuknula da je možda depresivan. Ohrabivala ga je neka se nečim bavi. Premda je ovo skok naprijed koji priča jednu posve drugu priču, Sarah je ostala trudna i u Henryjev je život donijela prvo dijete, dječaćića Thea. Gledajući ga, začuđen i zadivljen kao nikada prije, Henry je odlučio da će njegov sin postati pero kojim će, time što će mu biti dobar i brižan otac, napisati predivnu životnu priču. Ako je Theo jedino pero kojega će se ikada više latiti, neka.

No, kao što je to bio istaknuo njegov učitelj glazbe, umjetnost ima korijene u radosti. Nakon probe za neku predstavu, nakon posjeta muzeju, nakon što bi uvježbao neku glazbenu dionicu ili pročitao dobru knjigu, bilo je teško ne žudjeti za pristupom kreativnoj radosti koju je nekoć imao.

Da bi se nečim zaokupio, upustio se u najnoviju pustolovinu, jednu koja mu je odnosila većinu dana, i to na konvencionalno ozbiljniji način nego ijedna druga - rad u kafiću. Zapravo, bila je to *chocolatería*, a baš mu je to i bilo privuklo pozornost. Posluživala se ondje i kava, i to dobra kava, ali Čokoladna cesta prvenstveno je bila kooperativa takozvane poštene trgovine kakaom, koja je proizvodila i prodavala čokoladu u svim njezinim oblicima, od bijele do tamne, različitih stupnjeva čistoće i široke palete okusa, u obliku pločica, bombonijera, praha za vruću čokoladu ili kakao te u komadićima za kuhanje i pečenje. Njihova roba poznata imena dolazila je iz

poljoprivrednih zadruga u Dominikanskoj Republici, Peruu, Paragvaju, Kostariki i Panami, a prodavala se u sve većem broju trgovina zdravom hranom i supermarketa. Bila je to malena tvrtka, ali posao se dobro razvijao, a sjedište im je bila ta *chocolatería* - dijelom mini-tržnica, dijelom mjesto gdje se posluživala vruća čokolada. Prostor je bio ugodan, s reljefnim limenim stropom, rotirajućim umjetničkim izlošcima i dobrom, obično latinoameričkom glazbom, a gledao je na jug pa je često bio obasjan suncem. Budući da *chocolatería* nije bila daleko od mjesta gdje su on i Sarah živjeli, Henry je često odlazio ondje čitati novine uz gustu vruću čokoladu.

Jednoga je dana u izlogu zamijetio oglas: TRAŽI SE RADNIK. Slijedeći neki poriv, raspitao se o poslu. Nije ga trebao; zapravo, zakonski nije ni mogao raditi, ali sviđali su mu se ljudi u Čokoladnoj cesti i divio se njihovoj principijelnosti. Prijavio se na oglas, njih je to zaintrigiralo, dogovorili su se da će mu platiti u dionicama, i tako je Henry postao mali dioničar u čokoladnom koncernu, konobar sa skraćenim radnim vremenom i svojevrsna katica-za-sve. Sarah je to zabavljalo i pomalo čudilo, ali odlučila je shvatiti to kao Henryjevo istraživanje. Brzo se oslobodio treme pri posluživanju neznanaca. Zapravo, uživao je biti konobarom. Bio je to oblik umjerene tjelovježbe, a omogućavao mu je da nakratko, ali stalno promatra ponašanje i dinamiku ljudi: onih koji su pili sami ili parova, obitelji i skupina prijatelja. Sati provedeni u Čokoladnoj cesti prolazili su u ugodnu raspoloženju.

Da slika bude potpuna, Sarah i on udomili su štene i mače iz skloništa za životinje. Nisu bili čistokrvni, ni približno, samo bistrooki i živahni. Štene su nazvali Erasmus, a maca je dobila ime Mendelssohn. Henryja je zanimalo kako će se slagati. Erasmus se pokazao pomalo razularenim, ali s lakoćom je učio. Često je pratio Henryja kad bi išao nešto obaviti. Mendelssohn, dražesna crna mačkica, bila je povučeniya. Kad bi im netko došao u posjet, nestala bi ispod kauča.

Takav je bio život koji su si Sarah i Henry stvorili u tom velikom gradu. Mislili su da će ondje živjeti otprilike godinu dana, nešto kao produženi odmor, ali nakon prve godine nisu bili raspoloženi za odlazak, baš kao ni nakon druge, a onda su na kraju i prestali razmišljati o tome kad će otići.

Za njihova boravka u tom gradu, Henryjev prijašnji spisateljski život nije bio posve zaboravljen. Podsjetnici u obliku pisama tiho su kucali na vrata njegove svijesti. Pisma čitatelja stizala su najzaobilaznijim mogućim putom, često mjesecima nakon što su bila poslana. Na primjer, čitatelj iz Poljske pisao bi mu na adresu nakladničke kuće u Krakovu koja je bila objavila njegovu knjigu. Nakon nekog vremena oni bi prosljedili pismo njegovu kanadskom izdavaču, koji bi ga zatim poslao njemu. Ili bi mu korejski čitatelj pisao na adresu britanskoga izdavača, koji bi pismo prosljedio, i tako dalje.

Pisma su stizala iz Velike Britanije, Kanade, Sjedinjenih Američkih Država i svih

drugih kutaka nekadašnjega Britanskog carstva, ali također i iz Europe i Azije; pošiljatelji su bili različitih godina i položaja, a njihov engleski kretao se u rasponu od samouvjereno istančanoga do krajnje izmesarenoga. Neki od ljudi koji su mu pisali zacijelo su se osjećali kao da pišu poruku u boci i bacaju je u ocean. Ali njihov trud nije bio uzaludan. Revni vjetrovi i struje nakladničkog svijeta uredno su ta pisma donosili Henryju.

Neke bi bilo točnije nazvati paketima. Možda bi sadržavali uvodno pismo kakve srednjoškolske profesorice i niz gorljivih eseja koje su o njegovu romanu napisali njezini učenici. Ili bi možda u omotnici našao fotografiju ih članak za koje je pošiljatelj mislio da bi ga mogli zanimati. No najčešće su to ipak bila prava pisma, natipkana ili pisana rukom. Ona natipkana, sastavljena na računalu, obično su bila razrađenija i opširnija, katkad pravi mah eseji, dok su ona pisana rukom češće bila kraća i osobnije prirode. Draža su mu bila ova druga. Sviđala mu se osobna umjetnost svakoga pojedinog rukopisa; neki su bili savršeno čitljivi, kao da je pisao robot, drugi tek oštrokutne črčke koje jedva da je uspijevaio razabrati. Uvijek bi ga iznenadilo kako dvadeset šest tako visoko konvencionaliziranih znakova može pronaći tako različite izričaje kad ih piše živa ruka. Je li ono Gertrude Stein rekla da je jezik samo abeceda u neredu? Kod rukom pisanih pisama još mu je nešto bilo zanimljivo, a katkad i pomalo zabrinjavajuće - izgled stranice. Kao, na primjer, u slučajevima kad bi se rečenice širile po papiru kao raslinje po neravnu tlu: ovdje raštrkano, ondje zbijeno, to drugo najčešće prema kraju stranice, kad bi piscu ponestalo prostora, a još je bilo toga važnoga reći, pa bi se rečenice uspuzale uza rubove kao korijenje biljke u premalenoj posudi. Često bi nailazio na črčkarije i sitne crteže, umjetnost u zamjenu za umjetnost, njegova za njihovu. Mnoga su pisma sadržavala pitanja. Katkad bi neki čitatelj imao pitanje, dva, tri.

Henry je odgovarao na baš sva pisma. U jednoj je tiskari dao izraditi rasklopivu dopisnicu veličine čestitke na čijoj je prednjoj strani bio kolaž naslovnica različitih međunarodnih izdanja njegove knjige. Ta je dopisnica imala višestruku prednost — predstavljala je osobni znak pažnje koji bi čitatelj mogao cijeniti, a istodobno je njegov mogući odgovor ograničavala na maksimalno tri male stranice: dvije unutrašnje nasuprotne i jednu na poleđini. To mu je omogućavalo dovoljno dugačak odgovor da zadovolji čitatelje, a dovoljno kratak da zadovolji njega.

Zašto je odgovarao na toliko pisama? Zato što je njegov roman, premda sad već dio njegove prošlosti, svakom čitatelju koji ga je tek pročitao bio nov i svjež, a ta se svježina osjećala u njihovim pismima. Bilo bi neuljudno šutjeti pred tom ljubaznošću i ushitom. Još gore: bilo bi nezahvalno. Zahvalnost je, dakle, bila ono zbog čega je Henry stekao naviku da svaki tjedan tu i tamo ukrade trenutak da sjedne i otpiše čitateljima.

Otkrio je da može odgovoriti na otprilike pet pisama ma gdje se nalazio, u nekom kafiću, u predasima od posla u Čokoladnoj cesti ili na probama.

Ignorirao je pitanja osobne prirode, osim ako bi ih postavili vrlo mladi čitatelji, ali rado je raspravljao o svom romanu. Često su pitanja ili komentari bili isti pa je ubrzo mogao bez imalo napora i uz malo varijacija napisati standardan odgovor koji bi bio u skladu s tonom pisma ili sa stajalištem njegova pisca. Glavni likovi u Henryjevom romanu bile su divlje životinje pa su se mnoga pisma svodila na pitanja o njima, o stvarnim i o figurativnim životinjama. Čitatelji su pretpostavljali da je studirao zoologiju, ili da je u najmanju ruku cijeli život strastveno proučavao prirodni svijet. Odgovarao je da osjeća jednaku ljubav prema svemu prirodnom kao i bilo koji drugi osjećajni stanovnik ovoga planeta, ali da nema neko posebno zanimanje za životinje, ni trajnu ljubav prema njima koju bi se moglo nazvati karakternom crtom. Životinje je u romanu upotrijebio, objasnio je, prije iz umjetničkih nego iz sentimentalnih pobuda. Govoreći pred svojim plemenom, gol, bio je samo čovjek i stoga moguće - vjerojatno - sigurno - lažljivac. Ali, odjeven u krzna i perje postao je šamanom i govorio je veću istinu. Cinični smo kad je riječ o vlastitoj vrsti, ali manje kad su u pitanju životinje, pogotovo divlje. Možda ih ne štitimo od uništenja njihovih staništa, ali skloni smo ih štititi od prekomjerne ironije.

U svojim je odgovorima Henry često koristio isti šaljivi primjer: ako ispričam priču o zubaru iz Bavorske ili iz Saskatchewan, moram se baviti predodžbama koje čitatelji imaju o zubarima i ljudima iz Bavorske ili Saskatchewan, s predrasudama i stereotipima koji ljude i priče zaključavaju u tijesne kutije. Ali ako je taj zubar iz Bavorske ili Saskatchewan *nosorog*, onda je to nešto sasvim drugo. Čitatelj se dublje usredotoči, jer nema predodžbu o nosorozima zubarima - iz Bavorske ili odnekud drugdje. Čitateljeva se nevjerica počinje podizati kao kazališni zastor. Sad se priča može lakše razvijati. Ništa ne može natjerati ljude da vjeruju kao što to može ono nezamislivo.

Pisma su stizala iz poštanskog etera, a onamo su se vraćali i njegovi odgovori. Rijetko bi se događalo da u torbi nema svoj mali spisateljski pribor: dopisnice, poštanske marke, kuverte i snop pisama čitatelja.

A onda je jednoga zimskog dana dobio veliku omotnicu ne baš izdaleka. Gledajući adresu pošiljatelja, vidio je da je bila poslana iz istoga grada, ali do njega je doputovala uobičajenim zaobilaznim putem - u ovom slučaju, preko njegova britanskog izdavača. Očito je bila od nekog čitatelja koji je imao mnogo toga reći, primijetio je uz uzdah, opipavajući debljinu omotnice. Dodao ju je na vrh hrpe s poštom.

Otvorio ju je kod kuće, tjedan dana poslije. Veći dio sadržaja činila je fotokopija *Legende o sv. Julijanu Hospitatoru*, kratke priče Gustava Flauberta. Henry nikad prije nije čuo za nju, bio je pročitao samo Flaubertovu *Gospođu Bovary*. Bio je potpuno

zbunjen. Prelistao je priču. Bila je podugačka, a nekoliko se odlomaka isticalo označeno žutim markerom. Odložio ju je, izmučen već i pri pomisli na trud koji je neki neznamac tražio od njega. Možda će ovo biti onaj jedan čitatelj kojemu neće odgovoriti. Ali, dok si je kuhao kavu, predomislio se. Jedno mu se pitanje stalno motalo po glavi: zašto bi mu netko poslao kratku priču francuskoga pisca iz devetnaestog stoljeća? Otišao je u radnu sobu pogledati u rječnik što znači *hospitator*. Traženu riječ pronašao je u proširenu izdanju oksfordskoga rječnika, a sitna su se slova izobličeno nadimala pod povećalom: „gostoprimalac, onaj koji (rado) dočekuje i prima goste”. Pa, kad ga se već poziva... Sjeo je za kuhinjski stol i opet dohvatio priču. Počinjala je:

Julijanovi roditelji živjeli su u dvorcu na obronku brežuljka okružena šumom.

Četiri kule na uglovima dvorca imale su zašiljene krovove s olovnim oplatama, a temelji zidova stajali su na stjenovitim izbojima koji su se strmo spuštali do dna opkopa.

Kamene ploče kojima je bilo popločeno dvorište bile su čiste kao one u crkvi. Vodorige u obliku zmajeva obješenih glava pljuvale su kišnicu u nakapnicu... Unutra... tapiserije u spavaćim sobama za zaštitu od studeni... ormari krcati rubljem... u podrumu police s vinom, koje sežu do stropa...

Znači, priča koja se odvija u srednjem vijeku. Henry je maknuo spajalicu koja je držala papire na okupu i pogledao sljedeću stranicu. Evo vladara i gospodara:

Hodao bi dvorcem ogrnut plaštem od lisičja krzna, dijeleći pravdu svojim podanicima...

A evo i majke čije su molitve bile uslišane:

... jako blijede puti... Nakon mnogo molitve rodila je sina... velika radost... gozba koja je trajala tri dana i četiri noći...

Nastavio je čitati:

Jedne se noći probudila i kroza zraku mjesečine ugledala... sjenoviti lik starca... pustinjač... ne mičući usne:

„O, majko, raduj se, jer tvoj će sin svetac biti!”

Malo niže na stranici, i otac čuje proročanstvo:

... stajao je ispred stražnjih pokrajnjih vrata... iznenada se pred njim pojavi prosjakinja...

Ciganka... promuća ove nerazumljive riječi:

„O! O! Tvoj sin!... Mnogo krvi!... Velika slava!... Uvijek će ga pratiti sreća! Ući će u obitelj cara.”

Sin, Julijan:

... izgledao je kao mali Isus. Svi su mu zubi izrasli, a da ni jednom nije zaplakao... majka ga je naučila pjevati. Da ga nauči hrabrosti, otac ga je posjeo na velika konja... Učeni stari redovnik poučio ga je Svetom pismu... gospodar dvorca priređivao je gozbe za svoje stare ratne drugove... prisjećali su se ratova u kojima su se borili... strašnih rana... Julijan je ushićeno klicao slušajući ih... njegov otac nimalo nije sumnjao da će mu sin jednoga dana biti osvajač. Ali... kad bi izišao s bogoslužja... siromasi koji se klanjaju... tako bi skromno posegnuo u novčanik... njegova je majka zaista očekivala da će joj sin jednoga dana biti nadbiskup.

... u kapelici... ma kako dugo trajalo bogoslužje... klečeći na klupici... ruku sklopljenih u molitvi.

Henry je tada naišao na nešto što je ukazivalo na razlog zašto mu je čitatelj poslao tu priču: odlomke uredno i precizno označene žutom bojom, a koji su imali veze s mladim Julijanom:

Jednoga dana, za vrijeme mise, podigao je pogled i ugledao maloga bijelog miša koji je izišao iz rupe u zidu. Brzo je otrčao uza prvu stubu do oltara pa nekoliko puta amo-tamo, a zatim šmugnuo natrag odakle je bio došao.

Sljedeće nedjelje mučila ga je pomisao da bi ponovno mogao vidjeti miša. I jest, a tako bi ga svake nedjelje čekao i uzrujavao se, sve dok ga nije počeo mrziti, odlučivši da će ga se riješiti.

Zatvorivši vrata i razasuvši mrvice kolača po stubama, stao je ispred rupe sa štapom u ruci.

Nakon duga čekanja pojavila se ružičasta njuškica, a za njom i ostatak miša. Lagano ga je udario štapom i ostao zaprepašten, vidjevši da to malo tijelo sada leži nepomično. Na kamenu podu vidjela se kapljica krvi. Brzo ju je otro rukavom i bacio miša van, ne rekavši o tome nikomu ni riječi.

Na sljedećoj je stranici bio još jedan odlomak na koji mu se željelo privući pozornost:

Kad se jedne večeri vraćao niz bedem, ugledao je kako se na vrhu kruništa grudobrana sunča debeli golub. Julijan se zaustavio da ga bolje pogleda. Na tome je dijelu zidina bila pukotina i ruka mu pade na odlomljeni komad kamena zida. Zamahnuo je rukom i kamenom pogodio pticu koja se

strmoglavila u opkop.

Potrčao je dolje za njom pa kroz nisko grmlje koje ga je grebalo, posvuda je tražeći, živahnije od kakva šteneta. Golub je ležao slomljenih krila, drhtureći zaglavljn među grančicama grma kaline.

Dječaka je uzrujalo to njegovo odbijanje da umre pa mu je krenuo zavrnuti vratom. Od golubova grčenja srce mu je jače zakucalo, ispunjavajući ga divljom, neobuzdanom radošću. Kad se ptica napokon ukočila, osjećao se kao da će se onesvijestiti.

Znači, to je bila povezanost koja je čitatelju bila na umu: ubijanje životinja. Nije ga to šokiralo. Životinje u njegovu romanu nisu bile sentimentalni likovi. Premda ih je koristio u literarne svrhe, bile su to divlje životinje, čije je ponašanje pokušao prikazati vjerno i točno, a divlje životinje ubijaju i bivaju ubijene rutinski. Priču je bio namijenio odraslom čitateljstvu pa si je dopustio onoliko životinjskoga nasilja koliko je bilo potrebno. Zato smrt goluba i miša koje je ubio dječak istražujući granice života nisu bile dovoljne da ga potresu.

Listao je stranice. Julijan postaje neumorni lovac, a čitateljev mu je vjerni žuti marker svjedok:

... najradije je lovio sam, na konju, sa sokolom... uskoro bi doletio natrag, razdirući neku pticu... na taj je način grabio čaplje, lunje, vrane i lešinare.

... volio je puhati u svoj rog i jahati za psima... jelen kapitalac... dok su mu psi zubima derali meso... Za maglovitih dana... duboko u močvare... guske, vidre i divlje patke... ubijao medvjede nožem, bikove sjekiricom, a veprove kopljem... lovački psi... zečevi... pojurili na njih... slomili im kralježnice... na planinskome vrhu... dvije divlje koze... prišao bos... zario bodež... jezero... dabar... ubila ga je njegova strijela...

Usljedio je jedan dulji označeni dio:

Zakoračio je na aveniju od visokih stabala, čiji vrhovi krošanja kao da su oblikovali slavoluk koji je vodio u šumu. Iz gusta grmlja iskočila je košuta, iz jazbine se pojavio jazavac, fazan na travi raširio je rep, a kad ih je sve pobio, pojavilo se još košuta, još jelena, još jazavaca, još fazana, i kosova, šojki, lasica, lisica, ježeva, risova, mnoštvo različitih životinja, kojih je sa svakim njegovim korakom bivalo sve više. Ali Julijan se nije umorio od ubijanja pa je opet i iznova napinjao luk, potezao mač iz korica i zarivao nož, ne razmišljajući ni o čemu i ničega se ne sjećajući. Živio je samo za taj trenutak, lovac u nestvarnu krajolik, gdje je vrijeme izgubilo svako značenje i gdje se sve događalo sa snovitom lakoćom.

Taj ga je nevjerovatni prizor zaustavio u mjestu: pred njim je ležala malena dolina oblika

amfiteatra puna košuta i jelena. Životinje su stajale zbijene zajedno, grijući jedna drugu toplim dahom, koji je lebdio kao oblak u izmaglici oko njih.

Mogućnost pokolja takvih razmjera na nekoliko ga je minuta, od radosti, ostavila bez daha. Sjahao je, zasukao rukave i počeo gađati.

Na fijuk prve strijele svi su jeleni, kao jedan, okrenuli glavu. U njihovim su se redovima pojavile praznine, prolomili su se žalobni jauci, a krdom se proširila duboka uznemirenost.

Rub doline bio je previsok da bi ga mogli prijeći. Okruženi obroncima, mahnito su skakali, pokušavajući pobjeći. Julijan je samo ciljao i gađao, a strijele su padale kao kiša. Pomahnitali su se jeleni sudarali, propinjali i penjali jedni na druge, rogovi su im se zaplitali pa su tako spojeni padali u gomilu mesa koja se trzala i grčila.

Napokon su svi pougibali na pijesku, zapjenjenih nosnica i prosutih utroba, dok je dizanje i spuštanje njihovih trbuha postupno jenjavalo. Potom se sve umirilo.

Padala je noć, a iza šume, u prazninama između grana, nebo je bilo crveno kao lokva krvi.

Julijan se naslonio na stablo. Pogledom raširenih očiju upijao je golemost pokolja i nije mogao shvatiti kako mu je to uspjelo.

Na drugoj je strani doline, pri rubu šume, ugledao jelena s košutom i lanetom.

Bio je to golem i crn jelen, masivnih rogova i bijele brade. Košuta, blijeda poput mrtva lišća, pasla je travu, a točkasto je lane kaskalo uz nju, sišući mlijeko.

Luk je opet zazujao. Lane je palo, ubijeno na mjestu. Njegova majka pogledala je u nebo i ispustila dubok, srceparajući, gotovo ljudski krik. Izvan sebe, Julijan je odapeo strijelu i pogodio je ravno u srce, oborivši je na tlo.

Veliki ga je jelen ugledao i skočio naprijed. Julijan je odapeo posljednju preostalu strijelu na zvijer. Probila mu je čelo i ostala stajati tako.

Na tome je mjestu čitateljevo citiranje — nazovimo to tako - prestajalo. Neonski žuta boja bila je isključena, a priča ostavljena neka dalje nastavi sama. Čudno, jer već u sljedećoj rečenici spominjalo se da Julijanova posljednja strijela ipak nije ubila jelena. Umjesto toga, jelen mu priđe, odlučno se suoči s njim te na zvuk udaljena zvona progovori i prokune ga: „Proklet bio! Proklet bio! Proklet bio! Jednoga dana, srce okrutno, ubit ćeš vlastita oca i majku!”

Čini se da taj element u priči, svakako ključan, u njegovu čitatelju nije pobudio znatiželju. Nakon jelenove kletve Julijan odustaje od lova, napušta roditelje i odlazi lutati po svijetu. Postane plaćenikom, i to vrlo sposobnim, pa usli jedi mnoštvo vojnih pustošenja, koja su mnogi ljudi iz mnogih naroda platili životima, ali čime je Julijan stekao naklonost i zahvalnost cara Ocitanije, kojega je bio spasio od kalifa od Córdoba. Za nagradu dobije ruku careve kćeri. Jedno se proročanstvo, ono dano njegovu ocu, ispunilo: postao je članom careve obitelji. Ali, ništa od toga nije zadržalo pozornost

Henryjeva čitatelja.

Još je jedan dio na kraju bio označen žutom bojom, dva odlomka s opisima žudnje koja je lagano kuhala ispod površine Julijanova inače skladna bračnog života:

Odjeven u grimiz, stajao bi nalakćen uz prozor, prisjećajući se lova svih tih proteklih godina, priželjkujući da može odjahati preko pustinje za gazelama i nojevima, da može ležati u zasjedi među bambusom i čekati leoparde, prijeći šumu punu nosoroga, popeti se na vrhove najnedostupnijih planina ne bi li bolje naciljao orlove, odjedriti morima do plutajuće sante i boriti se s bijelim medvjedima.

Ponekad bi u snu vidio sebe kao Adama, oca našega, u Rajskom vrtu među svim zvijerima: umirale bi na pokret njegove ruke, ili bi prolazile pokraj njega u dvoredu, po veličini, od slonova i lavova sve do zerdava i pataka, kao onoga dana kad su se ukrcale na Noinu arku. Iz sjena špilje gađao bi ih kopljima i nikada ne bi promašio cilj; došlo bi još životinja; pokolj bi se nastavljao;

Točno tu, kod točke-zareza, njegov je čitatelj stao, ne mareći dovoljno da označi i posljednju rečenicu tog odlomka, premda je bila kratka:

Julijan bi se probudio iz sna divlje kolutajući očima.

Ostatak priče - zapravo, najvažniji dio - prošao je bez komentara, premda je opisivao kako Julijan dođe ubiti svoje roditelje, ispunjavajući jelenovo proročanstvo, i kako ga - što je još važnije - život ispunjen tugom, odricanjem i služenjem drugima dovede do toga da postane svecem iz naslova priče. Ne, njegov je čitatelj ostao sa životinjama i njihovom krvavom sudbinom. Čini se da ga Julijan i njegovo iskupljenje uopće nisu zanimali.

Erasmus je cvilio, zahtijevajući šetnju. Henry je trebao obaviti nekoliko telefonskih razgovora, učiti tekst za predstavu, pronaći kostim u trgovini starom odjećom. Odložio je priču.

Vratio joj se nekoliko dana poslije, za vrijeme poslijepodnevnoga zatišja u Čokoladnoj cesti, obraćajući pozornost na priču kao cjelinu, a ne samo na dijelove koje mu je označio čitatelj.

Priča je imala neobičnu neravnotežu; jedan je ključni element ostao visjeti u zraku neriješen. Julijanov dvojni karakter - suosjećajan, ali ubilački - imao je smisla u ljudskom dijelu priče. Na primjer, u plaćeničkim danima njegova su djela nasilna, ali odvijaju se unutar moralnih okvira. Tako je „zauzvrat priskočio u pomoć francuskom prijestolonasljedniku i engleskome kralju, jeruzalemskim templarima, partskome generalu Sureni, abesinskom negusu i caru Calicuta”, a podrazumijeva se da ti razni

vladari zaslužuju njegovu pomoć. Pravednost njegova prolijevanja krvi jasno je istaknuta na istoj stranici: „Oslobodio je mnoge narode. Spasio kraljice zatočene u kulama. On je bio taj koji je ubio milansku guju i oberbirbaškog zmaja.” Jasno je da su oni koji tlače narode i zatvaraju kraljice u kule bili na istoj ogavnoj etičkoj razini kao milanska guja. Ljudsko je nasilje, dakle, usmjeravano moralnim kompasom koji Julijana navodi na put manjega zla, gdje je, ako je ubijanje nužno, bolje da oni koje se ubija budu kazne vri jedni „Skandinavci prekriveni ribljim ljuskama... negroidi naoružani okruglim štitovima od nosorogove kože... trogloditi... kanibali”, radije nego plemeniti prijestolonasljednici, kraljevi i jeruzalemski vitezovi templari. A to, ta uporaba moralnog kompasa u vrijeme nasilja, imala je smisla. Zaista, točno ga se u takvim vremenima i treba rabiti.

Nakon što ubije svoje roditelje, zaklavši ih u snu u vlastitu krevetu, pogrešno misleći da je to njegova žena s ljubavnikom, ne znajući da im je ona ponudila neka se ondje odmore, Julijan je duboko svjestan golemosti svoga čina. Shrvava ga grizodušje. Igla njegova moralnog kompasa vrti se u krug.

Do kraja priče ipak se sve postavi na pravo mjesto. Julijan k sebi uzima užasno unakažena gubavca, potpuno promrzloga i izgladnjela, ali ne da mu samo hranu i utočište nego i vlastiti krevet: legne gol na njega - „usta na usta, prsa na prsa” - ne bi li mu dao svu toplinu koju kao kršćanin može dati. Pokaže se da je taj gubavac zapravo Isus Krist. Kad Gospod uzade na nebo, vodeći sa sobom iskupljenoga Julijana, to predstavlja pobjedu Julijanova krvlju pošćropljena moralnog kompasa, koji sad pokazuje istinski sjever. Dva načina gledanja na svijet, jedan narativni, drugi vjerski, stavljeni su bok uz bok, a Flaubert im da je najpopularniji i istoznačan završetak: spašena grešnika i sretan kraj. Sve je to imalo smisla i uklapalo se u običaje tradicionalne hagiografije.

Ali, ubojstva životinja nisu imala smisla. Unutar okvira priče nije bilo razrješenja, nije bilo obračuna, a s vjerskoga je stajališta padala u neugodnu prazninu. Julijanovo uživanje u bolu i ubijanju životinja - koje je bilo opisano opširno i mnogo podrobnije nego ubijanje ljudi - ima samo usputne dodirne veze s njegovim prokletstvom i spasenjem. Umorstvo vlastitih roditelja razlog je njegova očajničkog potucanja po svijetu, a spašen je otvaranjem srca božanskom gubavcu. Njegov zapanjujući lovački pokolj tu je samo kao kulisa za pojavu veličanstvenog jelena koji ga prokune. Mimo toga, pokolj i priželjkivano istrebljenje svih životinja besmislena je orgija o kojoj Julijanov spasitelj ne kaže ni riječ. Njih dvojica uzađu u vječnost, ostavljajući za sobom more životinjske krvi neka se suši u tišini. Takav kraj zapećaćuje pomirenje između Julijana i Boga, ali goruće pitanje izljeva nasilja prema životinjama ostavlja neriješenim. Henry je smatrao da baš to nasilje čini Flaubertovu pripovijetku

pamtljivom, no jednako tako i zbunjujućom, a čitatelja ostavi pomalo nezadovoljnim.

Još je jednom prelistao sve stranice. Opet je primijetio da je njegov čitatelj fluorescentnom žutom bojom označio sve primjere pokolja životinja, od usamljena miša do svih stvorenja u Rajskome vrtu. To mu je bilo jednako zbunjujuće.

U omotnici nije bila samo priča. Druga je spajalica držala na okupu još jedan snop papira. Činilo se da je to ulomak iz nekog kazališnog komada nepoznata naslova i nepoznata autora. Henry je nagađao da je riječ o djelu njegova čitatelja označivača.

Obuzela ga je letargija. Vratio je Flauberta i ulomak iz komada u njihovu omotnicu i gurnuo je na dno snopa pisama. Sjetio se da bi trebao razvrstati novopristigli kakao u skladištu.

Ali tijekom sljedećih nekoliko tjedana, dok se bavio pismima drugih čitatelja, omotnica je postupno opet došla na vrh. Jedne je večeri Henry bio na probi. Kazalište gdje je njegova amaterska trupa postavljala svoje komade nekoć je bilo staklenik velike poljoprivredne tvrtke - odatle im i ime, Staklenička trupa. Zahvaljujući jednom filantropu sagrađena je višenamjenska pozornica, a redove polica za cvjetne posude zamijenili su nizovi udobnih sjedala. Pravilo koje kaže da je lokacija ključna za uspjeh posla primjenjivo je i na umjetnost, čak i na sam život: hoćemo li bujati ili venuti ovisi o tome koliko je hranjiva naša okolina. Taj preuređeni staklenik bio je iznimna lokacija za kazalište, omogućavao im je da gledaju svijet dok hodaju pozornicom (ili, prozaičnije, pogled na to kako je vani hladno dok su oni unutra uljuljkani u toplinu i intimnost). Ondje je te jedne večeri sjedio ispred pozornice, svjedočeći umjetničkom pretjerivanju, kad mu je sinulo da je taj trenutak jednako primjeren kao i bilo koji drugi da baci pogled na kazališni uradak svoga i Flaubertova čitatelja. Izvukao je papire i počeo čitati.

(Vergilije i Beatrice sjede u podnožju stabla.

Tupo zure preda se.

Tišina.)

VERGILJE: Što bih dao za krušku.

BEATRICE: Krušku?

VERGILJE: Da. Jednu zrelu i sočnu.

(Stanka.)

BEATRICE: Nikad nisam probala krušku.

VERGILJE: Što?

BEATRICE: Zapravo, mislim da je nikad nisam ni vidjela.

VERGILJE: Kako je to moguće? Pa to je često voće.

BEATRICE: Moji su roditelji uvijek jeli jabuke i mrkve. Valjda nisu voljeli kruške.

VERGILJE: Ali kruške su tako dobre! Kladim se da je ovdje u blizini neko stablo

kruške. (*Ogledava se oko sebe.*)

BEATRICE: Opiši mi krušku. Kakva je?

VERGILJE: (*opet sjedajući*) Mogu pokušati. Da vidimo... Za početak, kruška je neobična oblika. Okrugla je i debela pri dnu, a prema vrhu se suzuje.

BEATRICE: Kao tikva.

VERGILJE: *Tikva?* Tikve su ti poznate, ali kruške nisu? Kako je čudno koje stvari poznajemo, a koje ne. No, uglavnom, ne, kruška je manja od prosječne tikve, a njezin je oblik mnogo ugodniji oku. Kruška se suzuje simetrično, gornja joj polovica stoji ravno i na sredini donje polovice. Možeš li si predočiti što hoću reći?

BEATRICE: Mislim da mogu.

VERGILJE: Počnimo s donjom polovicom. Možeš li zamisliti voće koje je okruglo i debeljuškasto?

BEATRICE: Kao jabuka?

VERGILJE: Ne baš. Ako si u mislima predočiš jabuku, primijetit ćeš da je najšireg obujma na sredini ili u gornjoj trećini, zar ne?

BEATRICE: Imaš pravo. A kruška nije takva?

VERGILJE: Ne. Moraš zamisliti jabuku koja je najšira u donjoj trećini.

BEATRICE: Vidim je.

VERGILJE: Ali, ne smijemo otići predaleko s tom usporedbom. Kruška pri dnu nije slična jabuci.

BEATRICE: Nije?

VERGILJE: Nije. Većina jabuka sjedi na guzovima, da ih tako nazovemo, to jest na kružnome izboju ili na četiri-pet točaka koje sprečavaju da se ne prevrne. Malo iznad guzova nalazi se ono što bi joj, da je životinja, bilo anus.

BEATRICE: Shvaćam što misliš.

VERGILJE: Pa, kruška nije takva. Kruška nema guzove. Njezina je donja strana okrugla.

BEATRICE: A kako onda ostane uspravna?

VERGILJE: Ne ostane. Kruška se klata s grane ili leži na boku.

BEATRICE: Nezgrapna poput jajeta.

VERGILJE: Ima još nešto u vezi s donjim dijelom kruške: većina krušaka nema one okomite brazde kakve imaju neke jabuke. Većina krušaka odozdo je glatka, okrugla i pravilna.

BEATRICE: Kako čarobno.

VERGILJE: Uistinu jest. Krenimo sad prema sjeveru, dalje od voćnog ekvatora.

BEATRICE: Pratim te.

VERGILJE: Tu sad dolazi ono sužavanje koje sam ti spomenuo.

BEATRICE: Ne razumijem baš. Voćka se sužava? Je li valjkasta oblika?

VERGILJE: Ne. Zamisli kraj banane.

BEATRICE: Koji kraj?

VERGILJE: Onaj donji, koji držiš u ruci kad je jedeš.

BEATRICE: Koje vrste banane? Ima ih na stotine.

VERGILJE: Zaista?

BEATRICE: Da. Neke su malene kao debeli prstići, druge su, pak, prave toljage.

Različitih su oblika, baš kao i okusa.

VERGILJE: Mislim na one obične, žute, koje su zaista ukusne.

BEATRICE: Obična banana, *M. sapientum*. Vjerojatno misliš na vrstu Gros Michel.

VERGILJE: Zadivljen sam.

BEATRICE: Razumijem se u banane.

VERGILJE: Bolje nego neki majmun. Dakle, uzmi donji kraj obične banane i stavi ga na vrh jabuke, uzimajući u obzir razlike između jabuka i krušaka koje sam ti maloprije opisao.

BEATRICE: Zanimljiv kalem.

VERGILJE: Sad ublaži linije, učini ih glađima. Neka se banana prijateljski širi dok se ne spoji s jabukom. Vidiš li je?

BEATRICE: Mislim da da.

VERGILJE: Još jedan, posljednji detalj. Na sâm vrh toga kompozita jabuka-banana dodaj iznenađujuće žilavu peteljku, pravi balvan od peteljke. Eto, to ti je otprilike kruška.

BEATRICE: Zvuči kao divno voće.

VERGILJE: I jest. Što se tiče boje, kruška je najčešće žuta s crnim mrljicama.

BEATRICE: Opet slično banani.

VERGILJE: Ne, nimalo. Kruška nije žuta tako žarko, neprozirno i bez sjaja. Bljeđe je i prozirnije žute boje, koja pomalo vuče na bež, ali ne krem, više je vodenasta, blizu vizualnoj teksturi akvarela. A mrljice su katkad smeđe.

BEATRICE: Kako su raspoređene?

VERGILJE: Ne kao leopardove pjege. Tu je više riječ o zasjenjenim dijelovima nego o pravim mrljama, ovisno o tome koliko je kruška zrela. Usput, sa zreloom kruškom valja pažljivo, jer lako ju je nagnječiti.

BEATRICE: Naravno.

VERGILJE: Sad koža. Kruška ima neobičnu kožu, teško ju je opisati. Spominjali smo jabuke i banane.

BEATRICE: Da.

VERGILJE: One imaju glatku, sklisku kožu.

BEATRICE: Tako je.

VERGILJE: Kruška nema tako glatku ili sklisku kožu.

BEATRICE: Zaista?

VERGILJE: Zaista. Kruška ima grublju kožu.

BEATRICE: Kao avokado?

VERGILJE: Ne. Ali kad si već spomenula avokado, kruška mu je oblikom pomalo slična, premda je donji dio kruške obično bucmastiji.

BEATRICE: Čarobno.

VERGILJE: A kruška se u gornjoj polovici stanjuje naglašenije nego avokado. No, svejedno, te su dvije voćke više-manje slična oblika.

BEATRICE: Jasno vidim taj oblik.

VERGILJE: Ali, koža im se ne može usporediti! Koža avokada bradavičasta je kao ona žabe krastače. Avokado izgleda kao povrće koje ima gubu. Za kožu kruške karakteristična je ta tanka hrapavost, na dodir profinjena i zanimljiva. Da ga se može stoput pojačati, znaš li kako bi zvučao zvuk vršaka prstiju koji prelaze preko kože suhe kruške?

BEATRICE: Kako?

VERGILJE: Zvučao bi kao kad dijamantna gramofonska igla ulazi u brazdu. Isto to rasplesano pucketanje, kao da izgara najsuše, najtanje triješće.

BEATRICE: Pa kruška je onda zacijelo najdivnije voće na cijelome svijetu!

VERGILJE: I jest, i jest! Eto, takva ti je koža kruške.

BEATRICE: A je li jestiva?

VERGILJE: Naravno. Ne govorimo o voštanoj, grubijanskoj koži naranče. Kad je kruška zrela, koža joj je meka i podatna, lako popušta pod zagrizom.

BEATRICE: A kakav okus ima kruška?

VERGILJE: Čekaj. Najprije je moraš omirisati. Zrela kruška odiše vodenastom, suptilnom aromom, čija moć leži u profinjenosti njezina dojma na osjetilo mirisa. Možeš li zamisliti miris muškatnog oraščića ili cimeta?

BEATRICE: Mogu.

VERGILJE: Miris zrele kruške ima isti učinak na um kao i ti aromatični začini. Um zastane, opčinjen, a tisuću i jedno sjećanje i asocijacija bivaju izbačeni na površinu dok um ruje u dubinu, pokušavajući razumjeti zavodljivost toga čarobnog mirisa - u koji, usput rečeno, nikad ne uspije proniknuti.

BEATRICE: Ali, kakva je okusa? Ne mogu više čekati.

VERGILJE: Zrela kruška prelijeva se slatkom sočnošću.

BEATRICE: O, zvuči dobro.

VERGILJE: Prereži krušku i otkrit ćeš da joj je meso blistavo bijelo. Sja nekim unutaršnjim svjetlom. Tko nosi nož i krušku, ne boji se mraka.

BEATRICE: Moram je imati.

VERGILJE: Tekstura kruške, njezina konzistencija, još je jedna stvar koju je teško opisati riječima. Neke su kruške pomalo hrskave.

BEATRICE: Poput jabuke?

VERGILJE: Ne, nimalo nalik jabuci! Jabuka se opire tomu da ju se jede. Jabuku ne jedeš, jabuku osvojiš i pokoriš. Hrsravost kruške mnogo je privlačnija. Podatna je i krhka. Jestu krušku, to je... kao ljubiti se.

BEATRICE: Oh. Zvuči tako dobro.

VERGILJE: Meso kruške zna biti mrvicu zrnato. A ipak se topi u ustima.

BEATRICE: Je li takvo što moguće?

VERGILJE: Sa svakom kruškom. A to je samo izgled, osjet, miris i tekstura. Još ti nisam rekao kakav joj je okus.

BEATRICE: Bože moj!

VERGILJE: Kad je jedeš, kad zagrižeš u njezino blaženstvo, dobra kruška ima takav okus da te taj čin u potpunosti zaokupi. Ništa drugo ne želiš raditi nego jesti svoju krušku. Radije bi sjedio nego stajao. Radije bi bio sam nego u društvu. Radije bi tišinu nego glazbu. Sva osjetila osim okusa kao da se ugase. Ne vidiš ništa, ne čuješ ništa, ne osjećaš ništa — ili samo toliko koliko ti pomaže da bolje uživaš u božanskom okusu svoje kruške.

BEATRICE: Ali, kakav okus zapravo ima?

VERGILJE: Kruška ima okus, ima okus po... (*Muči se. Na kraju odustaje, uz slijeganje ramenima.*) Ne znam. Ne mogu to pretočiti u riječi. Kruška ima okus kao kruška.

BEATRICE: (*tužno*) Da barem imaš jednu krušku.

VERGILJE: Da imam, dao bih ti je. (*Tišina.*)

S tom je tišinom prizor završio. Henry je prepoznao imena likova iz Danteova djela, jer *Božanstvenu komediju* pročitao je još na studiju, ali sad mu to nije bilo ni od kakve pomoći. Nije znao što da misli o toj samostojećoj minijaturnoj drami; bila je to kap čiji je odraz svemira nesiguran. Sviđala mu se rečenica: „Tko nosi nož i krušku, ne boji se mraka.” A i ritam je bio dobar; mogao je zamisliti dvoje glumaca kako se uživljavaju u prizor. Ali nije mu bilo jasno što povezuje priču o sv. Julijanu Gostoprimcu i taj razgovor o neuhvatljivoj kruški rođen iz gladi i samo s jednim ciljem.

U omotnici se nalazila i sljedeća otipkana poruka:

Poštovani gospodine,
Pročitao sam vašu knjigu i iznimno mi se svidjela.
Trebam vašu pomoć.
Iskreno vaš,

Potpis je bio jedva čitljiv. Druga polovica, koja je trebala prikazivati prezime, bila je tek malo više od zakrivljene crte. Nije uspio razaznati ni jedno jedino slovo, pa čak ni samo broj slogova koje bi ta žvrljotina trebala predstavljati. Ali uspio je dešifrirati ime: Henry. Ispod nehajna potpisa stajala je adresa u istome gradu i broj telefona.

Treba njegovu pomoć - što to znači? Kakvu vrstu pomoći? S vremena na vrijeme čitatelji bi mu poslali svoje spisateljske pokušaje. Većina ih je bila samo vješto napisana, ali svejedno im je otpisivao ohrabrujućim riječima, jer smatrao je da nema pravo ubiti nečiji san. Je li to pomoć kakvu je želio ovaj čitatelj: pohvalu, uredničku povratnu informaciju, kontakte? Ili nekakvu drugu pomoć? Katkad bi čitatelji imali neobične zahtjeve.

Zapitao se je li taj Henry tinejdžer. To bi moglo objasniti zašto ga je privukla krv i prosuta utroba u Flaubertovoj priči, dok ga vjerska tema uopće nije zanimala. No, komad je bio napisan vrlo tečno, s čistim rečenicama, bez pravopisnih i gramatičkih pogrešaka ili koje omaške u sintaksi. Knjiški moljac koji je imao dobra učitelja? I majku koja je s ponosom uredila tekst svoga malog pisca u nastajanju? Bi li tinejdžer napisao tako šturu poruku?

Henry je opet odložio omotnicu. Ovaj put su prošli tjedni. Posao u Čokoladnoj cesti, dvije glazbene pouke tjedno, svakodnevno vježbanje, kazališne probe, sve življi društveni život s ljudima s kojima su se Sarah i on sprijateljili, mnoga kulturna događanja u velikom gradu, i tako dalje. Bavio se i Erasmusom i Mendelssohn. Bili su zahtjevniji nego što je mislio - Erasmus fizički, a Mendelssohn filozofski, recimo, jer s njom je istraživao tišinu koju mačke tako njeguju, što znači da bi se, kad bi mu legla u krilo i potaknuta njegovim nježnim češkanjem počela presti, prisjetio budističkoga redovnika koji meditira uz mantru *Om, Om, Om* pa bi i sam zapao u stanje dokone kontemplacije — i iznenada bi dan već napola prošao, a da on ništa nije napravio. Rješenje za taj nedostatak postignuća često je bila duga šetnja s Erasmusom. Bio je to veseo pas, prijemljiv i *uvijek za*. Henry se iznenadio koliko uživa u njegovu društvu. Bilo mu je neugodno priznati da bi se često uhvatio kako s Erasmusom ne razgovara samo u osami njihova stana nego i za vrijeme izlazaka. Prema izrazima na njegovu licu činilo se da pas uvijek točno zna o čemu Henry govori.

No, omotnica ga je i dalje ljutito gledala s radnoga stola u uredu ili se bunila u torbi, nesretna što je presavijena napola.

Na kraju je šturost te tako eliptične poruke i blizina adrese bila poticaj da ode istražiti gdje mu živi imenjaka. Činilo mu se da bi to bio dobar izgovor za ugodnu šetnju s Erasmusom. Pisat će Henryju - Henryju i kako još? Proučio je omotnicu. Povratna adresa bila je samo to, bez imena. Nema veze: pisat će Henryju Kakosevećzove na uobičajenoj dopisnici, zahvalit će mu što je s njim podijelio svoj literarni pothvat i zaželjeti mu sreću - a sve to s jasno čitljivim potpisom na kraju, ali bez povratne adrese. *Slučajno sam ovdje u posjetu*, napisat će i ubaciti mu poruku u poštanski sandučić.

Nekoliko dana poslije, Henry je pisao Henryju. O drami je rekao:

...Smatram da je dobro konstruirana, a i likovi su zanimljivi. Njezina me lakoća ponijela, ritam je dobar, da je učinkovit prizor. Znae *napisati* krušku. Posebno mi se svidjela rečenica: „Tko nosi nož...” Zaintrigirala su me imena likova: Vergilije i Beatrice. Ubacivanje Danteove *Božanstvene komedije* produbilo mi je poštovanje prema vašem djelu. Čestitam. Želim vam...

Zapitao se hoće li njegov čitatelj prozreti besmisleno blebetanje u napomeni o Danteu. O Flaubertovoj je priči napisao:

...Hvala vam na Flaubertovoj *Legendi o sv. Julijanu Gostoprimcu*. Sad sam je prvi put pročitao. Imate pravo, opisi lova posebno su živopisni. Toliko krvi! Pitam se što bi sve to moglo značiti...

„Sarah, idem prošetati. Ideš li sa mnom?” upitao je Henry. Sarah je zijevnula i odmahнула. Tada je već bila zdravo, ali i pospano trudna. Navukao je kaput i zaputio se van s Erasmusom. Dan je bio jarko sunčan, ali hladan, tek nekoliko stupnjeva iznad točke ledišta.

Šetnja se pokazala duljom nego što je bio očekivao. Udaljenost koju su oči vidjele na karti nije dobro preračunao u onu koju će njihova stopala morati prijeći hodajući ulicama. Ušli su u četvrt koju nije poznao. Gledao je zgrade, stambene i poslovne, zamjećujući njihov promjenjiv karakter - povijest grada i njegovih stanovnika izraženu u arhitekturi. Pluća su udisala hladan zrak.

Put prema odredištu odveo ga je do stražnjeg dijela jedne od otmjenijih trgovačkih ulica, u kojoj su se, među ostalim primjerima pametnog poslovanja, nalazile i velika trgovina vjenčanicama, zlatarnica, otmjeni restoran te na samome kraju, s desne strane, privlačan kafić s velikom terasom. Zbog hladnoće, na terasi nije bilo stolova i stolaca, ali nad nju se, s ciglenoga zida vidljivog s ulaza u ulicu, nadvijao mural sa slikom šalice kave iz koje se vijugavo dizala mirisava para, obećavajući toplinu. Ulica je kod kafića skretala ulijevo, a zatim brzo udesno. Svoju izvitoperenu geometriju očito je dugovala golemoj zgradi čiji je stražnji dio stršao na nju i impozantnom je veličinom prisiljavao

da se ulegne oko njega. Henry i Erasmus postupili su isto. Trgovine i radnje na ovome drugom dijelu ulice bile su skromnijeg karaktera. Primijetio je kemijsku čistionicu, radionicu za tapeciranje namještaja, malu trgovinu mješovitom robom. Pratio je brojeve na zgradama; približavali su se cilju: 1919... 1923... 1929... Skrenuo je za ugao i zastao u pola koraka.

Prema njemu je niz ulicu gledao okapi, glave nagnute naprijed i okrenute u njegovu smjeru, kao da ga očekuje. Erasmus ga nije zapazio. S velikim je zanimanjem njuškao zid. Henry ga je odvuкао od zida i prešao ulicu da može bolje pogledati. U golemu trokrilnu izbočenom izlogu, neizbježan i veličanstven, stajao je - Henry je bio u napasti reći *živio je* - preparirani okapi, postavljen u dioramu sparne afričke džungle. Stabla i liane u diorami iskakale su iz izbočenoga izloga na okolni cigleni zid kao savršeno izveden *trompe l'oeil*. Životinja je bila visoka gotovo tri metra.

Okapi je neobična životinja. Ima prugaste noge zebre, tijelo velike crvenkastosmeđe antilope, a glavu i spuštenu ramenu žirafe, s kojom je zapravo u rodu. I zaista, kad ti je ta povezanost poznata, odmah je uočiš: okapi izgleda kao kratkovrata žirafa, a samo se prugaste noge i velike okrugle uši ne uklapaju u sliku. Miroljubiv je to preživlač, plah i samotna, kojega su Europljani otkrili u prašumama Konga tek 1900. godine, premda je, naravno, lokalnom stanovništvu bio poznat i prije toga.

Primjerak ispred Henryja bio je pothvat vri jedan svake pohvale. Vitalnost njegova oblika, prirodna poza, izvrstan prikaz njegova staništa - bilo je to izvanredno. Ovdje, u inače pretežno umjetno stvorenom okolišu, nalazio se blistav komadić tropske Afrike. Kad bi okapi prodisao, iluzija bi postala stvarnost.

Henry se sagnuo da vidi može li pronaći neki trag šavova uzduž trbuha životinje ili na nogama. Nije bilo ničega, samo koža koja je glatko tekla preko mišića, a tu i tamo vidjeli su se nabori vena. Pogledao je oči — bile su vlažne i crne. Podignute uši koje napeto oslušuju. Nos koji samo što nije zadrhtao. Noge spremne za skok. Izložak je imao istu svjedočansku težinukao fotografija, onaj dojam da je neosporan svjedok stvarnosti, jer u trenutku kad je fotografija bila snimljena, fotograf je nužno morao biti *ondje*, dijeliti istu stvarnost. Takva je bila priroda ovog pothvata kojemu se Henry divio: bila je to trodimenzionalna fotografija. Samo trenutak i okapi će pobjeći, kao što bi to učinio u divljini kad bi začuo škljocanje fotoaparata. Henry je tek nakon nekoliko minuta zamijetio kućni broj iznad vrata na desnoj strani: 1933. Adresa koju je tražio! Iznad izloga stajao je znak na kojemu je zlatnim slovima na crnoj podlozi pisalo: Preparatorska radionica Okapi. Okrenuo se pogledati u smjeru odakle je došao. Malo istegnuvši vrat, uspio je vidjeti rub trgovine mješovitom robom, ali ostatak ulice bio mu je skriven od pogleda. U drugom smjeru, samo nekoliko koraka naprijed, ulica je opet skretala ulijevo, nastavljajući dalje sad kad je prošla veliku zgradu od cigle.

Preparatorska radionica Okapi bila je jedina trgovina na tom skrivenom komadićku ulice. Okapi bi sigurno bio zadovoljan takvom oazom mira, ali za posao je to bilo pravo groblje, a vlasniku zacijelo razlog za očaj, jer od gusta prometa kupaca u glavnome dijelu ulice on nije imao ništa.

Taksidermist. Eto još jednoga objašnjenja zašto su ga toliko zanimale životinje koje je lovio sveti Julijan. Henry nije nimalo oklijevao. Bio je planirao samo ubaciti dopisnicu u sandučić, ali nikad prije nije upoznao nekog taksidermista. Nije ni znao da još uvijek postoje. Držeći Erasmusa na kratku povodcu, otvorio je vrata pa su ušli u preparatorsku radionicu Okapi. Zazvonilo je zvonice. Henry je zatvorio vrata. Staklena ploha s lijeve strane omogućavala mu je da se nastavi diviti diorama. Sad je kroz vijugave lijane mogao vidjeti okapija i sa strane, kao kakav istraživač koji mu se prišuljao kroz džunglu.

Kako su neobični motivi prirodnog odabira koji opravdavaju činjenicu da su zebre dobile pruge po cijelome tijelu, a okapiji samo po nogama. Pogledavši gore u dioramu, među diskretno razmještenim svjetlima uočio je jedno — u kutu iznad izbočenog izloga - postavljeno na mehanizam koji ga je polako okretao. U nasuprotnom kutu nalazio se mali ventilator, koji se također okretao amo-tamo. Nagađao je njihovu svrhu: pomicanjem igre svjetla po izlošcima i jedva zamjetnim šuškanjem lišća stvorena je dodatna razina životnosti. Pozorno je pogledao lijane. Nije se vidio ni najtanji rub plastike ili komadić žice, ništa što bi razbilo iluziju. Je li moguće da su prave? Ne u ovoj umjerenj klimi, ma kako čovjek bio dobar u hortikulturi. Možda i jesu bile prave, ali nekako očuvane, mumificirane.

„Mogu li vam pomoći?” začuo se tih, postojan glas.

Okrenuo se. Obraćao mu se visok muškarac. Erasmus je zarežao. Henry je povukao povodac. Prije nego što je stigao išta odgovoriti, čovjek je rekao: „0, to ste vi. Samo malo, molim vas”, i zakoračio u stranu, izgubivši mu se iz vidnoga polja. *To ste vi?* Henry se zapitao je li ga čovjek prepoznao.

Oči su mu odvukle pozornost s pitanja. Pokraj diorame s okapijem stajao je pult s prastarom blagajnom srebrne boje i s velikim mehaničkim tipkama. Iza pulta, sa zida i sa stražnje strane diorame visjela su četiri blijedožuta predmeta od fiberglasa pričvršćena na drvene podloge u obliku štita. Trebalo mu je nekoliko trenutaka da shvati što su: modeli glava, temelji na koje će se staviti lica i rogovi ulovljenih životinja. Ispod njih, uza zid, stajali su osnovni elementi taksidermije: ploča sa staklenim očnim jabučicama svih veličina - pretežno crnih, ali i nekih u boji s neobičnim zjenicama - koje su se neravnomjerno smanjivale, od veličine loptice za golf do veličine pikule u jednom koraku, a onda se dalje smanjujući u mnogo manjim razmacima; ploča s iglama različitih duljina, ravnih i zavijenih; polica s posudicama boje; boce pune raznih

tekućina, paketići s raznim praškovima, vreće s raznim punjenjima, klupka raznih konaca i uzica; neke knjige i časopisi o taksidermiji. Ti su predmeti bili poslagani po stolu za koji se činilo da ima noge prave zebre, a bilo ih je i ispod njega. Pokraj stola stajala je staklena vitrina s mnoštvom kukaca i šarenih leptira u izložbenim kutijama; neke od njih sadržavale su samo jedan veličanstven primjerak: golema plava leptira ili kukca koji je izgledao kao minijaturni nosorog, dok su druge - igrajući na kartu raznolikosti - bile ispunjene brojnim vrstama.

Desno od pulta, prostraniji dio trgovine ispunjavala je veća, dojmljivija zbirka sredstava potrebnih za prepariranje životinja. Uzduž zidova velike prostorije s visokim stropom protezale su se duboke otvorene police na tri razine. Na sredini prostorije bilo je još polica, samostojećih, koje su se također protezale cijelom njezinom dužinom. Nagurane u baš svaku od tih polica, bez imalo praznina, bile su životinje svih veličina i vrsta, krznate i pernate, pjegave i ljuskave, grabežljivci i njihova lovina. Sve kao da su se ukipile na mjestu zatečene Henryjevim dolaskom i samo što nisu reagirale - munjevito brzo, kako to već životinje znaju - i uskoro će nastati divlja zbrka režanja i kričanja i lajanja i njištanja, kao onoga dana kad se praznila Noina arka.

Zanimljivo, činilo se da Erasmus, jedina živa životinja u prostoriji, nije bio nimalo zadivljen svim tim primjercima divljih životinja. Je li to bilo zbog nedostatka prirodnoga mirisa? Ili zbog njihove pomalo sablasne nepomičnosti? Koji god da je bio razlog, nisu ga se dojmile ništa više nego neka galerija nezanimljivih kipova i uopće se nije obazirao na njih. Uzdahnuvši, spustio se na pod i naslonio glavu na šape, kao dijete koje umire od dosade u umjetničkom paviljonu.

Za razliku od njega, Henry je zurio raširenih očiju. Prolazili su ga žmarci od uzbuđenja. Pred njim je bila pozornica puna priča. Pogled mu se zaustavio na tri tigra na postolju na sredini prostorije. Mužjak je čučao zureći ravno preda se, ušiju okrenutih da bolje čuje, nakostriješene dlake. Ženka je stajala malo iza njega, podignute šape i lica iskrivljena u režanju, a rep joj je bio u zraku i tjeskobno zavijen. Na kraju, mladunče je okrenulo glavu u stranu, kao da mu je na trenutak nešto odvuklo pozornost, ali i ono je bilo preplašeno i ispruženih pandži. Nervozna napetost koja je isijavala iz tog trojca bila je opipljiva, električna. U sekundi, nagon će prevladati i situacija će doći do kritične točke. Mužjak će se suočiti s — čime? S kim? S drugim tigrom lutalicom koji se netom pojavio? Začut će se zastrašujuća rika, a ako ni jedan od mužjaka ne bude smatrao da može popustiti, možda će doći i do prave borbe. Ženka će se okrenuti i skokom kroz raslinje nestati u trenu, krećući se sve brže, da potakne mladunče neka je sli jedi. Mladunče će uprijeti još jače, ne obazirući se na lupanje srca. Henryja je samo spoznaja da su te životinje mrtve, pouzdano mrtve, sprečavala da ne reagira s jednakim strahom. Ali srce mu je tuklo u prsima.

Ogledao se po ostatku prostorije. Jedino prirodno svjetlo dopiralo je filtrirano kroz dioramu i staklo na ulaznim vratima, a umjetno osvjetljenje sa stropa nije bilo jako. Sjene su stvarale okoliš: šume, stijene, grane. U blizini je vidio rovke, miševe, hrčke, zamorce, štakore, domaću mačku, ježa, kuniće, dva šišmiša (jednoga u letu i jednoga koji je naopачke visio s police), nerca, lasicu, zeca, čudnovatog kljunaša, iguanu, pticu kiwi, crvenu vjevericu, sivu lisicu, jazavca, vidru, rakuna, tvora, lemura, jednu vrstu manjeg klokana, koalu, kraljevskoga pingvina, mravojeda. Na okupu je bilo i nekoliko zmija, među njima i jedna tanka blistavo zelena, jedna uzdignuta kobra s raširenom kukuljicom te boa, čije je debelo smotano tijelo visjelo malo preko ruba police. Malo dalje, uspio je razaznati kapibaru, risa, dikobraza, divljega ovna s nevjerojatnim rogovima, vuka, leoparda, tapira, lava, neku vrstu gazele, geparda, pavijana, čimpanzu. Duž dijela jedne police nalazili su se cijeli kosturi srednje velikih četveronožnih životinja, pričvršćeni za podloge, njih pet ili šest, a odmah uz njih, pod staklenom kupolom, lubanja nasadena na šipku. Na drugom kraju prostorije ugledao je gnuu, antilopu oriksa, noja, grizlija uspravljena na stražnje noge i mladunče nilskoga konja, na kojem je stajao paun s raširenim repom u punom sjaju. Gornje su police bile krcate skladno razvrstanim pticama u mrljama boja; vidio je kolibrije, papige, šojke kreštalice i svrake, patke i fazane, sokole i sove, tukana, a tu su bila i tri mala pingvina, kanadska guska, puran i još neke ptice koje nije prepoznao; neke su stajale na prečkama, druge su se spremale uzletjeti, neke su u letu visjele sa stropa, zaklanjajući ga. Na samome stražnjem kraju prostorije, iznad životinja na podu, zid su prekrivale životinjske glave - lavova, tigrova nekoliko vrsta jelena, zatim soba, deve, žirafe, indijskoga slona - dajući dojam da je soba početak tunela punog životinja i sjena.

Osim koale koja je sjedila pokraj klokana i jaguara smještenog uz tapira te još nekoliko elementarnih parova, bilo je vrlo malo reda u tome kako su životinje poredane. Krilati su najčešće bili iznad prizemnih i manji iznad većih, a vrlo veliki uglavnom su bili nagurani u stražnjem dijelu prostorije. No, dalje od toga bilo je kud koji, mili moji. Neobično, ali odustajanjem od razvrstavanja i grupiranja taj je zbrda-zdola raspored stvarao cjelokupni dojam jedinstva, zajedničke kulture *životinjskosti*. Ovdje je - raznolika, ali kao jedno, povezana zajedničkim nazivnikom — bila zajednica.

„Imam ovdje vašu knjigu”, reče muškarac, pojavivši se kroz pokrajnja vrata.

Znači, ipak ga je prepoznao. Ima oštro oko. Posljednjih godina Henry se baš i nije pojavljivao u medijima pa čovjekovo sjećanje na njegov izgled nije moglo biti svježije.

„A ja imam dopisnicu za vas”, odgovorio je Henry automatski, premda je nije bio naumio osobno isporučiti. „Biste li htjeli da vam potpišem knjigu?”

„Ako želite.”

„Drago mi je da smo se upoznali”, reče Henry, pružajući ruku.

„O, da.” Meka ruka vlasnika radionice obuhvatila je Henryjevu.

Razmijenili su stvari. Henry je potpisao knjigu. Za posvetu je napisao prvo što mu je palo na pamet: *Henryju, prijatelju životinja*. Čovjek je, u međuvremenu, otvorio kuvertu i vrlo je sporo čitao dopisnicu. Henry se počeo lagano brinuti oko onoga što mu je bio napisao. Ali, barem je dobio vremena da ga promotri. Bio je visok, gotovo dva metra, a odjeća mu je visjela sa široka suhonjava tijela, izrazito krupnih kostiju. Crna mu je kosa bila nauljena i začesljana unatrag, da može zaboraviti na nju, a ispod visoka čela imao je blijedo, plosnato lice duga nosa i obješenih obraza. Izgledao je kao da ima šezdesetak godina. Lice mu je bilo ozbiljno, obrve skupljene, a tamne su oči prodorno piljile. Nije se doimao kao netko tko je po prirodi društveno biće. Stisak ruke bio mu je nekako nezgrapnan, očito gesta uljudnosti koju nije često izvodio, a bilo je jasno kao dan da potpisivanje knjige nije bila njegova zamisao nego Henryjeva.

Činilo se da je čovjek zaintrigirao Erasmusa, premda ne na njegov uobičajeni pretjerano prijateljski način. Ustao je i polako mu se približavao, mic po mic, oprezno mu njuškajući rub nogavica, stojeći raširenih nogu i napet kao puška, spreman dati petama vjetra ako nanjuši išta uznemirujuće. Vidjevši da čovjek ne reagira osmijehom, pozdravom ili makar samo pogledom, kao što ljudi obično postupe pri susretu s prijateljski raspoloženim psom, Henry je povukao Erasmusov povodac i privukao ga natrag k sebi. Nije mogao objasniti zašto, ali osjećao je nekakvo nespokojstvo.

„Smeta li vam pas? Nije mi problem privezati ga vani”, rekao je.

„Ne”, odgovori čovjek, ne podižući pogled s dopisnice.

„Ne obazirite se na dopisnicu. Napisao sam je na brzinu, za slučaj da vas ne pronađem.”

„U redu je.” Zaklopio je dopisnicu i umetnuo je između stranica knjige koju mu je Henry bio vratio. Nije pogledao posvetu, niti je i jednom riječju komentirao što je pisalo na dopisnici.

„Je li ovo vaša radionica?” upita ga Henry.

„Jest”, odgovorio je čovjek.

„Čudesno mjesto. Nikad prije nisam vidio ništa slično. Koliko se već dugo bavite taksidermijom?”

„Više od šezdeset pet godina. Počeo sam sa šesnaest godina i nikad nisam prestao.”

Henry je bio zatečen. Više od šezdeset pet godina? Čovjek onda mora biti u ranim osamdesetima. Dobro se držao za svoje godine.

„Tigrovi su izvanredni.”

„Ženku i mladunče dobio sam od indijske tvrtke *Van Ingen i Van Ingen* kad su je zatvarali. Mužjak je moje djelo, iz zoološkog je vrta. Uginuo je od posljedica srčane

mane.”

Govorio je bez imalo oklijevanja, a odgovori su mu bili jasni i sigurni. No, nije se bojao ni tišine. Ja ne govorim tako, pomisli Henry. Govorim brzo, zastajkujem, zamuckujem i ostavljam rečenice nezavršenima.

„I sve su te životinje na prodaju?”

„Gotovo sve. Nekoliko je muzejskih primjeraka, koje sam popravio pa se sada suše. Manji broj njih izložbeni su primjerci. Okapi nije na prodaju, kao ni čudnovati kljunaš ili mravojed. Ali ostali, da, oni se prodaju.”

„Smijem li malo razgledati?”

„Samo izvolite. Pogledajte iz koje god blizine želite. Sve su životinje žive - vrijeme je to koje je stalo.”

Vukući Erasmusa za sobom, Henry je krenuo u obilazak trgovine. Taksidermist je ostao stajati na mjestu, šutke ga gledajući. Henry je otkrio da se iza većine životinja kriju druge, najčešće - ali ne uvijek - od iste vrste. Ispod gepardovih nogu skrivala se kolonija kornjača. Na podu pokraj muflona bila je gomila rogova. U stražnjem kutu, pokraj noja, stajale su smotane kože, zajedno s nekoliko kljova i rogova. Ispred grizlijevih šapa ležalo je nekoliko riba postavljenih na drvena postolja: pastrva i brancin, jedna napuhača. Obrada je bila majstorska. Krzno, ljuske, perje - sve je blistalo životnošću. Kad bi udario nogom o pod, imao je osjećaj da bi sva ta stvorenja poletjela i pobjegla. I premda su bile nagurane jedna blizu druge, svaka je životinja imala vlastiti izričaj, vlastitu osobnu situaciju, vlastitu priču. Henry se zapitao hoće li ovdje pronaći i jelena koji je prokleo svetoga Julijana Gostoprimca. Ili možda medvjede zaklane nožem, bikove zatučene sjekirom, jazavca ubijena strijelom u jezeru?

Nadomak ruke našla mu se slonova surla. Na jednoj od nosnica stvarala se kapljica, kao da je životinja maloprije dobro kihнула, onako vlažno. Poželio je ispružiti ruku i dotaknuti kapljicu. Ali znao je - um mu je govorio - da bi dotaknuo samo tvrdu kap prozirne sintetičke smole.

„Ljudi jednostavno uđu i kupe neku životinju s police?” upitao je.

„Ima i takvih.”

„Pretpostavljam da vam životinje donose lovci?”

„Neke da.”

„Shvaćam.”

Čovjek očito nije bio dobar u neobveznu razgovoru.

Henry je čučnuo i parkirao pogled na vuku, čekajući. Sad je vrijeme da se i taksidermist malo potruđi, zaključio je. Na kraju krajeva, on je došao k njemu, prehodao je toliku udaljenost, a tip je bio rekao da treba njegovu pomoć. Uostalom, Henry bi bio savršeno zadovoljan i da samo nastavi gledati. Vuk pred njim bio je u trkaćoj pozi,

prednje noge u zraku posezale su za tlom ispred sebe. Ramena su mu bila zgrbljena i najizražajnije su pokazivala nezaustavljiv zalet naprijed. Stražnja desna noga, koja kao da se netom odrazila, sad je bila uperena ravno unatrag, tako da je cijelu životinju u zraku i u savršeno prirodnoj pozi podupirala samo jedna stražnja noga. Uza zid stajao je još jedan vuk, visok i nepomičan, glave okrenute u stranu, s lijenom znatiželjom gledajući nešto u daljini, prava slika savršena životinjskog držanja.

„Pa, recite mi nešto o vašoj preparatorskoj radionici Okapi”, reče Henry napokon.

Bio je to pravi pogodak. Dotaknuo se prave teme. Taksidermist je održao cijeli govor. „Ovdje u preparatorskoj radionici Okapi, profesionalni smo prirodoslovni preparatori.

Kože, glave, rogovi, kopita, trofeji, prostirke, prirodoslovni primjerci na svim vrstama podloga i u svim položajima, samo glave ili cijela tijela, stručnjaci smo ne samo u taksidermiji nego i u osteologiji, to jest tretiranju i opremanju lubanja, kostiju i povezanih zglobnih kostura. Jednako smo tako majstori i u svim tehnikama i materijalima potrebnima za izgradnju bilo kakvog staništa u kojem biste željeli postaviti ili izložiti svoju prepariranu životinju, od najjednostavnije grane do najsloženije diorame. Izrađujemo modele svih vrsta za amatere taksidermiste koji bi možda htjeli sami preparirati omiljenu im životinju. Uz to izrađujemo sve vrste ornamenata ili komada pokućstva od životinjskih dijelova. Opskrbljujemo svim potrebnim za taksidermiju, od boje za preparirane ribe do očiju svih vrsta, oruđa, punila, igala i konaca, drvenih postolja i podloga, do uže specijaliziranih potreba za prirodoslovne diorame. Izrađujemo, po narudžbi, izložbene ormariće svih oblika i veličina, za sisavce, ptice, ribe i kosture. Osiguravamo mehaničke zečeve za trke hrtova. Za vas ćemo pripremiti i očuvati životni ciklus - bez obzira je li riječ o embrijskom razvoju pilića ili o životnom ciklusu žabe ili leptira - stvaran i očuvan, ili povećan u gipsu, ako želite. Izrađujemo i modele životinja koje ometaju životni ciklus: buha, ce-ce muha, običnih muha, komaraca i slično. Stručno pakiramo naše preparirane proizvode, da bi na odredište stigli neoštećeni, i sigurno. Prodajemo, ali i iznajmljujemo, već postavljene preparirane primjerke. Radimo popravke. Brinemo se za sve što je prljavo, prašnjavo, izbljedjelo, oštećeno, slomljeno, stisnuto, okrhuto, poderano, iznošeno, rasparano, za sve što je upalo, ispalo, nestalo, zaraženo kukcima. Čistimo i skidamo prašinu - prašina je vječni neprijatelj svakog taksidermista. Zašivamo rašiveno. Češljamo i četkamo. Nauljujemo rogove, laštimo kljove i slonovaču. Ponovno bojimo i lakiramo ribe. Popravljamo i obnavljamo staništa i diorame. Ništa nam ne promakne. Dajemo jamstvo na sve radove te osiguravamo naknadnu skrb po povoljnim cijenama. Cijenjena smo tvrtka s dugim popisom zadovoljnih klijenata, od najoštroumnijih pojedinaca do najzahtjevnijih institucija. Jednom riječju, pružamo kompletnu taksidermijsku uslugu.”

Sve je to izrekao u komadu, kao glumac na pozornici, bez imalo napora, dok su mu ruke opuštene visjele uz tijelo, bez tikova ili trzaja koji bi slušatelju odvukli pozornost. Dobro bi prošao u našoj amaterskoj kazališnoj skupini, pomisli Henry. Primijetio je stalnu upotrebu zamjenice *mi*. Zapitao se je li prvo lice množine — izrađujemo, opremamo, opskrbljujemo - iza preparatorske radionice Okapi ekvivalent onom kraljevskom *mi* i je li mu svrha da stvori dojam grandioznosti uvjerljiviji od slike usamljena starca koji još uvijek mora zarađivati za život.

„To je vrlo dojmljivo. Kako ide posao?”

„Na umoru je. Prepariranje životinja posao je koji izumire, već godinama, baš kao i materijali s kojima radimo. Nitko više ne želi životinje, osim šačice pripitomljenih vrsta. One istinski divlje životinje, nestaju, ako već nisu nestale.”

U tom trenutku, slušajući mu glas i promatrajući mu izraz lica, Henry je spoznao nešto o tom čovjeku, dobio je uvid u njegovu osobnost: nije imao smisao za šalu, u njemu nije bilo radosti. Bio je ozbiljan i staložen kao mikroskop. Henry više nije bio nervozan. Sad je znao kako će se postaviti prema taksidermistu: ostat će na njegovoj razini ozbiljnosti. Sjetio se drame koju mu je bio poslao. Kontrast između ovoga preozbiljnog diva i pomalo neozbiljna razgovora o kruški teško da bi mogao biti veći. Ali umjetnost ponekad dolazi iz onoga tajnog *ja*. Možda mu je sva vedrina otišla u pisanje pa za njega kao osobu više nije ostalo ništa. Henry je pretpostavio da je ovo što vidi pred sobom taksidermistovo lice za javnost.

„Žao mi je što to čujem. Očito je da volite taj posao.” Taksidermist nije odgovorio. Henry se ogledao oko sebe. U iznenadnu naletu sažaljenja pomislio je da bi možda trebao kupiti jednu prepariranu životinju. Već prije mu je za oko bio zapeo čudnovati kljunaš, ali on nije bio na prodaju. Neobično malo stvorenje bilo je postavljeno na postolje od tamna drva, odignuto pet centimetara iznad njega, ispruženih nogu s plivačim kožicama, kao da pliva rijekom. Poželio mu je dotaknuti kljun, ali suzdržao se. Među izloženim kosturima u oči je upadala jedna lubanja. Lebdeći ispod staklene kupole, nataknuta na vrh zlatne šipke, izgledala je kao neka sveta relikvija. Kostii su sjale blistavo bijelo, a ta je bjelina imala neku moć, baš kao što ju je imao i prodoran pogled velikih očnih duplja. Henry je otišao do prednjeg dijela trgovine, držeći Erasmusa blizu sebe. „Koliko stoje tigrovi? Pitam onako, iz znatiželje.” Taksidermist je prišao pultu, otvorio ladicu i izvukao nekakvu bilježnicu. Prelistao je nekoliko stranica.

„Kao što rekoh, ženka i mladunče su od *Van Ingena i Van Ingena*. Osim što su krasni primjerci i izvrsno preparirani, također su i antikviteti. Zajedno s mužjakom, to ispadne...” Naveo je svotu.

Henry je u sebi zazviždao. Po toj cijeni, da imaju kotače, bili bi sportski automobil.

„A gepard?”

Opet pogled u bilježnicu. „Prodaje se za...”, i opet je naveo iznos.

Ovaj put samo dva kotača: moćni motocikl lijepe linije.

Henry je pogledao još nekoliko životinja.

„Sve je ovo fascinantno. Drago mi je što sam došao. Ali ne bih vas htio zadržavati.”

„Čekajte.”

Henry se ukočio. Zapitao se jesu li se i sve životinje ukipile.

„Da?”

„Trebam vašu pomoć”, reče taksidermist.

„Ah, da. Moju pomoć. Spomenuli ste to u pismu. Što ste točno imali na umu?”

Henry se zapitao neće li mu možda iznijeti kakav poslovni prijedlog. Dosad je tu i tamo ulagao male svote, većinom u neuspješne pothvate. Hoće li se sad naći u situaciji da ulaže u koncern za prepariranje životinja? Zaintrigirala ga je ta pomisao. Prilično mu se sviđala zamisao da ima veze sa svim tim životinjama.

„Molim vas, dođite u moju radionicu”, reče taksidermist, širokom rukom pokazujući prema vratima sa strane, kroz koja je bio otišao po Henryjevu knjigu. U njegovoj je gesti bilo nečega zapovjedničkog.

„Dobro”, rekao je Henry i prošao kroz vrata.

Radionica je bila manja od salona, ali bolje osvijetljena. Prozor na stražnjem zidu, iznad dvostrukih vrata, propuštao je unutra prirodno svjetlo. U zraku se osjećao blag zadah kemikalija. Henry je brzo prelazio pogledom preko stvari. Velik, dubok sudoper. Red knjiga na polici. Masivni, čvrsti radni stolovi i pultovi. Taksidermijski materijali: staklenke s raznim kemikalijama, bočice ljepila, kutija kratkih željeznih šipki, namoti konca i žice, oveća plastična vreća puna gline, drveni komadići i daske. Na stolovima je ležao uredno posložen pribor, između ostaloga i kirurški skalpeli, noževi i škare, kliješta i pincete, kutije s čavlicima i čavlima, metar, čekići i batići, pilice i pile, turpije, dljeteta, stezaljke, modelarski alat, mali kistovi. Sa zida je visio lanac s kukom na kraju. I tu je bilo životinja, na policama i na podu, premda mnogo manje nego u salonu, a neke uopće nisu imale tijelo, bile su tek hrpica kože ili gomilica perja, dok su druge bile u fazi obrade. Na jednom je radnom stolu ležao nedovršen model neke okrugle životinje, najvjerojatnije velike ptice, napravljen od drva, žice i pamučnog punila. Činilo se da taksidermist trenutačno radi na jelenjoj glavi. Koža još nije bila do kraja namještena na lubanju od fiberglasa, a usta su bila samo bezuba rupa bez jezika, koja je otkrivala žutu čeljust umjetnoga modela. Oči su imale isti žuti odsjaj. Djelovalo je groteskno neprirodno, kao jelenski Frankenstein.

U kutu prostorije stajao je pisaći stol. Na njemu je, među raznim papirima i

predmetima, Henry uočio rječnik i stari električni pisaći stroj - taksidermista očito nisu zanimale nove tehnologije. Ispred stola je bio drveni stolac. Taksidermist je sjeo na njega.

„Molim vas”, rekao je. Pokazao je jedino preostalo mjesto za sjedenje, obični stolac bez naslona s druge strane stola. Ne zamarajući se dalje oko Henryjeve udobnosti, iz ladice je izvukao kasetofon. Henry je sjeo. Taksidermist je stavio kasetofon na stol i pritisnuo tipku za premotavanje unatrag. Začulo se zujanje, zatim zvuk kao da dalje ne ide, pa trenutak napinjanja, a potom je tipka skočila u prvobitni položaj. Pritisnuo je tipku za reprodukciju. „Pažljivo slušajte”, rekao je.

Isprva se čuo samo zrnast zvuk stare vrpce koja se tare o umornu glavu. Zatim je izronio još jedan, isprva dalek, a potom u valovima i sve jasniji. Bio je to bučan zbor gundanja nalik lavežu. Nastavljao se nekoliko sekundi prije nego što je iznenada, odnekud između, provalio nov i osobit povik. Bio je glasan i bez prekida, robusno zavijanje koje se pojačavalo sve dok nije doseglo jakost produljene i dojmrljive rike, otprilike kao kad se netko probudi, protegne i moćno zareži, samo što bi to trebao biti neki nadčovjek — Nimrod, jedan od Titana, Heraklo. Imalo je duboku, grlenu notu i bilo je vrlo snažno. Henry nikad prije nije čuo ništa slično. Koji je osjećaj izražavalo? Strah? Ljutnju? Tugu? Nije mogao reći.

Činilo se da Erasmus zna. Čim je čuo gundanje, ukočio se i naćulio uši. Henry je najprije pomislio da je u pitanju čista znatiželja. Ali, pas kao da je drhtao. Kad je počelo zavijanje, zalajao je. I on je bio ljutit ili prestrašen. Henry se sagnuo, podigao Erasmusa i stisnuo ga uz prsa da ga utiša.

„Žao mi je”, rekao je taksidermistu. „Odmah se vraćam.” Požurio je u prodajni salon i zavezao Erasmusa za nogu blagajničkoga pulta. „Ššššš!” rekao je psu. Vratio se u radionicu.

„Što je to bilo?” upitao je sjedajući na stolac i pokazujući prema kasetofonu.

„To je Vergilije”, odgovori taksidermist.

„Tko?”

„Oboje su ovdje.”

Kimanjem glave pokazao je na što misli. Ispred njegova stola, postavljena uza zid stajala je preparirana magarica, na čijim je leđima sjedio preparirani majmun. „Beatrice i Vergilije? Iz komada koji ste mi poslali?” upitao je Henry.

„Da. Nekoć su bili živi.”

„Vi ste to napisali?”

„Da. Ono što sam vam poslao samo je uvodni prizor.”

„Oba lika su *životinje*?”

„Točno, kao i u vašem romanu. Beatrice je magarica, Vergilije je majmun.”

Znači, ipak je *on* bio autor toga kazališnog komada. Djela u kojem su glavni likovi dvije životinje koje vode dugačak razgovor o kruški. Henry je bio iznenađen. Da je morao pogađati, rekao bi da je taksidermistov omiljeni izričaj realizam. Očito ga je krivo procijenio. Pogledao je *dramatis personae* nedaleko od sebe. Bili su iznimno životni.

„Zašto baš magarica i majmun?” upitao je.

„Majmuna urlikavca pokupila je ekipa znanstvenika u Boliviji. Uginuo je pri prijevozu. Magarica je iz zoološkoga vrta gdje djeca mogu dirati životinje. Udario ju je kamion dostave.

U jednoj su crkvi razmišljali o tome da je uzmu za jaslice. Obje su životinje u moju radionicu stigle istoga dana. Nikad prije nisam preparirao magaricu, a ni urlikavca. Ali crkva se predomislila, a na znanstvenom su institutu zaključili da im urlikavac ipak ne treba. Zadržao sam i pologe i životinje. I to se dogodilo u istom danu - istoga su dana ostali napušteni, pa su mi se u mislima nekako spojili. Dovršio sam prepariranje, ali nikada ih nisam izložio i nisu za prodaju. Imam ih već tridesetak godina. Vergilije i Beatrice, moji vodiči kroz pakao.”

Pakao? Kakav pakao? pitao se Henry. Ali sad je barem razumio povezanost s *Božanstvenom komedijom*. Dantea kroz pakao i čistilište vodi Vergilije, a potom kroz raj Beatrice. A što bi bilo prirodnije za taksidermista sa spisateljskim težnjama nego da svoje likove oblikuje prema onome s čime svaki dan radi? Pa naravno da je upotrijebio životinje koje govore.

Pogled mu je pao na tri lista papira zalijepljena za zid pokraj dviju životinja. Na svakome od njih bio je ispisan tekst u okviru:

<p style="text-align:center"><u>SUGRAĐANI!</u></p> <p style="text-align:center">Velik majmun osorne naravi. Oči, glas, rep i hod pokazuju prepredenost. Grčevito se drži života. Karakterizira ga protudruštveno ponašanje. <u>Ružan.</u></p>

OPREZ!

Velik majmun gipka repa kojim se može zakvačiti,
groteskne čeljusti,
koju često pokušava prikriti bradom.
Lijen i krupan.
Namršteno lice.
Nepodnošljiv glas.
Nepouzdan.

POZOR!

Velik majmun orna lica s bradom.
Tijelo krupno i nabito.
Rep dugačak, na vrhu bez dlaka.
Pokreti tromi i promišljeni.
Glasanje prodorno, oštro, neizdržljivo.
Nepoželjna temperamenta.
Sklon nepoštenju.

„Jesu li to dijelovi vaše drame?” upitao je Henry.

„Da. To su plakati. Imam jedan prizor u kojem će biti projicirani na pozadinu dok Beatrice govori.”

Henry je opet pročitao plakate. „Majmun baš i nije popularan, zar ne?” upitao je.

„Ne, nimalo”, odgovori taksidermist. „Dajte da vam pokažem prizor.”

Počeo je premetati po nekakvim papirima na radnom stolu. Bez imalo je oklijevanja pretpostavio da će Henry pristati. Henryju to nije smetalo. Ionako bi mu udovoljio iz čiste uljudnosti, a ovo mu je pobudilo zanimanje.

„Evo ga.”

Henry je ispružio ruku da prihvati papire, ali ostala je visjeti u zraku jer umjesto da mu pruži rukopis, taksidermist je pročistio grlo. Henry je shvatio da mu namjerava pročitati prizor. Nakon što je kratko pogledao tekst, taksidermist je počeo.

VERGILJE: A da pođemo potražiti nešto za jelo? Pronašao sam bananu. Možda

nađemo još štogod.

BEATRICE: Nije ti to loša zamisao.

VERGILJE: Pogledajmo uokolo. Ti pođi tamo, a ja ću onamo pa se za nekoliko minuta opet nađemo ovdje.

BEATRICE: *(oklijevajući)* Dobro.

Opet hrana, pomisli Henry. Najprije kruška, sad banana. Tip je opsjednut hranom.

(Vergilije je otrčao ulijevo, a Beatrice je otkloparala udesno. Nedugo poslije. Prva se vraća Beatrice. Izgleda zabrinuto. Pregledava stablo da se uvjeri da je to isto ono od prije i da se vratila na pravo mjesto.)

BEATRICE: *(gledajući udesno)* Vergilije. VERGILJEE! *(Nema odgovora.)*

BEATRICE: *(gledajući ulijevo)* VERGILJE, GDJE SI? *(Nema odgovora. Beatrice se doima potištenom. Nema izbora nego čekati. Uzrujana je. Dugačka stanka.)*

BEATRICE: *(udesno)*. VERGILJEEEE! *(ulijevo)* VERGILJEEEE! *(I dalje nema odgovora.)*

BEATRICE: *(pretvarajući se da s nekim razgovara)* Oprostite, jeste li vidjeli... Da, on je crveni majmun urlikavac... Da, da, poput onih o kojima ste čitali, ali na tim plakatima pišu laži... Ne, kažem vam, on je najdivnija, najljubaznija, najčasnija životinja... Tako je, *Alouatta seniculus sara*, ako želite biti taksonomski precizni, ali tko je izmislio tu znanost, pitam vas? Što znače ti izrazi? To su gluposti, budalaštine.

Taksidermist je prestao čitati. „Tu bi se uključio projektor, a na stražnjem bi se zidu, jedan pokraj drugoga, pojavili plakati napisani velikim slovima.”

Vratio se svom komadu. Čitao je odmjereno, neizvještačeno, s lakoćom nižući riječi. Svakom je liku dao različit ton, tako da je magarica Beatrice govorila tiho, a majmun Vergilije izražavao se življe. Henry se uhvatio kako ih sluša, pritom ne razmišljajući da zapravo sluša taksidermista.

BEATRICE: *(još razgovarajući sa zamišljenim sugovornikom)* Pročitala sam takve sramotne pogrde. Nemoguće ih je izbjeći. Plakati, novinski članci, pamfleti, knjige - otrov iz njih pronalazi put u ljudska srca i umove, a odatle u usta. Premda u njima nema ni trunčice istine ili stvarnosti. Crveni urlikavac o kojemu je riječ — on, znate, ima ime. Zove se Vergilije. Vergilije je najljepša životinja. Ima...

Taksidermist je opet zastao i podigao pogled prema Henryju. Činilo se da oklijeva.

„Kako biste vi opisali Vergilija? Kako on vama izgleda?” Naglo je ustao i otišao do jednoga od radnih stolova. Donio je jaku svjetiljku. „Evo, imam svjetiljku”, reče odlučno. Postavio ju je na stol i usmjerio snop na majmuna. Zatim je čekao.

Henryju je trebao trenutak da shvati da je čovjek to mislio ozbiljno. Zaista je htio da mu opiše prepariranoga majmuna. Sad mu je tek sinulo: *to je pomoć koju želi*. Nije stvar u ohrabrenju ili ispovijedi ili njegovim vezama. Želi pomoć oko riječi. Da ga je to bio zamolio u pismu, Henry bi odbio, kao što je tijekom godina odbijao pisati bilo kakve naručene tekstove. Ali ovdje, u ovom okružju, tako blizu samih likova, u žaru trenutka, nešto se u njemu probudilo i žudjelo je za time da odgovori na postavljeni mu izazov.

„Kako mi izgleda?” rekao je Henry. Taksidermist je kimnuo. Henry se nagnuo bliže životinji, odnosno Vergiliju, budući da je imao ime. Osjećao se kao liječnik koji se sprema pregledati pacijenta. Primijetio je da Vergilije ne sjedi na magarici, na Beatrice, onako kako je paun u drugoj prostoriji bio postavljen na nilskoga konja - kao da im je u nedostatku stola tako bilo praktično. On je bio u takvu položaju da je prirodno sjedio na Beatrice. Stražnjica, dvije noge i ispružena ruka bile su položene tako da savršeno sli jede oblik njezinih leđa, a njegov dugački rep, zavijen na kraju, padao je tako da joj ostane čvrsto priljubljen uz leđa i bok, kao ležerno bačeno sidro, za slučaj da ona napravi neki nagli pokret. Druga mu je ruka počivala na savijenu koljenu, otvorene šake i dlana okrenuta gore, u opuštenu položaju. Vergilijeva su usta bila otvorena, a Beatriceina glava malo okrenuta, jedno uho načuljeno i zaokrenuto. On je nešto govorio, a ona je slušala...

Henry je razmišljao trenutak, dva. A zatim je otpočeo. „Onako na prvu loptu, bez ikakve pripreme i pretjerana razmišljanja, rekao bih da je Vergilije privlačne veličine manjega psa, ni odveć krupan niti previše sitan. Rekao bih da ima lijepu glavu kratke njuške, blistave crvenkastosmeđe oči, male crne uši i jasno crno lice — zapravo, nije posve crno - jasno *plavičastocrno* lice obrubljeno gustom, elegantnom bradom.”

„Jako dobro”, rekao je taksidermist. „Mnogo bolje od ovoga moga. Molim vas, nastavite.” Primio je kemijsku olovku i krenuo zapisivati Henryjeve riječi.

„Rekao bih”, nastavi Henry, „da je Vergilijevo tijelo robusno i dobro građeno, s dugačkim, privlačnim udovima, gipkim i snažnim — hoću reći, *izgledaju* gipko i snažno — koji završavaju jakom šakom ili vižljastim stopalom. Ima dugačke prste na uskim šakama, kao i na stopalima.”

„Oh, da”, prekine ga taksidermist. „Vergilije svira klavir. Jako dobro. Može sam odsvirati Brahmsov *Mađarski ples* za četiri ruke na klaviru. Kao šlag na kraju, uvijek rep i posljednju notu pritisne njime, na opće oduševljenje. A pogledajte mu uzorke na šakama i stopalima.”

Henry je pogledao. Nastavio je: „Rekao bih da su mu dlanovi i tabani crni i prošarani...”, zastao je i promotrio ih iz raznih kutova da dobije igru svjetla, „crni i *filigrirani* vijugama i viticama koje izgledaju kao najprofinjeniji srebrni ukrasi.”

„Apsolutno točno”, reče taksidermist.

„Rekao bih da mu je dugački rep, dulji od ostatka njega, ponos i dika, spretan kao ruka i ima stisak udava.”

„Ali ima i preciznu motoriku. Njime igra šah. Vergilije...” Henry je podigao ruku da zaustavi taksidermista. „Rep sa stiskom udava, ali i s okretnošću dodira koja mu omogućava da njime pomiče figure na šahovskoj ploči.”

Koje bi druge sitnice Beatrice primijetila? zapita se Henry. Zavirio je Vergiliju u usta.

„Ima dobre zube — zašto to nitko nikad ne spomene? Ili nešto što svakoga dana neizbježno zapazim: njegove krasne tamne nokte, sjajne i blago oble, tako da mu se vrh svakoga prsta ljeska kao krupna kap rose.” Bilo mu je drago govoriti Beatriceinim glasom.

„Izvršno, izvršno”, mrmljao je taksidermist. Pisao je što je brže mogao.

„A tek trebam opisati ono najuočljivije na njemu, ono po čemu je njegova vrsta dobila polovicu naziva - krzno.” Henry je lagano prešao rukom Vergiliju po leđima. „Meko je, gusto i sjajno, na leđima ciglastocrvene boje, dok glava i udovi imaju više kestenjast odsjaj. Na suncu, kad je Vergilije u pokretu, kad se penje po drveću i skače s grane na granu, dok ja stojim ukorijenjena u zemlju sa svoje četiri noge, u njegovim pokretima ima nečega što podsjeća na rastaljeni bakar, neke izravne, neokaljene lakoće čak i u najjednostavnijoj gesti, divota za gledanje.”

„To je Vergilije, do u dlaku!” uskliknuo je taksidermist. „Dobro.” Bio je to uobičajen posao opisivanja, usklađivanja konkretne stvarnosti s njezinim najočitijim verbalnim pandanima, a ipak, i Henry je bio zadovoljan. Davno je to bilo kad se posljednji put morao tako potruditi.

„A njegovo zavijanje?”

Taksidermist se vratio kasetofonu, preotao vrpču i ponovno je pustio. Erasmus se odmah pridružio iz susjedne prostorije. Henry i taksidermist nisu se obazirali na njega.

„Kvaliteta zvuka nije baš dobra”, reče Henry.

„Ne, nije. Snimljeno je prije više od četrdeset godina u džunglama gornjeg toka Amazone.”

Urlikanje je i imalo prizvuk nečega što dolazi iz davnina. Preživjelo je, bilo je tu, probijalo se kroza sve to pucketanje i šum, ali Henry je bio u podjednakoj mjeri svjestan raspona vremena i daljine koju je unatoč maloj vjerojatnosti premostilo, koliko i samoga urlika.

„Ne znam. Teško je to pretočiti u riječi”, reče on.

Taksidermist je i treći put pustio urlik. I Erasmus je uredno zavijao iz druge prostorije.

Henry je zatresao glavom. „Ništa mi u ovom trenutku ne pada na pamet”, reče. „Zvukove je teško opisati. A moj mi pas odvlači pozornost.”

Taksidermist je tupo piljio u njega. Je li bio razočaran? Oneraspoložen?

„Morat ću pričekati da mi muza nešto došapne”, reče Henry. Osjeti kako se na njega spušta teret umora. „Imam jednu zamisao. Razmislit ću o urliku. U međuvremenu, zauzvrat, vi meni napišite nešto o taksidermiji. Bez previše razmišljanja. Samo nabacite nekoliko misli na papir. To je uvijek dobra vježba pisanja.”

Taksidermist je kimnuo, ali Henry nije bio siguran je li to bilo zato što se slagao s njim.

„A zašto mi ne biste dali cijelo vaše djelo? Pročitat ću ga i reći vam svoje mišljenje.”

Taksidermistov je odgovor bio kratak. „Ne želim.” Henry je jasno čuo konačnost u njegovu tonu. Točka na kraju njegova odbijanja odjeknula je kao udarac sudačkim čekićem. Neće biti priziva, čak ni objašnjenja zašto nije htio da Henry pročita njegov komad.

„Ali uzmite kasetofon sa sobom, da možete slušati urlikanje dok radite na opisu.”

Henry to nije bio očekivao.

„Primijetio sam da ste gledali lubanju majmuna postavljenu na zlatnu šipku”, nastavi taksidermist.

„Da, jesam. Iznimno je uočljiva.”

„To je lubanja majmuna urlikavca.”

„Zaista?” Henry je osjetio drhtaj užasa.

„Da.”

„Ali ne Vergilijeva?”

„Ne, Vergilijeva je lubanja unutar Vergilijeve glave.”

Pola sata poslije Henry je izišao iz trgovine, a nestrpljivi je Erasmus vukao za povodac. Bilo je dobro opet biti vani na svježem zraku. Henry je već kasnio na probu, ali svejedno je ušao u mali dućan i zamolio za zdjelicu vode za Erasmusa. Muškarac iza pulta ljubazno je ispunio njegovu molbu.

„Ona radionica iza ugla stvarno je posebna”, reče mu Henry.

„Aha. Tu je od pamtivijeka.”

„Kakav je taj čovjek čija je?”

„Ludi starac. U zavadi je s cijelim susjedstvom. Dolazi ovamo po samo dvije stvari: kupiti kruške i banane, i fotokopirati.”

„Vjerojatno voli kruške i banane, a nema fotokopirni stroj.”

„Valjda. Stvarno me čudi da mu posao već nije propao. Zar zaista postoji potražnja za prepariranim mravojedima?”

Henry nije spomenuo skupu majmunsku lubanju u vrećici koju je bio oprezno spustio na pod. Lubanja i staklena kupola bile su upakirane tako da do odredišta stignu neoštećene. Bio mu se svidio i vuk, onaj nepomični, ne onaj u skoku, ali uspio se othrvati porivu.

Čovjek pogleda predmet koji je Henry bio odložio na pult.

„Bogme starinska tehnologija. Takav kasetofon nisam vidio od djetinjstva”, reče.

„Star i pouzdan”, odgovori Henry. Podigao je dragocjeni teret i krenuo prema vratima. „Hvala vam na vodi.”

U taksiju koji ih je vozio kući, Erasmus se srušio na pod i istog trena zaspao. Henry je razmišljao o taksidermistu. Nije bio privlačan u uobičajenu smislu, prije bi se reklo da naginje neprivlačnoj strani običnosti, s neizražajnim licem koje ne projicira što misli ili osjeća. A ipak, te tamne oči prodorna pogleda! Njegova je prisutnost pomalo gušila, ali istodobno je zračio određenim magnetizmom. Ili je ta privlačnost dolazila od svih onih staklenookih životinja koje su ga okruživale?

Kako je neobično da netko tko se u tolikoj mjeri bavi mrtvim životinjama pokaže tako neznatnu — zapravo, nikakvu - reakciju na živu životinju pred sobom. Taksidermist nije ni pogledao Erasmusa.

Henry je opet o njemu razmišljao kao o čovjeku s maskom. Ali dao mu je zadatak da napiše nešto o poslu kojim se bavi. To bi trebalo početi otapati led. Počeo je razmišljati o tome kakav mu je bio dan. Započeo ga je s namjerom da samo ubaci dopisnicu u sandučić, a eto ga sad natovarena robom iz preparatorske radionice Okapi i s obvezom da opet ode onamo. Čim je došao kući, sve je ispričao Sarah.

„Upoznao sam najnevjerojatnijega čovjeka”, rekao joj je. „Jednoga starog taksidermista. Dućan mu je da ne povjeruješ. Cjelokupna fauna nagurana u jednu veliku prostoriju. Igram slučaja, i on se zove Henry. Čudna ptica. Ne mogu ga nikamo smjestiti. Napisao je kazališni komad i želi moju pomoć.” „Kakvu pomoć?” upita ona.

„Oko pisanja, mislim.”

„O čemu je taj komad?”

„Nisam siguran. Ima dva lika, majmuna i magaricu. Prilično su usredotočeni na hranu.”

„Je li za djecu?”

„Mislim da nije. Zapravo, podsjetio me na...” ali nije završio. Nije htio spomenuti na što ga je drama bila podsjetila. „Majmun baš i nije omiljen”, reče umjesto toga.

Sarah je kimnula glavom. „Znači, navukao te na suradnju, a da čak i ne znaš o

čemu je u priči riječ?”

„Moglo bi se reći.”

„Pa, činiš mi se uzbuđenim. Lijepo je to vidjeti”, reče Sarah.

Imala je pravo. Henryjev je um radio punom parom.

Sljedećeg je jutra otišao u glavnu gradsku knjižnicu malo istražiti majmune urlikavce. Otkrio je razne sitnice i zanimljivosti o toj vrsti: na primjer, da žive u skupinama koje su u srodstvu po majci, da nemaju fiksni teritorij nego u potrazi za hranom i izbjegavajući opasnosti s vremenom prijeđu cijelu šumu. Te večeri, nakon što je zaključao Erasmusa u najudaljeniju sobu, postavio je kasetofon uz računalo i opet poslušao urlik. Pokušao ga je opisati iz Beatriceine perspektive. Koliko se sjećao, dok je čekala da se Vergilije vrati iz potrage za hranom razgovarala je sa zamišljenim sugovornikom:

BEATRICE: Što se tiče druge osobine po kojoj je Vergilije dobio ime, kako pretočiti u riječi nešto što zvuči tako zapanjujuće? Riječi su hladne, blatnjave krastače koje pokušavaju shvatiti šumske vile što plešu na livadi, ali drago nemamo. Pokušat ću.

Urlik, rika, urlikava rika, zaglušujuća rika - sve to jedva je nagovještaj prave stvarnosti. Pokušaj usporedbe s glasanjem drugih životinja postaje vrstom zoološkog nadmetanja koje u obzir uzima samo aspekt glasnoće. Urlik majmuna urlikavca glasniji je od krika paunice, jaguara, lava, gorile, slona — a većega od toga nema, barem na kopnu. U oceanu, plavetni kit, koji može težiti i više od sto pedeset tona, najveća životinja na ovome planetu, može ispustiti zvuk glasnoće sto osamdeset decibela, što je glasnije od motora mlažnjaka, ali taj je zvuk vrlo niske frekvencije, magarci jedva da ga i čuju, što je vjerojatno i razlog zašto glasanje kita nazivamo *pjesmom*. Ali budimo poštteni, plavetnom kitu ipak moramo dodijeliti prvo mjesto. Dakle, da ih postavimo bok uz bok, između golema mužjaka slona i divovskoga plavetnog kita stajali bi — premda bismo morali prilično spustiti pogled - Vergilije i njegova vrsta, nedvojbeno najveći omjer buke po kilogramu žive vage na svijetu. Mogli bismo do sutra raspredati o snazi dometa urlika majmuna urlikavca. Tri kilometra, pet kilometara, dokle se čuje preko brda, a dokle uz vjetar — razni su promatrači dali razne procjene. Ali u tim mjerenjima nedostaje *priroda* Vergilijeva urlika, njegova zvučna kvaliteta. U nekoliko navrata čula sam zvukove koji su me podsjećali na to. Jednom smo Vergilije i ja šetali pokraj

svinjogojske farme baš kad su grubo istjerali krdo iz ograđenoga dijela. Životinje je obuzela panika pa su počele kličati, a taj zvuk cijeloga krda svinja koje uglas uznemireno i nesretno laju i skviče, prizvao mi je u sjećanje nešto od Vergilijeva urlika.

Drugi put smo naišli na teško natovaren vagon čije osovine već dugo nisu bile podmazane. Svako toliko, iz podvozja bi doprlo zatomljeno cviljenje od kojega ti se kosti mrve, suho i gromoglasno, koje bi - da ga se pojača stotinu puta - također prenijelo nešto od životnosti i snage Vergilijeva krika.

A jednom sam u djelu moga omiljenog klasičnog pisca Apuleja pročitala opis potresa koji je proizveo „muklu, potmulu buku”, a ta slika same Zemlje koja u krizi stenje i ječi također dobro u riječi odijeva Vergilijev povik.

Ali, na kraju, ništa se ne može mjeriti sa samim tim zvukom, u svojoj njegovoj sirovoj čistoći. Čuti znači vjerovati.

Nekoliko dana poslije, Henry je ponovno otišao do taksidermista. Bilo mu je pomalo neugodno zbog toga što je zadržao njegov zastarjeli kasetofon i dragocjenu vrpcu, ali također je i jedva čekao da s njim podijeli što je bio napisao.

Opet je poveo Erasmusa, ali ovaj put ga je privezao vani. Nije mogao reći je li taksidermistu drago što ga vidi ili nije. Henry je bio zbunjen. Pa najavio mu se telefonom, rekavši mu da dolazi. Dogovorili su se za vrijeme. Zapita se je li pogriješio, je li možda došao prerano ili prekasno. Ali činilo se da je taksidermist jednostavno takav. Kad je Henry ušao u trgovinu, baš je opasan pregačom vozio divljega vepra u radionicu.

„Trebate pomoć?” upita Henry.

Taksidermist je bez riječi odmahnuo glavom. Henry je stajao i čekao, diveći se životinjama. Bio mu je užitak opet biti ondje. Bila je to soba puna pridjeva, kao viktorijanski roman.

„Uđite”, reče taksidermist iz stražnje prostorije. Henry se zaputio prema njemu. Taksidermist je već sjedio za stolom. Poput poslušna mlađeg službenika, Henry je opet sjeo na stolac bez naslona. Pružio je taksidermistu ulomak koji je bio napisao za Beatrice. Dok je on čitao, a to je činio vrlo sporo, Henry se ogledavao po prostoriji. Taksidermist je završio jelena na kojemu je radio za njegova prvog posjeta. Ali drugi model, onaj okruglasti, još je bio u istom stanju. Što se tiče Vergilija i Beatrice, oni su i dalje razgovarali.

„Ne sviđa mi se usporedba s motorom mlažnjaka”, započeo je taksidermist bez

ikakva uvoda. „I nisam siguran za ovo sa svinjogojskom farmom. Ali sviđa mi se zamisao o cijelom krdu životinja. A suha osovina, jako dobro. Mogu si to predočiti. Tko je Apulej? Nikad nisam čuo za njega.”

Je li staračka zaboravnost razlog zašto je taj čovjek u stanju reći molim, ali ne i hvala, ili je jednostavno nesposoban za to?

„Kao što rekoh u tekstu, riječ je o piscu”, odgovori Henry. „Najpoznatije mu je djelo *Zlatni magarac*, zato sam i mislio da bi ga to učinilo Beatriceinim omiljenim klasičnim piscem.” Kimnuo je. Henry nije bio siguran odobrava li to što je on maloprije rekao ili se slaže s nekim svojim mislima.

„A vi, što imate? Jeste li uspjeli napisati nešto o taksidermiji?”

Taksidermist je opet kimnuo, dohvativši neke papire sa stola. Nekoliko je sekundi gledao u njih, a zatim je jednostavno počeo čitati naglas:

Životinje su za nas izgubljene, izvađene su iz nas. Ne mislim samo na naš život u gradu. Nema ih ni u prirodnom svijetu.

Odeš u prirodu, ali nema ih, ni običnih ni neobičnih, dvije trećine njih nestalo je. Istina, na nekim ih mjestima još uvijek nalazimo u obilju, ali to su utočišta i rezervati, parkovi i zoološki vrtovi, posebna mjesta. Uobičajeno je miješanje sa životinjama nestalo.

Ljudi se protive lovu. Ja nemam problem s time. Taksidermija ne stvara potražnju nego se bavi očuvanjem rezultata lova. Da nema nas, životinje koje su nestale s ravnica svojih prirodnih staništa, nestale bi i s ravnica naše mašte. Uzmimo, na primjer, kvagu, sad već izumrlu podvrstu obične zebre. Da nema očuvanih primjeraka izloženih tu i tamo, sad bi to već bila samo riječ.

Pet je koraka u postupku prepariranja životinje: deranje kože, štavljenje kože, priprema modela, namještanje kože na model i završna obrada. Ako ih se izvodi kako valja, za svaki od tih koraka treba vremena. Amater se od profesionalnog taksidermista razlikuje po strpljivosti, koja se na kraju uvijek isplati. Mnogo se vremena provede na ušima, očima i nosu sisavaca, da bi sve bilo uravnoteženo: da oči ne gledaju ukriž, da nos nije savinut, da uši ne stoje neprirodno i da cjelina koju čine životinji da je koherentan izraz. Potom se tijelo životinje postavlja u položaj koji odražava taj izraz.

Više ne rabimo riječ *punjene* životinje, budući da to jednostavno nije točno. Životinja koja dolazi preparatoru više nije, kao kakva vreća, napunjena mahovinom, začinima, duhanom ili čime već. Znanost je bacila svoje praktično svjetlo na nas, kao i na sve druge discipline. Životinju „prepariramo”, a sam je postupak utemeljen na znanosti. U današnje vrijeme rijetko prepariramo ribe. Taj je dio posla izumro brže od ostatka. Rekordni će ulov za budućnost brže i jeftinije sačuvati fotoaparatom nego taksidermist, a uz to još čovjek ima i dokaz jer stoji pokraj svoga ulova. Fotoaparat je nanio veliku štetu taksidermiji. Kao da su zaboravljene stranice fotoalbuma bolje od zida koji nosi stvarnu životinju.

Životinje dobivamo iz zooloških vrtova, nakon što ondje dotraju. Lovci i postavljači zamki očit su izvor životinja, ali u tom slučaju opskrbljivač je ujedno i kupac. Neke životinje budu pronađene mrtve, uginule od bolesti ili od posljedica susreta s kakvim grabežljivcem. Druge, pak, nastradaju pod kotačima. Nusprodukti prehrambene industrije opskrbljuju nas kožama i kosturima svinja, stoke, nojeva i slično, ili s neobičnijim stvorenjima iz egzotičnijih dijelova svijeta — poput, na primjer, moga okapija.

Deranje kože mora biti taksidermistovo prvo savršenstvo. Ako to ne obavi dobro, poslije će skupo platiti. To je ono što je za povjesničara prikupljanje dokaza. Poslije je jednostavno nemoguće popraviti bilo kakvu pogrešku napravljenu u toj fazi rada. Na primjer, ako se odrežu potkožni završeci ptičjih repnih pera, poslije ih je mnogo teže namjestiti da izgledaju prirodno. Doduše, moguće je i da životinja stigne već oštećena, bilo da su oštećenja nastala kad ju je ubio lovac, druga životinja u zoološkom vrtu ili je, pak, do njih došlo u sudaru s nekim vozilom. Krv, blato i druga zaprljanja možemo riješiti, baš kao što se i oštećenja kože ili perja — u razumnim okvirima — mogu popraviti, ali ipak postoje granice onoga što možemo učiniti. Da se poslužim jezikom povjesničara, dokazi mogu biti uništeni do te mjere da je odgovarajuće tumačenje događaja nemoguće.

Potrebno je izraditi model, oblik na koji se navlači koža.

Za to se mogu uporabiti - i rabe se - razni okviri i punjenja ili, još bolje, model možemo izraditi od balsa-drva. Za složenije projekte, model se izrađuje od gline na žicanoj armaturi, oko njega se napravi kalup, možda u nekoliko komada, a zatim se izlije odljev od stakloplastike ili poliuretanske smole, čime se dobije lagan i čvrst model.

Konac za šivanje mora odgovarati boji krzna. Šavovi moraju biti sitni i napeti, a valja paziti da je količina uhvaćene kože s obje strane šava ista, da ne bi došlo do neravnomjernog rastezanja kože.

Koristi se šav u obliku broja osam, jer on spaja rubove kože tako da ne stvara izbočen nabor. Najbolji je laneni konac, koji je čvrst i ne trune.

Prednost zadržavanja izvorne lubanje u konačnom prepariranom izdanju životinje u tome je što je možemo izložiti otvorenih usta, tako da se vide njezini pravi zubi. Inače se, koristimo li glavu modela, usta moraju zašiti, ili se moraju izraditi usta s umjetnim desnama, zubima i jezikom. Jezik je dio životinje koji je najteže *pogoditi*. Ma koliko truda da uložimo, uvijek izgleda odveć mat ili suviše sjajan. Općenito, nije problem napraviti da usta budu zatvorena, ali što kad imamo životinje čija su usta vrlo izražajna - tigra koji reži ili krokodila koji škljoca čeljustima?

Iznimno je važna poza u koju ćemo postaviti životinju. Hoće li stajati ravno, vrebati, biti u skoku, hoće li biti napeta, opuštena, ležati na boku, imati raširena krila, skupljena krila - odluka je to koju moramo donijeti na samome početku, jer utječe na izradu modela i imat će ključnu ulogu u izražajnosti životinje. Obično biramo između teatralne i neutralne poze, između životinje u gibanju i mirovanju. Svaki od tih izbora prenosi drukčiji osjećaj - onaj prvi uhvaćenu životnost, drugi

čekanje. Iz toga proizlaze dvije različite taksidermijske filozofije. U prvoj, životnost životinje negira smrt, tvrdi da je samo vrijeme stalo. U drugoj se činjenica da smrt dolazi prihvaća, i životinja jednostavno čeka da vrijeme dođe svome kraju.

Odmah uočimo razliku između ukočene životinje staklasta pogleda koja stoji u neprirodnu položaju i one koja izgleda vlažna životom i naoko spremna na skok. A ipak, taj se kontrast temelji na najmanjim, najsitnijim pojedinostima.

Ključ uspjeha u prepariranju suptilan je, a rezultat očigledan. Postav životinja u umjetnom staništu ili u diorama jednako je brižljivo promišljen kao i razmještaj glumaca na pozornici. Ako je to obavljeno dobro, ako to izvedu profesionalci, dojam je snažan, da je istinski uvid u prirodu kakva je u jednom trenutku bila. Pogledajte čučanj životinje na rubu obale rijeke, pogledajte zaigranost mladunaca u travi, vidite kako onaj gibbon visi naglavce — kao da su ponovno oživjeli, kao da se ništa nije dogodilo. Nema opravdanja za loš rad. Uništiti životinju trajavom preparacijom znači vlastitom krivnjom izgubiti jedino istinsko platno na kojemu je možemo predstaviti.

Nekoć davno svaka je obitelj koja je držala do sebe ukasila dnevnu sobu nekom prepariranom životinjom ili pticama pod staklom, barem nekim predstavnikom šume koji je ostao u kući nakon što se šuma povukla. Taj je posao sada posve presušio, ne samo skupljanje životinja nego i sam postupak očuvanja. U današnje je vrijeme dnevna soba najčešće bezlična, a šuma šuti.

Postoji li u taksidermiji razina barbarstva? Ja je ne vidim. Ili je vidim samo ako netko živi život u potpunosti zaštićen od smrti, život u kojem nikad ne zagleda u stražnju prostoriju mesnice, ili u operacijsku dvoranu u bolnici, ili u radnu sobu pogrebnoga poduzeća. Život i smrt žive i umiru na istome mjestu, u tijelu. Iz njega se rode i djeca i rak. Dakle, ignorirati smrt znači ignorirati život. Ništa mi više ne smeta zadržati leša neke životinje nego miris njive; oba su prirodna i svaki je na svoj način poseban.

Da ponovim: taksidermisti ne stvaraju potražnju. Naš je zadatak očuvati rezultat potražnje. Nikad u životu nisam bio u lovu i potjera me nimalo ne zanima. Nikad ne bih naudio nekoj životinji. One su mi prijatelji. Kad radim na nekoj životinji, radim sa spoznajom da ništa što činim ne mijenja njezin život, koji je već prošao. Zapravo, ekstrahiram sjećanje iz smrti i rafiniram ga. Po tome nisam ništa drukčiji od povjesničara koji prosijava materijalne dokaze iz prošlosti u pokušaju da je rekonstruira, a zatim i shvati.

Sve životinje koje sam preparirao bile su svojevrsno tumačenje prošlosti. Ja sam povjesničar, bavim se prošlošću životinje; čuvar u zoološkom vrtu političar je koji se bavi njezinom sadašnjosti, a svi ostali građani oni su koji moraju odlučiti o njezinoj budućnosti. Tako da je tu, shvatite, riječ o stvarima koje imaju mnogo veću težinu od toga što učiniti s prašnjavom prepariranom patkom koju smo naslijedili od ujaka.

Trebao bih spomenuti jednu pojavu unatrag nekoliko godina, nešto što se naziva umjetničkom taksidermijom. Umjetnički taksidermisti ne teže oponašanju prirode nego tomu da

stvore nove, nemoguće vrste. Oni — to jest umjetnik koji da je upute taksidermistu - pripoje jedan dio jedne životinje na drugi dio druge, glavu ovce na tijelo psa, ili glavu zeca na tijelo kokoši, glavu bika na tijelo noja, i tako dalje. Kombinacija je bezbroj, a često su sablasne, katkad i uznemirujuće. Ne znam što time misle postići. Jasno je samo da više ne istražuju životinjsku prirodu. Mislim da zapravo istražuju ljudsku prirodu, često u njezinu najnapaćenijem izdanju. Ne mogu reći da mi se to sviđa, a svakako je u suprotnosti s onime što sam izučio, ali što onda? To je ipak nastavak dijaloga sa životinjama, ma kako neobičan bio, i zacijelo nekim ljudima posluži svrsi.

Kukci su vječni neprijatelji taksidermije i u svim ih se fazama rada mora uništavati. Drugi su nam neprijatelji prašina i prejaka sunčeva svjetlost. Ali najveći je neprijatelj taksidermije, a i životinja, ravnodušnost. Ravnodušnost mnogih, u kombinaciji s aktivnom mržnjom nekolicine, zapečatila je sudbinu životinja.

Taksidermijom sam se počeo baviti zbog pisca Gustava Flauberta. Nadahnula me njegova priča *Legenda o sv. Julijanu Gostoprimcu*. Prve životinje koje sam preparirao bile su miš i golub, iste one koje Julijan prve ubije. Htio sam vidjeti može li se ipak nešto spasiti nakon što je već učinjeno ono nepopravljivo. Zato sam postao taksidermist: da budem svjedokom.

Taksidermist je podigao pogled s papira i pogledao u Henryja. Rekao je: „Nakon ovoga slijedi popis i kratki opisi poznatih izložaka u raznim muzejima, od pojedinačnih životinja do cijelih diorama.”

„Ostavimo to za poslije”, reče Henry. „Žedan sam. Bih li mogao dobiti malo vode, molim vas?”

„Čaše su na rubu sudopera.”

Henry je otišao dotamo. Isprao je čašu, napunio je, počeo piti. U plavoj kemijskoj otopini u plastičnoj kadici na dnu sudopera namakao se zečji kostur. Henry je popio nekoliko čaša vode. Zrak u radionici bio je jako suh i grlo mu se potpuno osušilo. Uz to je već i bio gladan.

Razmišljao je o onome što mu je taksidermist maloprije pročitao. Čitati sâm ili slušati da ti netko čita, dva su vrlo različita iskustva. Bez nadzora nad time koje mu se riječi podastiru, bez mogućnosti da odredi vlastiti ritam nego bivajući vučen kao zatvorenik povezan lancem s drugima, otkrio je da mu razina pozornosti i toga koliko mu ostaje u glavi varira. Bilo je dovoljno zanimljivo, ali ne izrazito osobne prirode. I dalje nije ništa znao o samom taksidermistu.

Sjetio se savjeta prijateljice koja poučava kreativno pisanje. „Priča počinje s tri dobre riječi”, bila je rekla. „Kad čitate radove svojih učenika, počnite od toga: pronađite tri dobre riječi.” To neće biti teško. Školovan davno, u vrijeme kad su poučavali nužne elemente proze, taksidermist ih je očito bio dobro naučio. A čitateljevu - ili barem njegovu - pozornost pomoglo je zadržati to što je tema bila neobična, a ne svakodnevna;

taksidermija, a ne financijsko planiranje.

Čaša mu je skliznula kroz prste. Rasprsnula se na podu. „Žao mi je. Ispala mi je iz ruke.”

„Nema veze”, odgovori taksidermist, potpuno ravnodušan.

Henry se ogledavao u potrazi za metlom i lopaticom.

„Pustite, pustite to.”

Nagađao je da je taksidermist, kao obrtnik, praktičan čovjek te da ga sitne nezgode i čišćenje nakon njih ne diraju previše. Henry se zaputio natrag prema stolu, a krhotine stakla krckale su mu pod potplatima. Opet je sjeo na stolac.

„Dobro je to što ste napisali”, reče taksidermistu. U sebi se zapitao traži li čovjek samo utjehu pohvale ili želi pravu kritiku? „Na mjestima je možda malo nepovezano i ponavlja se, ali jasno je i informativno.”

Taksidermist je šutio, samo je gledao u Henryja, posve bezizražajno.

„Primijetio sam da ste, kako je tekst odmicao, sve češće koristili osobnu zamjenicu ‘ja’. To je dobro u naraciji u prvome licu. Dobro je ostati ukorijenjen u iskustvu pojedinca i ne izgubiti se u općenitostima.”

I dalje ništa.

„S obzirom na to kako vam pisanje glatko teče, vaša drama sigurno lijepo napreduje.”

„Ne.”

„Kako to?”

„Zapeo sam. Ne valja.” Kreativnu je blokadu priznao bez imalo razmetljive frustracije.

„Jeste li završili prvu verziju?”

„Mnogo puta.”

„Koliko već dugo radite na tom komadu?”

„Cijeli život.”

Čovjek je ustao od stola i prišao sudoperu. *Krc, krc*, čulo se staklo pod njegovim stopalima. S police ispod pulta dohvatio je metlicu i lopaticu. Pomeo je pod. Zatim je navukao gumene rukavice. Prignuo se nad sudoper. Tišina ga očito nije mučila. Henry ga je promatrao i odjednom ga je vidio u drugom svjetlu. Bio je to starac. Starac koji stoji pognut iznad sudopera i radi. Ima li ženu, djecu? Prsti su mu bili goli, bez prstenja, ali moglo bi to biti i zbog prirode njegova posla. Udovac? Henry mu je gledao u lice iz profila. Što se krije iza te bezizražajnosti? Usamljenost? Briga? Frustrirana ambicija?

Taksidermist se uspravio. U divovskim je rukama držao zečji kostur. Bio je u jednom komadu, sve su se kosti još držale jedna za drugu. Izgledao je sitno i krhko, a bio je izražajne bijele boje. Okrenuo ga je, pažljivo ga pregledavajući. Gotovo kao da

drži sićušno novorođenče.

Čovjek od jedne priče, di Lampedusa koji se muči sa svojim *Leopardom*, pomislio je Henry. Kreativna blokada nije mačji kašalj, osim onim nemaštovitim dušama koje nikada nisu ni pokušale ostaviti neki osobni trag. Nije stvar samo u određenom pothvatu, određenom poslu koji biva negiran, riječ je o cijelome tvom biću, dijelu tebe za koji si mislio da bi mogao biti besmrtn. Kad imaš kreativnu blokadu, ostanu ti samo - ogledao se po radionici - ostanu ti samo mrtve kože.

Taksidermist je otvorio slavinu i pod laganim mlazom vode isprao kostur. Opet je protresao zeca, a zatim ga je položio na pult pokraj sudopera.

„Zašto baš majmun i magarica? Rekli ste mi kako ste došli do ovih dvoje.” Henry ispruži ruku i dotakne magaricu. Iznenadilo ga je kako joj je krzno vunasto i elastično. „Ali zašto ste za svoju priču odabrali baš te dvije određene životinje?” „Zato što se majmune smatra pametnima i okretnima, a za magarce se smatra da su tvrdoglavi i marljivi. To su osobine koje životinjama trebaju da bi preživjele. To ih čini prilagodljivima i snalažljivima, omogućuje im da se prilagode promjenjivim uvjetima.”

„Shvaćam. Recite mi malo više o svojoj drami. Što se događa nakon prizora s kruškom?”

„Pročitat ću vam.”

Skinuo je rukavice, otro ruke o pregaču i vratio se do stola. Prekopao je po papirima.

„Evo je”, reče. Opet je počeo čitati naglas, upute i sve:

BEATRICE: (*tužno*) Da barem imaš jednu krušku.

VERGILIJE: Da imam, dao bih ti je.

(*Tišina.*)

„To je kraj uvodnoga prizora”, reče on. „Beatrice nikada u životu nije jela krušku, nije je čak ni vidjela, a Vergilije joj je pokušava opisati.”

„Da, sjećam se.”

Nastavio je:

BEATRICE: Kako lijep dan.

VERGILIJE: Tako je topao.

BEATRICE: I sunčan. (*Stanka.*)

BEATRICE: Što bismo trebali učiniti?

VERGILIJE: Postoji li išta što bismo mogli učiniti?

BEATRICE: (*gledajući gore uz cestu*) Mogli bismo nastaviti dalje.

VERGILJE: Već smo prije tako postupili pa nas to nije nikamo odvelo.

BEATRICE: Možda ovaj put hoće.

VERGILJE: Možda.

(Ne miču se.)

VERGILJE: Mogli bismo jednostavno razgovarati.

BEATRICE: Razgovor nas neće spasiti.

VERGILJE: Ali, bolji je od tišine.

(Tišina.)

BEATRICE: Jest.

VERGILJE: Razmišljao sam o vjeri.

BEATRICE: Jesi li?

VERGILJE: Za mene je vjera kao boravak na suncu. Kad si na suncu, možeš li izbjeći stvaranje sjene? Možeš li otresti to područje tame koje se drži za tebe, uvijek tvoga oblika, kao da te želi stalno podsjećati na tebe? Ne možeš. Ta je sjena sumnja. Ide kamo ti ideš, sve dok si na suncu. A tko ne bi htio biti na suncu?

BEATRICE: Ali sunca više nema, Vergilije, nema ga! *(Ona zaplače i počinje glasno jecati.)*

VERGILJE: *(gladeći je po ramenu, da je utješi)* Beatrice, Beatrice. *(Ali sad se i Vergilije slomi pa počinje nekontrolirano ridati. Dvije životinje nekoliko minuta tule.)*

Zastao je. Taj njegov jednolični, bezizražajni stil čitanja zaista je bio vrlo učinkovit, zaključio je Henry. Podigao je ruke i bezvučno zapljeskao.

„Izvršno”, reče. „Sviđa mi se ta analogija između sunca i vjere.” Taksidermist je jedva zamjetno kimnuo.

„A kad Vergilije kaže da je razgovor bolji nego tišina pa nakon toga uslijedi duga tišina, koju Beatrice prekine, rekavši: ‘Jest’, mislim da bi to jako dobro funkcioniralo na pozornici.” Opet nije bilo neke jasne reakcije. Trebao bih se naviknuti na to, reče si Henry. Najvjerojatnije je u pitanju povučenost.

„Ta iznenadna tama - kad Beatrice zaplače - to je također u lijepu kontrastu s vedrijim prvim prizorom. Usput, gdje se odvija radnja? Nisam to uhvatio.”

„Bilo je na prvoj stranici.”

„Da, znam, u nekom su parku ili šumi.”

„Ne, prije toga.”

„Prije toga nije bilo ničega.”

„Mislio sam da sam i to kopirao”, reče taksidermist.

Pružio je Henryju tri lista papira. Na prvoj stranici pisalo je sljedeće:

Košulja 20. stoljeća

Drama u dva čina

Na drugoj stranici:

Vergilije, crveni majmun urlikavac
Beatrice, magarica
Dječak i njegova dva prijatelja

Na trećoj stranici:

Cesta u prirodi. Drvo.
Kasno poslijepodne.

Pokrajina Križa,
u državi zvanoj Košulja,
državi poput svih drugih,
koja graniči sa, veća je od,
manja je od Šešira, Rukavica,
Jakne, Kaputa, Hlača,
Čarapa, Čizama itd.

„Radnja se odvija na košulji?” upita Henry, zbunjen.

„Da, na leđima.”

„Pa, ili su Beatrice i Vergilije manji od krušnih mrvica, ili je to jako velika košulja.”

„To je jako velika košulja.”

„Po kojoj se kreću dvije životinje? A tu su i stablo i cesta kroz prirodu?”

„I još mnogo toga. To je simbolično.”

Henry je požalio što on to nije prvi rekao. „Da, očito je da je simbolično. Ali simbolizira što? Čitatelj mora prepoznati što simbol predstavlja.”

„Sjedinjene Američke Države, Ujedinjenu Odjeću Europe, Uniju Afričkih Cipela, Udruhu Azijskih Šešira — imena su proizvoljna. Komadamo našu Zemlju, dajemo imena krajolicima, crtamo karte, a zatim se udomaćimo.”

„Je li to igrokaz za djecu? Jesam li krivo protumačio?” „Ne, nimalo. Je li vaša priča za djecu?”

Taksidermist je gledao ravno u njega, kao i uvijek. U njegovu glasu Henry nije mogao pronaći ni tračak ironije.

„Ne, nije za djecu. Napisao sam roman za odrasle”, odgovorio je.

„Isto je i s mojim komadom.”

„Za odrasle je, unatoč likovima i mjestu radnje.”

„Za odrasle je *baš zbog* likova i mjesta radnje.”

„Shvatio sam. Ali ponovno, zašto baš košulja? Koja je tu simbolika?”

„Košulja ima u svim zemljama, među svim narodima.” „Znači, stvar je u njihovoj univerzalnosti?”

„Da. Svaki dan odijevamo košulje.”

„Svi mi živimo na Košulji, to pokušavate reći?”

„Tako je. Kaput, Košulja, Hlače, ali mogle su to biti Njemačka, Poljska, Mađarska.”

„Shvaćam.” Henry se na trenutak zamislio. „Zašto ste izabrali baš te tri države?” upita.

„Koje? Kaput, Košulju, Hlače?”

„Ne. Njemačku, Poljsku, Mađarsku.”

„To su prve tri koje su mi pale na pamet”, odgovori taksidermist.

Henry je kimnuo. „Znači, Košulja je samo naziv države?” Taksidermist se nagnuo napri jed i opet uzeo svoje papire. „Tako ovdje piše”, reče. „Država poput svih drugih, koja graniči sa, veća je od, manja je od.”

Henry je odlučio pokušati s konstruktivnom kritikom. „Pitam se ne gubi li se tu nešto. Kad pričamo priču, jako je važno pobrinuti se da ono što nam je u glavi pronađe put na papir. Ako želite da čitatelj vidi ono što vi vidite, morate...” „Košulja je na pruge”, reče taksidermist, očigledno prekidajući Henryja.

„Prugasta je?”

„Da. Ima okomite pruge. Sunce zalazi.” Kopao je po papirima. „Razgovaraju o Bogu i o Vergilijevoj vjeri i o danima u tjednu. Nisu sigurni koji je dan. Pročitat ću vam taj prizor. Evo ga.”

Opet je počeo čitati.

BEATRICE: Dobro. Neka ti budu tvoji bezbožni dani. Recimo, ponedjeljkom, utorkom i srijedom? Oklijevat ćemo četvrtkom, a onda ga prigrliti petkom, subotom i nedjeljom. Kako ti to zvuči? Dobro?

VERGILIJE: Ali, zlo postoji svaki dan u tjednu.

BEATRICE: Zato što mi postojimo svaki dan u tjednu.

VERGILJE: Nismo učinili ništa krivo! Ali kad smo već kod toga, koji je danas dan?

BEATRICE: Subota.

VERGILJE: Mislio sam da je petak.

BEATRICE: Možda je nedjelja.

VERGILJE: Mislim da je utorak.

BEATRICE: Bi li mogao biti ponedjeljak?

VERGILJE: Možda je sri jeda.

BEATRICE: Onda mora biti četvrtak.

VERGILJE: Bože nam pomози.

(Stanka.)

VERGILJE: Ne mogu još dugo podnositi sve ovo.

BEATRICE: Onda prestani razmišljati. Ili razmišljaj u određenoj mjeri, onoliko koliko ti je korisno. A zatim se prebaci na molitvu. Nakon molitve, vrati se izgradnji dobrote. I dobrote ima svaki dan u tjednu.

VERGILJE: Ne mogu moliti. Zacijelo je utorak, jedan od mojih bezbožnih dana.

BEATRICE: Razgovarajmo onda o Bogu opet u petak. Dotad, razmišljaj o ovome: možda Bog šuti zato da bi nas mogao bolje čuti. *(Tišina.)*

VERGILJE: *(rastreseno njušeći zrak)* Kako to da tako mnogo znaš o bananama? *(Opet njuši zrak.)*

Podigao je pogled. „U uvodnom prizoru, u opisu kruške, također razgovaraju o bananama. Beatrice mnogo zna o bananama. Ali ovdje je važno to što Vergilije njuši zrak.”

Henry je kimnuo. Taksidermist nastavi.

VERGILJE: Ja bih trebao biti stručnjak za banane. *(Opet njuši zrak.)*

BEATRICE: I ja volim banane. Banane su dobre.

VERGILJE: Dobre kao kava.

BEATRICE: Dobre kao kolač.

„Izgladnjeli su”, objasnio je.

VERGILJE: *(još intenzivnije njuši zrak, a zatim nastavlja šaptom)* Vjetar.

BEATRICE: *(kima glavom u znak slaganja i duboko udiše)* I kako lijep pogled. *(Životinje stoje, Vergilije naslonjen na Beatrice, nosnice im raširene, uši se trzaju, oči širom otvorene. Dan je dosegnuo svoj posljednji sat. Sunce na zalazu*

ulaštilo je zemlju i debla stabala u crveno. Preko polja nadire vjetar kao najnježniji juriš konjice. Mirisan je, nosi aromu zemlje i korijena, cvijeta i stoga slame, njive i šume, dima i životinja, a zbog daljina koje je prošao u njega je utkan i sam miris golemosti, vlažan i špiljast. Prekrasan je to vjetar, vjetar koji uzbuđuje, vjetar koji da je. Na njemu jašu sabrane vijesti cijele prirode. U pokrajini koja je otpisana kao ravna i bezlična, u jasni suton bez i jednog oblačka, Košulja je uz pomoć jednostavne ceste namamila dvije životinje da se popnu na vrh niskoga brežuljka, a potom skinula povez koji im je dotad bila držala pred očima, da mogu vidjeti što treba biti viđeno — krajobraz koji se rastvara kao filantropova lisnica.

Počinje s čistinom nekošene trave, na čijem rubu, uza samu cestu, životinje i stoje. Oblažnje grmlje i stabla lijepa su oblika, bujnih krošanja svjetlucava lišća, a narančasto sunce utiskuje njihove dugačke sjene na zemlju. Uz čistinu je blistavo zelen pašnjak. Iza njega leži izorana njiva bogate smeđe zemlje, koja zbog brazda izgleda kao da je od samta. Još se njiva prostire iza nje, more uzvisina i kotlina dokle pogled seže. Na pokojem su brežuljku iznikle mladice šume, neke livade zelene se za ovce i stoku, druge su na ugaru, ali većina je obrađena i otkriva tlo takvoga svjetlucavog mineralnog bogatstva da se zemlja ljeska na suncu kao ocean.

Te su beskrajne brazde valovi, pod njima sve vrvi zemljanim planktonom — bakterijama, gljivicama, grinjama, svakojakim crvima i kukcima — a po njima jure i skakuću zemljane ribe: miševi, krtice, voluharice, rovke, zečevi i drugi, stalno na oprezu, pazeći da ne naiđu morskopase lisice. Ptice cvrkuću i kriče jednako uzbuđeno kao galebovi nad morem, izvan sebe od sreće zbog živog bogatstva nad kojim lebde i kojim se, uz lagano izvijanje krila, mogu poslužiti. A to uistinu i čine. Vergilije i Beatrice vide bezbroj ptica koje kruže i sunovraćaju se pa se opet dižu, lepećući krilima, dok život u tlu gmiže, a sve to - sve to - poškropljeno vjetrom.

Nedugo zatim svjetlost blijedi, nijanse se produbljuju i na zemlju se polako počinje spuštati tama. I dok vjetar nastavlja s uobičajenom trampom, jedna spora za jedan miris, Košulja sad izgleda kao da je išarana golemim plavim i sivim prugama od sjevera prema jugu.)

Taksidermist je podigao pogled i rekao: „Zamislilo sam da te pruge ne budu projicirane samo na stražnji zid nego i preko pozornice pa na publiku. Cijelo će kazalište biti išarano plavim i sivim prugama.”

„A što je s krajolikom?”

„I on će biti projiciran na zid, kao i plakati o Vergiliju. Na pozornici neće biti ničega osim stabla sa strane. Najupadljiviji element bit će golema pozadinska kulisa, najvjerojatnije zaobljena, poput zida za dioramu.”

„A vjetar?”

„Zvučnici. U današnje vrijeme čuda čine s razglasom. Opis vjetra koji sam naveo služi samo tome da tonski tehničari dobiju predodžbu o čemu je riječ. Zamislio sam da Vergilije i Beatrice nepomično stoje, a taj se vjetar vrlo jasno čuje dobru minutu ili dvije - mek, bogat vjetar. Potom će biti projiciran krajobraz, a nakon toga pruge.”

Vratio se tekstu.

VERGILJE: Vidiš li pruge? (*pokazuje na plave pruge u sve oskudnijem svjetlu*) Ondje i ondje.

BEATRICE: Nikad ih prije nisam vidjela.

VERGILJE: Ni ja.

BEATRICE: Mislila sam da moraš biti na vrhu planine u Ovratniku da bi ih mogao vidjeti.

„Ovratnik je još jedna pokrajina”, objasni taksidermist Henryju.

„Da, shvatio sam.”

VERGILJE: Zacijelo nam inače pogled ometaju oblaci i izmaglica.

BEATRICE: Nisam sigurna jesam li uopće i vjerovala da postoje.

VERGILJE: Pruge sjaje.

BEATRICE: Blistavo kao akvarij noću.

VERGILJE: Blistavo kao istina.

(*Stanka.*)

VERGILJE: (*snužden, obuhvaća si obraze dlanovima*) Kako nakon svega što smo preživjeli može postojati išta lijepo? To je nepojmljivo. To je uvreda. (*Udara stopalom o tlo.*) O, Beatrice, kad to jednoga dana završi, kako ćemo govoriti o tome?

(*Stanka.*)

BEATRICE: Ne znam.

(*Vergilije pušta Beatriceinu nogu, pada na sve četiri i počinje urlikati. Uz Vergilijevo glasno izražavanje gnjeva krajobraz i pozornica polako uranjaju u tamu.*)

„Zatim bismo čuli Vergilijevo urlikanje, na početku usamljeno, a poslije pojačano

glasovima drugih majmuna urlikavaca i projicirano kroz razglas. Želim veličanstvenu i strašnu simfoniju urlika.”

„Zašto košulja ima pruge? Zašto taj detalj? Podsjeća me na...”

Oglasilo se zvonce na vratima. Bez i jedne riječi ili geste, taksidermist je ustao i otišao u salon. Henry je uzdahnuo i pogledao Vergilija i Beatrice.

„Zar i tebe uvijek ovako prekida?” upita Vergilija.

Sjetio se zvonca u Flaubertovoj priči, kad jelen priđe Julijanu, tik prije nego što će ga prokleti. Samo što je to zvono zacijelo odzvanjalo, a ne ovako tiho zvonilo. Ustao je i prišao nedavno dovršenoj jelenjoj glavi. Čuo je kako taksidermist razgovara s nekim u drugoj prostoriji. Popio je još malo vode za sudoperom, ovu drugu čašu sada držeći objema rukama. Proučavao je zeca. Još je imao ligamente, zato se kostur nije raspao. Izgledali su kao tanki špageti.

Taksidermist se vratio. Skinuo je pregaču. „Moram ići”, reče odsječno.

„U redu je. I ja bih trebao poći.” Henry je uzeo svoj kaput.

„Kad ćete se vratiti?” upita taksidermist.

Tako je izravan, a pitanja su mu zapovi jedi, pomisli Henry.

„Mogli bismo zajedno u zoološki vrt. Čak možemo i birati u koji.” Njihov je grad uživao u luksuzu dvaju zooloških vrtova, a Henry je baš volio zoološke vrtove. Moglo bi se reći da je ondje započela njegova karijera. „Siguran sam da biste imali mnogo toga iznimno zanimljivoga reći o živim životinjama. Tjednima sam istraživao...”

„Zoološki su vrtovi kopilanski komadi divljine”, prekinuo ga je taksidermist dok je navlačio kaput. „Životinje koje žive u njima degenerične su. Sramote me.”

Henry je ostao zatečen. „Pa, zoološki su vrtovi kompromisi, to je sigurno, ali takva je i priroda. A da nema zooloških vrtova, većina ljudi nikada ne bi vidjela prave - ”

„Idem onamo samo kad baš moram, zbog posla, da vidim neki živi primjerak.”

U taksidermistovu se glasu čulo kako se sučev batić ponovno spušta. Širokim ga je i zapovjednim pokretima usmjeravao van iz radionice.

Ma, *natjerat* ću ga da se savije, pomisli Henry.

„Na zoološke vrtove gledam kao na veleposlanstva divljine, svaka životinja predstavlja svoju vrstu. No dobro, nađimo se onda u kafiću malo niže u ulici. Vrijeme je sad baš lijepo. Odgovara li vam ove nedjelje u dva? Tada imam vremena.” Toj je posljednjoj rečenici dao odlučan prizvuk.

„Dobro. U nedjelju u dva u kafiću”, pristao je taksidermist bezbojnim glasom.

Henryju je laknulo. „Imam jedno pitanje”, glatko je ubacio dok su prolazili kroz salon. „Vrti mi se po glavi otkad sam pročitao uvodni prizor vaše drame: zašto tako detaljan opis običnoga voća? Čini mi se to kao neobičan početak.”

„Kako ste ono rekli?” odgovori taksidermist. „Riječi su hladne, blatnjave krstače

koje pokušavaju shvatiti šumske duhove što plešu na livadi'?"

„Da. Rekao sam ‘Vile’.”

„‘Ali drugo nemamo’.”

„Ali drugo nemamo”, ponovi Henry.

„Izvolite”, reče taksidermist, otvarajući prednja vrata i pokazujući Henryju neka iziđe. „Stvarnost nam izmiče. Nemoguće ju je opisati, čak i samo običnu krušku. Vrijeme proždire sve.”

Rekavši to i ostavljajući Henryja sa slikom Vremena koje jede krušku do kraja vječnosti, taksidermist mu je praktički zalupio vrata u lice. Zaključao ih je, okrenuo uokvireni kartonski znak s „otvoreno” na „zatvoreno” i nestao natrag u radionicu. Henry se nije uvri jedio na taj nedostatak manira koji je graničio s neuljudnošću. Pretpostavio je da se taksidermist tako ponaša sa svima. Nije to bilo ništa osobno.

No, barem mu se Erasmus razveselio. Skakao je gore-dolje, cičeći od radosti.

Henry je bio namjeravao još nešto upitati taksidermista. Na Košulji nisu bili samo majmun i magarica, drvo, cesta i živopisan krajolik. Bili su tu i „dječak i njegova dva prijatelja”. Znači da u komadu ima i ljudi?

Došavši kući, ispričao je Sarah sve o svome drugom posjetu taksidermistu.

„Prava je mustra. Mrzovoljan kao jazavac. A ta njegova drama, ne uspijevam je uhvatiti ni za glavu ni za rep. Ima životinjske likove — majmuna i magaricu - koji žive na golemoj košulji. Sve je vrlo nestvarno, a ipak, postoje elementi koji me... pa... koji me podsjećaju na holokaust.”

„Holokaust? Ti u svemu vidiš holokaust.”

„Znao sam da ćeš to reći. Samo što u ovom slučaju imamo, na primjer, empatičku aluziju na prugaste košulje.”

„Pa?”

„Pa, za vrijeme holokausta...”

„Da, znam za prugaste košulje i holokaust. Ali, recimo, i kapitalisti s Wall Streeta nose prugaste košulje, baš kao i klaunovi. Tko nema barem jednu prugastu košulju u ormaru?”

„Možda imaš pravo”, reče Henry.

Bio je uzrujan. Sarah je već odavno izgubila zanimanje za holokaust, ili barem za njegovo kreativno bavljenje njime. Ali imala je krivo. Nije stvar bila u tome da on vidi holokaust u svemu, nego da vidi sve u holokaustu. Ne samo žrtve logora nego i kapitaliste i mnoge druge, možda čak i klaunove.

Te su subote on i Sarah otišli kupovati stvari za novorođenče, koje je uskoro trebalo stići. Kolica, krevetić, nosiljku, najmanju moguću odjeću - sve vrijeme dok su to kupovali, osmijeh im nije silazio s lica.

Nisu bili daleko od preparatorske radionice. Osjetivši iznenadni poriv, Henry je predložio da svrate, a Sarah se složila. Bila je to pogreška. Posjet nije dobro prošao. Stojeći pred izlogom, Sarah je priznala da okapi izgleda dobro. Ali čim su ušli, bilo mu je jasno da joj se to mjesto ne sviđa. Kad se taksidermist pojavio iz svoje jazbine, kao da se šćućurila. Henry joj je pokazivao salon, skrećući joj pozornost na pojedinosti, trudeći se izazvati ushićenu reakciju. Sarahini komentari bili su kratki i mehanički je kimala glavom na sve što bi on rekao. Izgledala je napeto. Što se, pak, tiče taksidermista, on je samo smrknuto gledao. Henry je vodio razgovor.

Jedva da su stigli kući kad su navalili jedno na drugo. „Pomaže mi”, rekao je Henry.

„Kako to misliš da ti *pomaže*? Kako? S tom odvratnom majmunskom lubanjom, za koju te nasamario da je kupiš? Što je ta čudovišna stvar? Yorick tvome Hamletu?”

„Dobivam ideje od njega.”

„Naravno, zaboravila sam. Majmun i magarica. Winnie Pooh susreće holokaust.”

„Nije tako.”

„TIP JE JEZIV! JESI LI VIDIO KAKO ME JE GLEDAO?”

„Zašto vičeš na mene? Ljudi uvijek gledaju trudnice. I zašto ti je važno s kim se družim? Sviđa mi se njegova radionica. To je - ”

„TO JE JEBENO POGREBNO PODUZEĆE! PROVODIŠ VRIJEME S MRTVIM PUNJENIM ŽIVOTINJAMA I S LJIGAVIM STARCEM!”

„Bi li radije da vrijeme provodim u nekom baru?”

„NIJE U TOME STVAR!”

„Prestani se derati na mene.”

„JEDINO ME TAKO ČUJEŠ!”

Nastavilo se u tom tonu, prava svađa, dok su oko njih ležale vrećice sa stvarima za novorođenče.

Sljedećega je jutro Henry rano otišao od kuće na pouku iz sviranja. Događaji toga dana kao da su se urotili u nakani da mu poprave raspoloženje. Najprije ga je učitelj klarineta iznenadio darom.

„Ne mogu to prihvatiti”, rekao je Henry.

„Ma o čemu vi to? Pripadao je dobrom prijatelju, bivšem učeniku. Nije ga koristio sto godina. Htio ga se riješiti. Dobio sam ga praktički besplatno. Kakve koristi od nečega što se nikada ne rabi?”

„Volio bih vam platiti za to.”

„Nikako! Preko mene mrtvoga. Platit ćete mi tako što ćete ga prekrasno svirati.”

Henry je u rukama držao divan klarinet.

„I mislim da ste spremni za to da pokušate svirati malo Brandweina”, dodao je njegov učitelj. „Počet ćemo danas.” Možda se moj teški crni vol počinje micati s mjesta, pomisli Henry. Na kraju krajeva, stalno je svirao. Pomogla su mu dva trika. Prvi je bilo to što je jedan kut stana posvetio isključivo sviranju, postavivši onamo stalak, uredno posložene note, čist klarinet i čašu u kojoj će u toploj vodi namakati jezičak od trske. Drugi je bio vježbati često, ali samo u kratkim naletima, ne dulje od petnaest minuta. Obično bi vježbao tik prije nego što je morao nekamo ići. Na taj je način, ako je svirao dobro, prestajao nevoljko i jedva bi čekao da se opet vrati sviranju, a ako je svirao loše, bio bi prisiljen odustati prije no što potišten i ozlovoljen poželi zavitlati klarinet kroz prozor. Uz takav je raspored vježbao tri, četiri puta na dan.

Imao je dva vjerna promatrača: Mendelssohn, strpljivo opčinjenu onako kako to samo mačke znaju biti, i majmunsku lubanju koju je bio postavio na izbočinu dimnjaka. Kad je svirao, njihove okrugle oči - oči mačke i oči lubanje - uvijek su ga pratile. Filistejac Erasmus cvilio bi i tulio pa bi ga morao zaključati u drugu sobu, obično sa Sarah.

I vrijeme kao da je tješilo Henryja. Bila je nedjelja, koja je veličanstveno opravdavala svoje pogansko ime², odvažan pobunjenički nalet topla vremena, koji je prkosio nadolazećoj pobjedi zime.

Kroz prozore koje se napokon moglo ostaviti otvorenima iskradala se glazba, a kao da su svi u gradu pohrlili na ulice. Henry je u kafić došao rano, da prije sastanka s taksidermistom stigne pojesti lagan ručak. Bila je to pametna odluka, jer mjesto je bilo krcato. Sjeo je za stol tik do zida; jedan je stolac bio na suncu, drugi u hladu. Kao i obično, poveo je Erasmusa, koji ovaj put nije bio uobičajeno živahan nego je tiho ležao u sjeni stola.

Taksidermist nije kasnio ni minute, bio je točan kao vojnik.

„Sunce, prekrasno sunce!” reče Henry srdačno, široko raširenih ruku.

„Da”, glasio je šturi taksidermistov odgovor.

„Koji biste stolac radije?” upita Henry, malo se pridigavši da pokaže da se voljan premjestiti.

Taksidermist je bez riječi sjeo na slobodno mjesto, ono u hladu. Henry se spustio natrag u stolac. Izvan okvira svoje radionice, taksidermist kao da se ni u što nije uklapao. S obzirom na topao dan, bio je pretopio odjeven. Kad je došao konobar, Henry je zapazio da je pitanje „Što ćete?” postavio samo njemu, ne i taksidermistu. A ni taksidermist nije gledao u konobara. Henry je naručio kavu s mlijekom i pogačicu od lisnatoga tijesta s makom.

---

² *Sunday*, dan sunca (nap. prev.)

„A vi?“ upita Henry.

„Crnu kavu“, odgovori taksidermist zureći u stol. Konobar je otišao bez riječi.

Bez obzira na to je li počelo time da on nije volio njih ili da oni nisu voljeli njega, bilo je očito da je netrpeljivost sad već obostrana. Kad bi, recimo, postojala kakva udruga vlasnika trgovina i radionica u toj ulici, nije teško zamisliti da bi pomodni vlasnik trgovine vjenčanicama, dotjerani draguljar, sofisticirani vlasnik restorana, moderni vlasnik kafića i drugi stali na jednu stranu u raspravi, a taksidermist - čovjek kojemu kamionima dovoze lešine životinja, čovjek koji se nikad ne smiješi i ne smije - bio bi na drugoj. Henry nije znao o čemu bi se raspravljalo, ali bio je siguran da bi rasprava bilo. Nedjelje, kišoviti dani, obični dani, politika se uvuče u sve.

„Kako ste?“

„Dobro.“

Henry je udahnuo i čvrsto zauzdao svoje dobro raspoloženje. Ne bude li igrao po taksidermistovim pravilima, od njega će dobiti samo jednosložne i dvosložne odgovore. Jedno je bilo sigurno: nije namjeravao spominjati Sarahin i svoj jučerašnji posjet ispunjen nelagodnom.

„Razmišljao sam“, reče Henry. „U drami opisujete Vergilija. Trebali biste opisati i Beatrice.“

„I jesam.“

„Palo mi je to na pamet jer sam neki dan vidio magarca.“ „Gdje ste vidjeli magarca?“

„U zoološkom vrtu. Otišao sam sam.“

Taksidermist je kimnuo, premda ne s previše zanimanja. „Kad sam ga vidio, sjetio sam se vas“, nastavi Henry. „Dobro sam ga pogledao. Zna li što sam zamijetio?“

„Što?“ Taksidermist je iz unutarnjeg džepa na kaputu izvukao blok i kemijsku olovku.

„Primijetio sam da magarac ima privlačnu zemaljsku trodimenzionalnost - dobra je to i solidna životinja. Čvrsto je, ali gipko povezan s tlom, kao breza. Ima lijepa, okrugla, zbijena kopita. A kad mirno stoji, noge su mu točno ispod tijela. Kad hoda, korak mu je otmjen i kratak. Proporcije glave - uske uši, tamne oči, nos, usta, duljina njuške - vrlo su zadovoljavajuće. Usne su snažne i okretne. Umirujuće je slušati onaj krckavi zvuk drobljenja koji magarac proizvodi dok jede. A njegovo je njakanje jednako iskreno i tragično kao jecaj.“

„Sve je to vrlo istinito“, reče taksidermist, zapisujući u svoj blok.

„Neki imaju križ u dlaci na leđima i preko ramena, baš poput kršćanskog križa.“

„Da. Slučajnost.“ Tu pojedinost nije zapisao.

„Što rade Beatrice i Vergilije?“

„Kako to mislite?”

„Što rade u drami? Što se događa?”

„Razgovaraju.”

„O čemu?”

„O mnogočemu. Imam jedan prizor kod sebe. Odvija se nakon što su otišli u potragu za hranom, a oboje se boje da su izgubili jedno drugo. Tik nakon što ga je Beatrice otišla potražiti, Vergilije se vraća.”

Umorno se ogledao po drugim stolovima. Nitko nije obraćao pozornost na njih. Iz džepa na prsima izvukao je nekoliko presavijenih listova papira. Henry je pomislio da će napokon imati što čitati. No taksidermist ih je rastvorio pred sobom, nagnuo se naprijed i pročistio grlo. Čitat će naglas, čak i ovdje, u javnosti. Kakva opsjednutost kontrolom, pomisli Henry ojađeno. Taksidermist je tiho započeo:

*(Vergilije čeprka po tlu ispred sebe u potrazi
za zamišljenim krpeljom.)*

BEATRICE: *(pojavljuje se zdesna)* Evo te! Tražila sam te.

VERGILIJE: Nedostajala si mi!

BEATRICE: I ti meni!

(Zagrle se.)

VERGILIJE: Bojao sam se da ti se nešto dogodilo.

BEATRICE: I ja da se tebi nešto dogodilo.

VERGILIJE: Ako ti se nešto dogodi, želim da se isto to dogodi i meni.

BEATRICE: I ja se tako osjećam.

(Stanka.)

BEATRICE: Kako leđa?

„Vergilija uvijek bole leđa. A Beatrice boli vrat”, objasni taksidermist. „Od stresa. A ona i šepa. Šepanje je objašnjeno poslije.”

BEATRICE: Kako leđa?

VERGILIJE: Dobro. A tvoj vrat?

BEATRICE: Nema čvorova.

VERGILIJE: A kako ti je stopalo?

BEATRICE: Spremno za još jedan dan.

VERGILIJE: Nisam našao ništa za jelo.

BEATRICE: Ni ja.

(Stanka.)

BEATRICE: Što da radimo?

VERGILJE: Ne znam.

BEATRICE: Ova cesta mora nekamo voditi.

VERGILJE: Nekamo gdje želimo biti?

BEATRICE: Moglo bi biti dobro.

VERGILJE: Moglo bi biti i loše.

BEATRICE: Tko to može znati?

VERGILJE: Ovo je sigurno i ugodno mjesto.

BEATRICE: Ali možda nam se tiho približava opasnost.

VERGILJE: Znači da bismo trebali poći?

BEATRICE: Trebali bismo.

(Ne miču se.)

VERGILJE: Imam tri vica.

BEATRICE: Nije vrijeme za šale.

VERGILJE: Dobri su. Časna riječ.

BEATRICE: Ne mogu više. Ni smijati se, čak ni samo pokušati se smijati. Ni na što.

VERGILJE: Onda su nam ti zločinci zaista uzeli sve.

Njihovu je stolu prišao konobar. Taksidermist je prestao čitati, a papire je sklonio pod stol. Konobar je stavio šalice s kavom i Henryjevu pogačicu na stol. „Izvolite”, rekao je.

„Hvala.”

Henry je shvatio da je zaboravio zatražiti dvije vilice. Primivši onu jednu koju je konobar donio, razrezao je pogačicu na nekoliko komada. Vilicu je odložio na stranu tanjura koja je bila bliže taksidermistu. On je namjeravao upotrijebiti svoju žličicu za kavu.

„Poslužite se”, rekao je.

Taksidermist je odmahnuo glavom. Ponovno je podigao papire na stol.

„Ti zločinci...”, ponovio je Henry.

Taksidermist je kimnuo i nastavio.

VERGILJE: Onda su nam ti zločinci zaista uzeli sve.

(Stanka.)

BEATRICE: Dobro, hajde, ispričaj mi te svoje viceve.

VERGILJE: Šteta što nema kave.

BEATRICE: Šteta što nema kolača.

(Opet se smjeste pokraj stabla.)

Henryja se dojmila ironija trenutka. Baš kad su njima doneseni kava i kolač, Vergilije i Beatrice oplakuju činjenicu da ih nemaju. Jednako tako, prije je Beatrice bila rekla da je sunce nestalo i ostavilo ih bez vjere, a njih su dvojica sjedila okupana suncem. Uočio je i koliko su Vergilije i Beatrice ogoljeni i živi, koliko više otkrivaju o sebi nego njihov tvorac.

VERGILJE: Vic broj jedan. (*Naginje se bliže i skuplja dlanove oko Beatriceina uha. Žustro šapće. Moguće je razaznati tek tu i tamo poneku riječ.*) ... a pekar... kći kaže... sljedećega dana... cijeli mjesec... shrvan je... a onda ona kaže... (*Izgovara poentu vica.*)

BEATRICE: (*tupo, ne smijući se*) Smiješno je.

VERGILJE: Vic broj dva. (*Opet šapće Beatrice na uho.*) ... prilazi drugom zatvoreniku... slovo U... kaže, pokazujući si na prsa... (*Poenta.*)

BEATRICE: Ne razumijem.

VERGILJE: Na mađarskom... (*Šapće joj na uho, objašnjavajući.*)

BEATRICE: (*tupo, ne smijući se*) A, shvaćam.

VERGILJE: Vic broj tri. (*Šapće joj na uho.*)

BEATRICE: (*tupo, ne smijući se*) Taj sam već čula.

„Isprva vode takve razgovore”, reče taksidermist. „Da im prođe vrijeme dok ne smisle što dalje.”

„Sviđa mi se što joj Vergilije šapće viceve. To je dobro.” „Ponekad drže monologe. Razgovaraju sami sa sobom. Beatrice još uspijeva dobro spavati, čak i prespavati cijelu noć, pa i sanjati. No, Vergilije loše spava. Uvijek sanja isti san: buka - bušenje - koja se polako pojačava sve dok se on ne probudi, hvatajući zrak, oči se šire kao raspuknuti baloni, kako on kaže. Šali se da uvijek sanja o termitima. Od tjeskobe.” „Zašto je Vergilije tako tjeskoban?”

„Zato što je majmun urlikavac u svijetu koji ne želi majmune urlikavce.”

Henry je kimnuo.

Taksidermist nastavi: „Kad Beatrice spava, Vergilije katkad razgovara sam sa sobom. Usred prve noći koju su proveli pokraj stabla, probudi se i priča o knjizi *Fatalist Jacques i njegov gospodar.*”

„Da, iz pera Denisa Diderota”, reče Henry. Francuski klasik iz osamnaestog stoljeća. Davno ga je bio pročitao.

„Uopće je nisam razumio”, reče taksidermist.

Henry se pokušavao prisjetiti romana. Jacques i njegov gospodar putuju na

konjima, razgovarajući o svemu i svačemu. Pričaju priče, ali stalno ih prekidaju neki događaji. Nije se mogao točno sjetiti, ali - sudeći prema naslovu - Jacques je bio fatalist, a njegov gospodar nije. Činilo mu se da ni on baš nije bio potpuno „razumio” taj roman. Sjećao se samo galske bezbrižnosti i moderna, komična ozračja, nešto poput Becketta u sedlu.

„Zašto u svome komadu spominjete roman koji niste shvatili?” upita Henry.

Taksidermist odgovori: „Ne smeta mi ta činjenica. Uporabio sam je jer sadrži element koji mi je dobro došao. Jacques i njegov gospodar raspravljaju o raznim ozljedama koje se mogu nanijeti tijelu i o bolu koji prati svaku od njih. Jacques odlučno tvrdi da je ozljeda koljena prvak među stravičnim, neizdrživim bolovima. Vergilije se ne može sjetiti odnosi li se taj Jacquesov primjer na pad s konja i udarac koljenom o oštar kamen ili na pogodak mušketom u koljeno. Kako god, tijekom svoga monologa razmišlja o mjeranju i uspoređivanju tjelesnih bolova. Priznaje da bi bol u koljenu kakav opisuje Jacques bio zasljepljujući, ali sijevnuo bi kratko i snažno u trenutku udarca, no potom bi se znatno stišao. Kako bi se to moglo usporediti s drobećim, kočecim bolom u leđima? Koljeno je maleno, povezano sa samo jednim dijelom tijela i relativno je lako ne rabiti ga. ‘Dići sve četiri u zrak i opustiti se’ - užitak nekorištenja koljena proslavio se u tom klišeju. Ali leđa su pravi kolodvor, povezana sa svime, i stalno se od njih nešto zahtijeva. A što je s bolom žeđi i gladi? Ili s onom potpuno drugom vrstom boli, onom koja ne pogađa neki određeni organ nego ubija duh, koji ih povezuje? U tom trenutku Vergilije počinje plakati, ali zatomi suze da ne probudi Beatrice. To je jedan od monologa koje ima u drami.”

„Shvaćam.”

„Ima još jedan monolog dok Beatrice spava. Vergilije se prisjeća kako su počele njihove nevolje. Počele su u njegovu umu, onog trenutka kad je shvatio što im se događa. Pa odglumi kako je to bilo. Dok čita jutarnje novine u omiljenoj kavani, jedan mu naslov privuče pogled. Govori o ukazu vlade o novoj kategoriji građana - odnosno, kako se u članku razjašnjava, o kategoriji građana i novoj kategoriji - *ne* građana. Vergilije čita, sve zaprepašteniji, polako shvaćajući da je on - on osobno, sa svim svojim specifičnim detaljima, majmun koji sjedi u kavani i čita novine, inače tako obična pojava - predmet i cilj te objave.”

Henry je napravio mentalnu zabilješku: ukaz vlade koji isključuje Vergilija. Nije htio prekidati taksidermista koji se prilično unio u priču. Jedan ili dva gosta bacila su pogled prema njima. Ali tek je konobarov ponovni dolazak imao neki učinak na taksidermista. Skupio je ruke u krilu i spustio pogled.

„Kako vam mogu pomoći?” upitao je konobar Henryja pa se ispravio: „Mogu li vam još štogod donijeti?”

„Ne, hvala, svega imam dovoljno. Biste li vi možda htjeli još kave?”

Taksidermist nije odgovorio, samo je lagano odmahnuo glavom. Kao da se pretvarao da uopće nije ondje.

„Onda samo još račun, molim vas.”

„Naravno.”

Henry je imao osjećaj da se konobar spremao nešto reći taksidermistu, ali se predomislio i otišao.

Taksidermist je nakanio dovršiti opis Vergilijeva prizora u kavani. Brzo je nastavio:

„To je protjerivanje iz raja! Izgon! Novine su u trenutku preobražene u divovski prst koji lebdi u zraku, uprt u njega. Vergilije je ispunjen strepnjom da će ga ostali gosti u kavani, od kojih mnogi čitaju iste novine, zamijetiti. Ondje, eno i ondje, nisu li baš sad pogledali prema njemu? Tako su ti događaji ušli u njegov život, kao i u živote mnogih drugih: s jednim trenutkom spoznaje. U tom se trenutku svijet rasprsnuo kao prozorsko staklo, tako da je sve izgledalo isto kao prije, a bilo je drukčije, jasno i iznenada izoštreno prijetnjom. Nakon toga...”

Pojavio se konobar s računom. Iznenadujuće brzo, pomisli Henry. Je li nas se htio što prije riješiti? Platilo je pa su ustali. Budući da je taksidermist zastao u pola priče, nije bilo druge nego da krene s njim prema radionici. Premda se nalazila tako blizu kafiću, imao je osjećaj da je to potpuno drukčiji svijet. Jedva da je itko prolazio ulicom, a u ovom je dijelu bilo mnogo tiše nego u onom komercijalnijem. Vidjevši da su oba izloga zastrta crnim platnom, Henry je bio razočaran. Kad su skrenuli za ugao, dojam kojem se bio veselio sad je bio potpuno drukčiji. Zapravo, bez okapija koji viri van i nije bilo nekog dojma. Samo mural džungle na zidu koji je polako blijedio. Taksidermist je zamijetio da Henry zuri u crnu tkaninu.

„Ne želim da se ljudi motaju oko radionice kad je zatvorena. S ljudima se nikad ne zna”, rekao je, pecajući ključeve u džepu kaputa. Rekavši to, ogledao se oko sebe, prelazeći pogledom preko onih nekoliko prolaznika - sredovječna para, pogrbljena tinejdžera, usamljena šetača.

„Ne volite baš ljude, zar ne?” reče Henry, napola u šali.

Taksidermist je još trenutak gledao prolaznike, a zatim je svrnuo pogled na njega - bilo je to žarište usredotočenosti u potpunosti usmjerene na njega, životinjske po snazi; točno tako: životinjske. Dok ga je taksidermist svrdlao pogledom, Henryju je kroz glavu prolazila samo jedna misao: *Ja sam ljudi*.

Pokušao se ispričati. „Mislio sam reći da se sa životinjama osjećate ugodno. Poznajete ih. Dok su ljudi čudni i nepouzdana. To sam mislio.”

Taksidermist se bez riječi okrenuo i otključao vrata svoje trgovine. Ušli su. Unutra

su, skrivene i tihe i nestrpljivo čekajući da se vrati, bile sve njegove životinje. Kvrncuo je nekoliko prekidača i svjetlo kao da ih je oživilo. Vidjelo se da mu je laknulo što je opet u svojoj radionici. Zaputio se prema stražnjoj prostoriji. Henry se zadržao u salonu, jer Erasmus se smjestio na pod pokraj pulta. Pas mu se učinio pomalo čudnim, primijetio je usput.

Kad je ušao u radionicu, taksidermist je već sjedio za stolom. Henry je zauzeo svoje uobičajeno mjesto, na stolcu bez naslona. Taksidermist se nije dao smesti u naumu da završi što je započeo. Sad je govorio slobodnije.

„Nakon incidentnog čitanja novina u kavani, Vergilije nariče nad time kako su mu se osjećaji smežurali i skupili. Onda se ispravi: kaže da mu se jedan osjećaj - strah - proširio, dok su se svi ostali stisnuli. Intelktualno uzbuđenje, estetska radost, tiho uživanje, sjećanje na lijepe trenutke, duhovito čavrljanje - sve ih je istisnuo strah, tako da je većinu vremena bio tupa pogleda i ravnodušan. Da u njegovu životu nema Beatrice, kaže Vergilije, ništa ne bi osjećao. Otresao bi sve, gotovo sve, čak i strah. Bio bi lutajući leš, gomila bezumnih funkcija, kao kuća bez stanara. Kaže to pa se sjeti krajobraza od prethodne večeri i kako je bio tronut pri pogledu na nj. S obzirom na okolnosti u kojima se nalazi, bude zatečen i zadivljen činjenicom da ga je ganuo vjetar i nekoliko njiva. Otprilike kao da u gorućem muzeju zastaneš diviti se slici lijepa pejzaža.”

Henry se zapitao živi li taksidermist u svojoj trgovini, ne iznad nje ili negdje u blizini nego zaista u njoj. Pogledao je Vergilija i Beatrice i zamalo ih pozdravio. Počeo ih je upoznavati.

Taksidermist je nastavio, a bilo je nemoguće prekinuti ga.

„Tako je ushićen tim neočekivanim naletom osjećaja da iz čista mira, iz čiste radosti, ustane i napravi stoj na rukama.

Promatra krajobraz naglavce. Nagne se na jednu stranu i s lakoćom se drži u zraku na samo jednoj ruci. Nakon nekoliko trenutaka vrati se na sve četiri, a zatim izvede istu stvar s nogama - najprije stoji na obje, a potom samo na jednoj. Majmunu urlikavcu to je malo teže izvesti. Urlikavci nisu dvonošci. Ruke mu se tresu, podignuta mu noga drhti, rep se trza u zraku. U tom se trenutku Beatrice budi i postavlja mu ključno pitanje u drami.”

Potražio je po stolu. Henryju nije bilo jasno zašto stranice taksidermistova kazališnoga komada uvijek moraju biti tako razbacane. Uvijek je premetao po njima. Zašto ih nije držao uredno posložene? Na kraju krajeva, bila je to predstava, niz prizora koji bi trebali sli jediti neku narativnu logiku.

„Evo, pronašao sam”, reče taksidermist. Počeo je čitati - naglas, naravno:

BEATRICE: Vergilije, jučer si postavio jedno pitanje.

VERGILJE: *(koji joj je okrenut leđima, ljulja se, zamalo padne, ali uspije održati ravnotežu stojeći samo na jednoj nozi)* O, budna si! Dobro jutro. Kako si spavala?

BEATRICE: Jako dobro, hvala na pitanju. Pogodi što sam sanjala! VERGILJE: *(i dalje balansirajući na jednoj nozi)* Što?

BEATRICE: Krušku!

VERGILJE: *(i dalje balansirajući)* Ali, nikad je nisi vidjela.

BEATRICE: U snu bogme jesam. Bila je veća od ananasa.

VERGILJE: *(i dalje balansirajući)* To bi bilo dobro.

BEATRICE: Jučer si postavio jedno pitanje.

VERGILJE: *(i dalje balansirajući)* Jesam li? Kako besmisleno.

BEATRICE: Ne, bilo je to dobro pitanje. Razmišljala sam o njemu sinoć dok sam tonula u san.

VERGILJE: *(i dalje balansirajući)* Kakvo je to pitanje bilo?

BEATRICE: Pitao si: „Kako ćemo jednoga dana kad se to završi govoriti o tome? *(Vergilije se prevali.)*“

VERGILJE: Pod pretpostavkom da uopće preživimo.

„To je ključno pitanje u predstavi — kako će jednoga dana govoriti o tome što im se dogodilo. Na to se pitanje stalno vraćaju.“ „A da odgovorim na pitanje koje sam vam postavio u kafiću“, ubacio je Henry, „o tome što se događa u vašem komadu, zapravo, događa se to da razgovaraju o razgovoru.“

„Ja na to gledam kao na razgovor o sjećanju.“

Ako mu to prije i nije bilo jasno, Henry je sad počeo shvaćati u čemu je problem s taksidermistovim komadom i zašto mu treba pomoć. Činilo se da u njemu zapravo nema akcije, a ni zapleta. Samo dva lika koja razgovaraju pokraj stabla. To je funkcioniralo kod Becketta i Diderota. Doduše, njih su dvojica bili vraški vješti i natrpali su mnogo akcije ondje gdje se na prvi pogled činilo da je nema. Ali u *Košulji 20. stoljeća* neaktivnost nije funkcionirala.

Henry je htio da mu taksidermist objasni svoj komad, ali nije želio biti taj koji će prvi spomenuti holokaust. Činilo mu se da će taksidermist biti mnogo otvoreniji bude li ga sam spomenuo.

„Dopustite da vam postavim jednostavno pitanje: o čemu je vaš kazališni komad?“

Čim mu je to pitanje sišlo s usana, shvatio je njegovu ironiju. Bilo je to isto pitanje koje je njemu bio postavio povjesničar za vrijeme onoga groznog ručka u Londonu prije

gotovo tri godine, pitanje koje mu je rasporilo utrobu i ušutkalo ga. A sad ga je on postavio nekome. Ali taksidermistu to nije bio nikakav problem. Praktički je viknuo odgovor.

„O njima je!” Silovitim je pokretom ruke obuhvatio cijelu prostoriju.

„Njima?”

„Životinjama! Dvije trećine njih mrtve su. Zar ne razumijete?”

„Ali...”

„I količinski i po raznolikosti, dvije trećine svih životinja istrijebljene su, zauvijek izbrisane s lica Zemlje. Moj je komad o toj...”, tražio je riječi, „toj nepopravljivoj grozoti. Vergilije i Beatrice zovu je... čekajte!”

Henry je bio zatečen žestinom njegova tona i uvjerenjem koje se u njemu čulo. Taksidermist je opet zaronio među svoje papire. Ovaj put je, za promjenu, brzo pronašao što je htio.

BEATRICE: Kako će se zvati?

VERGILJE: To je dobro pitanje.

BEATRICE: Događaji?

VERGILJE: To nije dovoljno opisno, a i ne sadrži osudu. Moramo spojiti naziv i prirodu.

BEATRICE: Neopisivo? Nezamislivo?

VERGILJE: Čemu uopće tratiti vrijeme na to ako je neopisivo ili nezamislivo?

BEATRICE: Neizrecivo?

VERGILJE: Ako to ne možemo izreći, kako ćemo govoriti o tome?

BEATRICE: Potop?

VERGILJE: Klima nije imala ništa s tim.

BEATRICE: Katastrofa?

VERGILJE: To bi, pak, moglo biti bilo što: poplava, potres, eksplozija u rudniku.

BEATRICE: Buktinja?

VERGILJE: To bi mogao biti i šumski požar.

BEATRICE: Teror?

VERGILJE: Zvuči kao nešto što se dogodi brzo, i uključuje trčanje i zadihanost. Osim toga, već je iskorišteno.

BEATRICE: Darmar?

VERGILJE: Zvuči kao neki koktel.

BEATRICE: Strahota?

VERGILJE: To ima veću težinu.

BEATRICE: Još bolje: Strahote, množina, ali rabi se kao jednina, a krivulja slova S —

kao grabilica u juhi iz pakla — poslužuje neopisivo i nezamislivo, katastrofalno i bukće, teror i darmar.

VERGILIJE: Zvat ćemo to Strahote.

BEATRICE: Dobro.

(*Stanka.*)

BEATRICE: Pa, kako ćemo govoriti o Strahotama?

„Vidite, to se pitanje stalno ponovno pojavljuje. Vergilije i Beatrice sastave popis, vrlo važan popis. Evo, pogledajte.” Taksidermist je naglo ustao od stola, Henry zajedno s njim. Taksidermist je obišao stol i prišao Beatrice. Položivši jednu ruku Vergiliju na stražnjicu, a drugu mu podvukavši pod savinutu nogu, odigao ga je s Beatriceinih leđa. Stavio ga je na stol.

„Pogledajte”, reče opet.

Pokazivao je na Beatriceina leđa. Henry pogleda. Vidio je samo gustu magareću dlaku, tu i tamo malo polegnutu. Taksidermist je otišao po svjetiljku. Kad ju je uperio u njezina leđa, Henry je u načinu kako je dlaka bila polegnuta uočio jedva vidljiv uzorak.

„To je popis”, reče taksidermist. „Budući da žive u zemlji zvanoj Košulja, nazivaju ga šivaćim priborom. Vergilije počne mokrim vrhom prsta na Beatriceinim leđima pisati popis svih načina kako govoriti o Strahotama.”

Henry se pozornije zagledao u Beatriceinu dlaku. Nema teorije da slina i dlaka mogu išta sricati na magaričinih leđima, pomisli on, ili barem ne nešto što bi preživjelo do sljedećega dana, ali nedvojbeno je to bio još jedan od taksidermistovih simbola.

„Prva je stvar u šivaćem priboru urlik. Toga se dosjetila Beatrice nakon što je prethodne noći bila čula Vergilija. Druga je crna mačka.”

„Crna mačka? Kako crna mačka predstavlja način da se govori o Užasima?”

„Strahotama. Ovako.”

Taksidermist je pažljivo ponovno postavio Vergilija na Beatrice pa se vratio svojim papirima. Henry je pomislio da bi bilo mnogo lakše kad bi mogao dobiti taj komad u ruke i pročitati ga. Shvatio je da je zamalo pomislio *i napisati ga*. Taksidermist je pronašao stranicu i pročitao s nje:

VERGILIJE: Govoriti o tome da bismo mogli živjeti s tim - pretpostavljam da je to razlog zašto to uopće želimo?

BEATRICE: Da. Da zapamtimo, a da ipak nastavimo sa životom.

VERGILIJE: Da znamo, ali da ipak budemo sretni - ili barem zadovoljni, produktivni.

BEATRICE: Da.

VERGILJE: Kao kad živiš s mačkom. Uvijek je tu, ali ne preuzme ti cijeli život.

Treba hranu i češljanje, katkad i svu tvoju pažnju, ali najčešće je zadovoljna time da sama leži negdje u nekom kutku, blizu tebe, ali ne tako da ti je stalno na umu.

BEATRICE: Strahote kao urlik i kao crna mačka.

VERGILJE: Moram to zapisati. *(Ogledava se oko sebe. Pogled mu padne na Beatriceina leđa.)* Znam gdje. *(Jezikom ovlaži vrh prsta i piše po Beatriceinu krznu, tako da dlake ostanu polegnute.)* Eto. Zvat ćemo to šivaći pribor.

BEATRICE: Pribor za šivanje, pribor za pamćenje.

VERGILJE: Tako je.

„To je opet simbolično”, reče taksidermist.

„Da, shvaćam. Ali sav taj razgovor. U kazališnom komadu, kao i u svakoj drugoj priči, mora biti...”

„Ima i tišine. U jednom trenutku Vergilije kaže da su riječi samo pročišćeno gundanje. ‘Precjenjujemo ih’, kaže. Nakon toga pokušavaju o Strahotama govoriti na druge načine, gestama, zvukovima i izrazima lica. Ali to ih iscrpi. Evo, baš imam taj prizor pred sobom.”

Otpočeo je:

BEATRICE: Iscrpljena sam. Ne mogu više.

VERGILJE: Ni ja. Da samo slušamo?

BEATRICE: Što?

VERGILJE: Tišinu, da čujemo što ima reći.

BEATRICE: Dobro.

(Tišina.)

VERGILJE: Čuješ li išta?

BEATRICE: Da.

VERGILJE: Što?

BEATRICE: Tišinu.

VERGILJE: A što je tišina rekla?

BEATRICE: Ništa.

VERGILJE: Dobro si to obavila. Ja sam stalno čuo unutarnji glas koji mi je govorio:

„Slušam tišinu i nadam se da ću nešto čuti.” A imao sam i druge bučne misli litalice.

BEATRICE: O, i ja sam ih čula. Drukčijim riječima, ali iste stvari.

VERGILIJE: Trebali bismo se okušati u istinskoj tišini, isprazniti glavu od sve unutarne buke.

BEATRICE: Voljna sam pokušati.

VERGILIJE: Jedan, dva, tri, sad.

(Vergilije i Beatrice gledaju ravno preda se, tihi iznutra. Pojavi se bumbar. Leti u ravnoj liniji ispred njih. Pogledom prate njegov glasan, zujav let, okrećući glave od daleko slijeva do daleko zdesna, ali ne kažu ništa.

Na stablu slijeva glasno cvrkuce ptica. Vergilije i Beatrice pogledaju ulijevo, ali ne kažu ništa. U daljini zdesna zalaje pas. Vergilije i Beatrice pogledaju udesno, ali ne kažu ništa. Negdje slijeva zakrekeće žaba. Pogledaju ulijevo, bez riječi. Dvije vjeverice šmugnu uza stablo s desne strane, jedna gundavo ganjajući drugu. Oni pogledaju udesno, ali ne kažu ništa.

Eksplzija ptičjega cvrkuta s lijeve strane. Pogledaju ulijevo, ali ne kažu ništa. Klik orla odozgo. Pogledaju gore, ali ne kažu ništa. Pada list. Obje životinje prate njegovo spuštanje. List udari o tlo.)

VERGILIJE: Bogami, glasna li mjesta!

BEATRICE: Zaista skreće pozornost.

VERGILIJE: Nemoguće je čuti tišinu.

BEATRICE: Slažem se.

(Tišina.)

VERGILIJE: Kladim se da bi mnogo bolje čula tišinu ako ja podignem mnogo buke.

BEATRICE: Misliš?

VERGILIJE: Zašto ne bismo pokušali? *(Vergilije ustane. Duboko udahne. Najglasnije što može, kaže sljedeće.)* UKRCAJ! SVI UNUTRA! BRZO, BRZO, BRZO! ČU-ČUU ČU-ČUU, DA NE ZAKASNITE NA VLAK! ČU-ČUU-ČU-ČUU, NE ZABORAVITE SOKOVE I UŽINU! DA NE OGLADNITE! DRŽITE NA OKU PRTLJAGU! ČU-ČU-ČUU! VI TAMO, KAMO IDETE? KRENITE U SVOJ VAGON. SVI UNUTRA, SVI UNUTRA, KAŽEM! POSLJEDNJI POZIV! VLAK SAMO ŠTO NIJE KRENUO! NEZABORAVNA VOŽNJA! ČU-ČU-ČUU! BUDITE SPREMNI ZA POLAZAK, SPREMNI ZA POLAZAK, *(prema Beatrice)* Pa, tišina, jesi li je čula?

BEATRICE: Jesam.

VERGILIJE: I?

BEATRICE: Bilo je kao da me pritišću tisuće sjena.

VERGILIJE: Što su ti govorile?

BEATRICE: Oplakivale su prolazak života neodživljenih do kraja.

VERGILIJE: Kojim su to riječima rekle?

BEATRICE: Nijednima koje bih mogla čuti.

VERGILJE: Po čemu su se te riječi razlikovale od obične tišine?

BEATRICE: Teško je reći.

VERGILJE: Kako ih možemo doslovno prenijeti?

BEATRICE: Teško je to prenijeti riječima.

VERGILJE: Što možemo reći o tome što su rekle?

BEATRICE: Riječi su mi presušile.

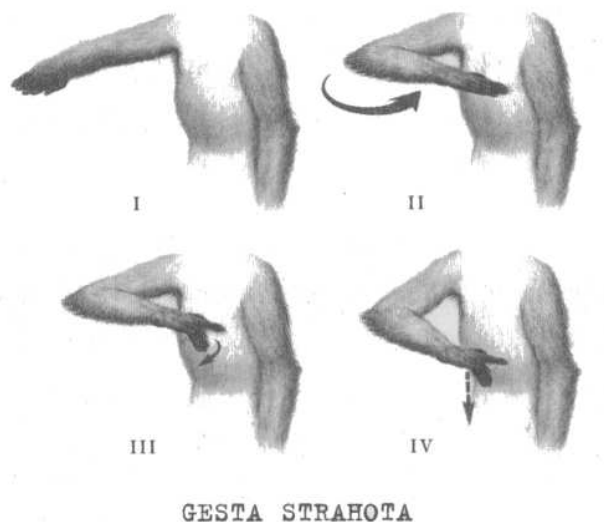
VERGILJE: Da ih čitam, što bih čitao?

BEATRICE: I pero mi je suho.

VERGILJE: Ovo neće ići. Trebamo drukčiji pristup.

(Tišina.)

„Vidite, nisu to samo riječi. Ima i buke i tišine. I gesta. Poput ove. Vergilije i Beatrice stavili su je u svoj šivaći pribor.” Taksidermist je izveo pokret desnom rukom ispred prsa. „Napravio sam crtež s uputom za glumca”, dodao je. Držao je stranicu u zraku iznad stola. Bio je to crtež iz četiri dijela.

Henry je primijetio dlakavost ruku. Za prikaz te nepopravljive grozote učinjene životinjama, taksidermist je očito zamislio da glumci nose kostime. Ruku bi najprije trebalo podići do razine prsa, s dva prsta uperena dolje, a zatim je spustiti. Zašto dva prsta? zapitao se.

„Riječi, tišina, likovi, simboli - sve su to važni elementi u priči”, počeo je Henry.

No, trebate i zaplet, trebate akciju, bio bi dodao, ali taksidermist ga je prekinuo.

„Popis je dugačak. Komad je napisan oko njega. Pročitat ću vam ga, cijeli popis šivaćeg pribora. Vergilije ga pročita još jednom prije kraja komada. Taj je popis moje najveće literarno postignuće.”

Henry bi se možda nasmijao na tu izjavu, ali taksidermist jednostavno nije bio čovjek kojemu se smiješ ili s kojim se smiješ. Izraz njegova lica i nešto što je iz njega zračilo isisali su sav život iz smijeha.

Popis, iznimka među elementima njegova komada, nije se nalazio među papirima na radnome stolu nego ga je izvadio iz ladice. Počeo je čitati:

Urlik, crna mačka, riječi i pokoja tišina, gesta, košulje bez jednoga rukava, molitva, uvodni govor na početku svakog zasjedanja parlamenta, pjesma, jelo, platforma na kotačima u paradi, komemorativne porculanske cipele za ljude, sati tenisa, potpuno istinite opće imenice, jednadugariječ, popisi, isprazno veselje izraženo *in extremis*, riječi svjedoka, obredi i hodočašća, privatni i javni čin pravednosti ili iskazivanja poštovanja, izraz lica, druga gesta, verbalni izraz, [*sic*] drame, Ulica Nowolipki 68, igre za Gustava, tetovaža, predmet određen za neku godinu, aukitz.

Bilo je to blebetanje. Koje nije sam pročitao nego ga je čuo, a i to samo jednom, tako da su riječi izbljedjele u tišinu prije nego što im je stigao pohvatati značenje. Jedva da mu je išta ostalo u sjećanju, a razumio je još manje. Nije znao kako da reagira pa nije rekao ništa. Ali ni taksidermist nije ništa govorio.

„Nisam dobro čuo posljednju riječ”, reče Henry napokon.

„Aukitz, a-u-k-i-t-z.”

„Zvuči njemački, ali ne prepoznajem je.”

„Ne, nije njemačka. To je neka vrsta jednedugeriječi.”

„Ne čini mi se tako dugačkom, ima samo šest slova.”

„Ne, to nije to.” Taksidermist okrene stranicu i prstom upre u riječ na sredini: *jednadugariječ*.

„Što to znači?”

„To je jedna od Beatriceinih zamisli.”

Potražio je i pronašao:

BEATRICE: Sinulo mi je nešto.

VERGILJE: Što?

BEATRICE: Jedna duga riječ. Ili, bolje rečeno jednom riječju, *jednadugariječ*.

VERGILJE: Što ta riječ toč -

BEATRICE: Psssst!

VERGILJE: (*prestrašen, šaptom*) Što je?

BEATRICE: Učinilo mi se da sam nešto čula.

(*Tišina.*)

VERGILJE: Nu?

BEATRICE: Ništa.

VERGILJE: Jesi li sigurna?

BEATRICE: Ne.

VERGILJE: Da pobjegnemo?

BEATRICE: U kojem smjeru?

VERGILJE: Suprotnom od onoga odakle je dopro zvuk.

BEATRICE: Nisam sigurna odakle je dopro.

VERGILJE: Opkoljeni smo!

BEATRICE: Psssst, budi tiho!

„Slijedi prizor kad misle da su otkriveni, ali nisu. I dalje su na sigurnom. Vraćaju se na jednoduguriječ.”

BEATRICE: Vergilije?

(*Vergilije je zaspao. Polako pada u stranu sve dok ne bude naslonjen na Beatrice. Počne tiho hrkati.*

Beatrice se ne miče i ne ispušta nikakve zvukove. Ne tone u san. Umjesto toga, ogledava se oko sebe. Njezina je budnost ispunjena strahom, ali je mir i tišina opuštaju pa počinje zamišljeno i radoznalo promatrati okolinu.)

BEATRICE: Kako prekrasan pogled.

(*Tišina. Čuje se samo Vergilijevo hrkanje.*)

VERGILJE: (*iznenada se probudivši*) Što? Što sam govorio?

BEATRICE: Ne znam. Zaspala sam.

VERGILJE: Jesi?

BEATRICE: Jesam.

VERGILJE: Stalno spavaš.

BEATRICE: Imaš li što izvijestiti nakon straže?

VERGILJE: (*zijeve, proteže se i trlja oči*) Ništa.

BEATRICE: Dobro.

VERGILJE: Gdje smo stali?

BEATRICE: Kako to misliš?

VERGILJE: U razgovoru. Razgovarali smo o tome kako ćemo govoriti o Strahotama.

BEATRICE: Jednadugariječ.

VERGILJE: Točno, jednom riječju. Što time misliš reći?

BEATRICE: Bila bi to jedna duga riječ koja bi, dogovorno, bila o Strahotama.

VERGILJE: Imaš li koju na umu?

BEATRICE: Kakvaštetauztolikomogućnosti.

VERGILJE: Sviđa mi se. I ja imam jednu.

BEATRICE: Da čujemo.

VERGILJE: Zlokobitakrznotrčanosta.

„Ponovite to još jednom”, reče Henry.

VERGILJE: Zlokobitakrznotrčanosta.

BEATRICE: Tu je teže razumjeti.

Taksidermist je kimnuo, priznajući da Beatrice i Henry imaju isto mišljenje o Vergilijevoj jednojdugojriječi.

VERGILJE: To je kao što si rekla: dogovor, pogodba. Slažemo se da je jednadugariječ o Strahotama.

BEATRICE: Dogovoreno.

VERGILJE: Daj da to zapišem. (*Piše vrhom prsta po Beatriceinim leđima.*)

„Aukitz je varijacija jednedugeriječ. Beatrice predlaže da ta riječ bude tiskana u svakoj knjizi, časopisu i novinama, na mjestu istaknutom ili diskretnom, već prema želji autora ili nakladnika, da se njome pokaže da je jezik kojim je tekst pisan svjestan Strahota.”

„A sve druge stvari na popisu, na tom šivaćem priboru za Košulju, imaju li one istu svrhu - da izazovu svjesnost?”

„Da, točno.”

„Smijem li pogledati popis, molim vas?”

Taksidermist je oklijevao, ali potom mu ga ipak pruži.

„Hvala”, reče Henry, uspješno zatomivši svaki vanjski znak iznenađenja. Nije mogao vjerovati, bio je siguran da će mu taksidermist istrgnuti stranicu iz ruke prije no što je stigne pročitati. Napokon će moći zaustaviti bujicu taksidermistovih riječi i vidjeti ih vlastitim očima, nepomične i pričvršćene za podlogu, kao neke od njegovih prepariranih životinja. Riječi su bile lagano utisnute u papir, jer bile su otipkane mehanički, pa su na poleđini stvarale izbočine slične Brailleovu pismu.

Popis je bio u obliku stupca:

Šivaći pribor Strahota

urlik, crna mačka,
riječi i pokoja tišina, gesta,
košulje bez jednoga rukava, molitva,
uvodni govor na početku svakog zasjedanja
parlamenta,
pjesma,
jelo,
platforma na kotačima u paradi,
komemorativne porculanske cipele za ljude,
sati tenisa,
potpuno istinite opće imenice,
jednadugariječ,
popisi,
isprazno veselje izraženo *in extremis*,
riječi svjedoka,
obredi i hodočašća,
privatni i javni čin pravednosti ili
iskazivanja poštovanja,
izraz lica,
druga gesta,
verbalni izraz,
(sic) drame,
Ulica Nowolipki 68,
igre za Gustava,
tetovaža,
predmet određen za neku godinu,
aukitz.

Točka nakon posljednje riječi probušila je papir. Popis je odisao nekom neuobičajenom poetikom, antipoetikom neobičnoga i neobično supoloženoga, poznatoga i čudnovatoga. Pogled mu je na trenutak zastao na retku pri kraju popisa: Ulica Nowolipki 68. Adresa ga je nekako cimala za sjećanje, ali nije mogao reći zašto. Nastavio je čitati. Bilo je očito da taksidermista za tu listu vežu snažni osjećaji i da se od

njega očekuje da postavi neka pitanja o njoj. Uzdahnuo je u sebi.

Pričati priču *popisom*. Publici bi to bilo jednako zanimljivo kao da sjedne na pozornicu i počne im čitati telefonski imenik. Henry je nasumično odabrao jednu stvar s popisa.

„Što su ‘potpuno istinite opće imenice’?” upitao je.

„Osude koje potkrepljuje rječnik. Beatriceina je to zamisao. Dakle: ubojice, koljači, istrebljivači, mučitelji, pljačkaši, kradljivci, silovatelji, oskrvritelji, neljudi, zlikovci, čudovišta, zvijeri - takve riječi.”

„Shvatio sam.” Odabrao je još jednu stavku s popisa. „A ovo: Verbalni izraz’?”

Taksidermist je pronašao odgovarajući prizor:

BEATRICE: Dobro. Imaš li još štogod? (*Vergilije se opet ushoda.*)

VERGILIJE: Izraz.

BEATRICE: Opet? Uganut ćeš lice.

VERGILIJE: Mislio sam na verbalni izraz. Središnji dio bilo koje skupine ljudi - sjedili oni ili stajali, bili u nizu ili u redovima - bio bi označen „u Strahotama”. Što se ne mora nužno shvatiti kao nešto negativno. Na kraju krajeva, biti u sredini reda znači biti na najsigurnijem mjestu, daleko od opasnosti na rubovima reda.

Tako ćemo, kad odemo pogledati neku predstavu, a razvodnik nam kaže: „Najbolje ćete vidjeti ako sjedite u Strahotama” ili „Bojim se da su Strahote zauzete”, znati na što se misli i možda ćemo se sjetiti što se u nekoj drugoj situaciji dogodilo drugima koji su bili „u Strahotama”. Da nastavim?

BEATRICE: Molim te.

Taksidermist se zaustavio.

Henry je kimnuo . „A ‘[sic] drame’?”

„*Sic* je latinska riječ za *tako*”, odgovori taksidermist. „Rabi se kao oznaka da je tiskana riječ otisnuta točno kako je autor namjeravao ili da je točno prepisana iz izvornika s greškom.” „Da, poznato mi je gdje se i zašto koristi *sic*.”

„Vergiliju je sinula zamisao o kratkim kazališnim komadima gdje bi svaka riječ, baš svaka riječ, bila označena sa *sic*, jer u svjetlu Strahota svaka je riječ sad pogrešna. Jedan mađarski pisac piše tako, moglo bi se reći.”

Taksidermist nije potražio prizor gdje Vergilije predstavlja svoje [sic] drame, niti je Henryju rekao na kojega je mađarskoga pisca mislio. Umjesto toga, zašutio je. Činilo se gotovo kao da su u intermecu. Henry je odlučio iskoristiti priliku i pokušati opet, ali ovaj put iz drugoga kuta, polazeći radije iz perspektive karakterizacije nego iz

perspektive zapleta i akcije. To bi moglo pomoći taksidermistu oko samoga komada - i navesti ga da govori o njegovu postanku.

„Recite mi, kako se Beatrice i Vergilije mijenjaju tijekom trajanja komada?” upita Henry.

„Mijenjaju? Zašto bi se trebali promijeniti? Nemaju se razloga mijenjati. Nisu učinili ništa krivo. Na kraju komada potpuno su isti kao što su bili na početku.”

„Ali razgovaraju. Zapažaju i spoznaju stvari. U trenucima tišine razmišljaju. Prikupljaju stvari koje idu u šivaći pribor. Sve ih to mijenja, zar ne?”

„Apsolutno ne”, reče taksidermist odlučno. „Isti su. Da ih sretnemo sljedećega dana, rekli bismo da nisu ništa drukčiji nego što su bili prethodnoga dana.”

Henry se zapitao što bi na to rekla njegova kreativna prijateljica. Pronašao je tri dobre riječi, i više od toga, zapravo, ali iz njih nije izvimala nikakva priča.

„Ali u priči, likovi - ”

„Životinje izdržavaju već bezbroj tisuća godina. Bile su suočene s najneprijateljskijim životnim uvjetima koje si možemo zamisliti i prilagodile su se, ali na način koji je u apsolutnom skladu s njihovom prirodom.”

„To je istina u stvarnom životu. Slažem se u potpunosti. Nemam nikakvih dvojbi oko organskog djelovanja evolucije; međutim, u priči - ”

„*Mi* smo ti koji se moramo mijenjati, ne oni.” Činilo se da se taksidermist uzrujao.

„Slažem se s vama. Bez ekološke svjesnosti nema budućnosti. Ali u priči - evo, uzmimo Julijana iz Flaubertove priče koju ste mi poslali. Tijekom priče - ”

„Ako se Vergilije i Beatrice moraju mijenjati u skladu s tuđim standardima, onda bi se jednako tako mogli i predati i izumrijeti.”

U tom se trenutku Henry predao. „Da, razumijem što želite reći”, rekao je da ga umiri.

„Ne mijenjaju se. Vergilije i Beatrice isti su prije, tijekom i nakon.”

Henry je opet pogledao popis.

„Gdje je ta ‘Ulica Nowolip’...”, zaustio je pitati, da promijeni temu, ali taksidermist je naglo podigao dlan preda se.

Henry je zašutio. Taksidermist je ustao, obišao stol i prišao mu. Henry je osjetio laganu strepnju.

„Samo se jedno zaista računa”, reče taksidermist. Glas mu je bio gotovo šapat.

„Što to?”

Taksidermist mu polako izvuče stranicu iz ruke. Henry je pustio da mu sklizne kroz prste. Taksidermist ju je položio na stol.

„Ovo”, reče.

Jednom je rukom primio svjetiljku, a drugu je provukao kroz krzno - u smjeru

suprotnome od rasta dlake - pri korijenu Vergilijeva repa.

„Ovo ovdje”, reče.

Henry je pogledao. Na sad ogoljeloj koži vidio se šav, kirurški šav oko korijena repa. Izgledao je ljubičasto, medicinski, grozno.

„Rep je bio odrezan”, reče taksidermist. „Ja sam ga ponovno pričvrstio.”

Henry je zurio. Taksidermist je vratio svjetiljku na pult i otišao do stola na udaljenom kraju radionice. Ispruživši ruku, Henry je dotaknuo Vergilijevo krzno, namjeravajući ga zagladiti, ali umjesto toga opet ga je razgrnuo da može još jednom pogledati. Nije znao zašto je to učinio, ali najprije je pogledao, a zatim dotaknuo. Sav se stresao. Brzo je povukao ruku i zagladio dlaku. Bio je potresen. Kako nevjerojatno barbarski čin, odrezati Vergilijev veličanstven rep. Tko bi učinio takvo što?

Zapitao se zašto mu je taksidermist prestao pričati o svom komadu. Stajao je ispred stola, prčkajući oko nečega. Je li Henry bio pregrub prema njemu? Neosjetljiv na njegove muke?

„Zašto mi ne biste dali da pročitam cijelu dramu, odnosno ono što ste dosad napisali?”

Taksidermist nije odgovorio.

Je li osjećao da bi tako otkrio blago na kojemu je radio cijeli život, a jednom kad ga pokaže ostatak će prazan, bez tajni, osamljen? Je li se bojao otkriti unutarne *ja*? Je li se bojao Henryjeve reakcije ili reakcije drugih ljudi? *Tolike godine rada, a ovo je sve što možeš pokazati?* Je li slutio neuspjeh svojega pothvata, zbog razloga koji nije mogao odrediti, i bez zamisliva rješenja?

Henry je shvatio da ne može odgovoriti ni na jedno od tih pitanja, jer nije imao pojma o taksidermistovu unutaršnjem ja. Unatoč kazališnom komadu i svim razgovorima koje su vodili, čovjek mu je i dalje bio potpuna tajna. Još gore: praznina.

„Trebao bih...”, počeo je, ali nije nastavio. Svaki posjet taksidermistu odnio mu je tako mnogo vremena. Ustao je i prišao mu ondje gdje je stajao.

Radio je na crvenoj lisici. Ležala je na leđima, a već joj je bio napravio rez uzduž trbuha, od donjih rebara do korijena repa. Koristeći se prstima i nožem, počeo je odizati kožu od tijela. S morbidnom znatiželjom, Henry ga je promatrao kako radi. Nikad prije iz takve blizine nije vidio nedavno uginulu životinju. Taksidermist je vukao kožu s tijela sve do korijena repa, koji je potom iznutra zarezao nožem. Nakon toga je radio na nogama, sve dok nije došao do zglobova koljena, kroz koje je prorezao.

Nije bilo mnogo krvi. Prevladavala je blijedoružičasta boja - mišići, pretpostavio je Henry - isprugana bijelim salom, a tek su se tu i tamo vidjele točke i mrlje tamnoljubičastoga. Henry je očekivao da će taksidermist sad nastaviti s trbušnim rezom prema gore do podnožja vrata, da će otvoriti prsni koš i ondje s prednjim nogama učiniti

ono što je bio učinio dolje sa stražnjima. Umjesto toga, počeo je izvrtati kožu, provlačeći tijelo kroz trbušni rez i usput nožem odvajajući kožu. Svlačio ju je sa životinje kao pulover. Kad je došao do prednjih nogu, odrezao ih je u ramenu i nastavio guliti kožu s vrata. Došavši do glave, zarezao je ondje gdje su se uši držale za nju. Ostale su samo dvije tamne rupe. Oči su bile još neobičniji prizor, jer dok su uši - cijela njihova vanjska struktura - otišle s kožom, oči su ostale. Bez kapaka, još su jače zurile. Taksidermist je znalački zarezao jedino mjesto u očima gdje su koža i tijelo povezani: suzne žlijezde. Zatim je, režući kroz kožu uz desni, oslobodio usta. Na kraju se pozabavio nosom, posljednjim mjestom gdje se koža još držala; ogulio je crni vrh i prerezao kroz hrskavicu. Izvrnuo je kožu natrag u prirodni oblik, s dlakom prema van, i tako su ležali jedno uz drugo, koža i oderano truplo, kao dojenče izvučeno iz svoje crvene pidžamice, ali u ovom slučaju dojenče koje divlje zuri najcrnjim očima i pokazuje sve zube.

„Ovo radim za vas”, reče taksidermist. „Bit će to glava na postolju. Zato mi i treba samo glava.”

Skalpelom je napravio mali rez na lisičjoj koži, ispod vrata. Zatim je, pazeći da ne reže kroz krzno nego samo kroz kožu pri korijenu dlake, malim ostrim škarama lisici odrezao glavu u kojoj više nije bilo lubanje. Opet je izvrnuo kožu glave, uključujući i uši. Odvajajući komadiće prstima i stržući tupom stranom noža, očistio je kožu od mesa i sala.

„Moram je tretirati”, promrmlja. Prišao je polici s raznim staklenkama.

Henry je netremice gledao u glavu. Bila je to glava lisice, ali ispražnjena i izvrnuta naopako. Njuška, usta, oči, velike uši, vrat - ali sve pogrešno; ono što je bilo unutra, sad je bilo vani. U ustima, ondje gdje bi trebao biti jezik, sad je bilo bijelo krzno, a na vratnom su rezu van stršale crvene dlake. Ostatak je bila ružičasta i ranjava, oguljena glava nekoć svjesnoga bića. Uši, premda inače najistaknutiji dio glave, sad više nisu bile nimalo izražajne. Oči - zapravo, vjeđe - bile su sklopljene, dok su usta zjapila otvorena, kao u vrisku. Opet je pogledao vratni rez i crveno krzno koje je provirivalo kroz njega. *Goruća duša*, pomislio je. Glava je iznenada postala glavom bića uhvaćenog u trenutku najveće agonije, stvorenja koje se nekontrolirano trese, u kojemu više nema ni trunke razuma i kojemu više nema pomoći. Henryja je obuzeo užas.

Taksidermist se vratio s posudicom prilično znate bijele paste. „Boraks”, reče bez daljnjih objašnjenja.

Jednom rukom unutar lisičje glave, a drugom u gumenoj rukavici, počeo je snažno utrljavati pastu u kožu životinje.

„Moram ići”, reče Henry. „Uskoro ću opet doći.”

Taksidermist nije rekao ništa. Kao da Henryja i nije bilo.

Henry se okrenuo, izišao iz radionice, dohvatio kraj Erasmusove uzice i išetao u kasno poslijepodne.

Sljedeći su tjedni bili među najintenzivnijima i najkaotičnijima u Henryjevu životu.

Staklenička trupa ubrzano je uvježbavala sljedeću predstavu, onu u kojoj je Henry trebao dosegnuti svoj skromni glumački maksimum. Igrao je naslovnu ulogu u Lessingovu *Nathanu Mudrom*.

Staklenička trupa dvadeset je godina djelovala na lokalnoj razini kao skupina koja se brinula za redovitu opskrbu raznovrsnim farsama, sve dok se nije pojavio novi redatelj i preobrazio ih. Jednim je pokretom zabranio površno, lako i konvencionalno. „Zašto bismo sve dobre stvari ostavili profesionalcima?” upitao je. „Odlične su kazališne predstave za svakoga.” Tvrdio je da se ta odličnost može u jednakoj mjeri vidjeti u nesavršenim pokušajima, koliko i u dotjeranim uspjesima. Bio je to recept za moguću katastrofu, i zaista, u tim je prvim danima bilo predstava koje su bile zabavnije glumcima nego publici. Ali što je u tome loše? Svi uključeni radili su to besplatno, iz radosti što su bivali kazališno kreativni.

Redatelj je bio stari srbijanski useljenik - on je sebe nazivao Jugoslavenom - a pokretala ga je nepokolebljiva vjera u dostojanstvo i jednakost svih, pozitivna relikvija komunizma. Imao je viziju i težio je njezinu ostvarenju. Imao je nepogrešivu sposobnost da u svakoj osobi pod svojom redateljskom palicom pronađe glumca, s naglaskom na tome da se ne obriše osoba iza uloge nego da se glumac i uloga stope tako da budu uravnoteženi. „Ne zamarajte se time da morate biti dobri”, znao je reći trupi. „Težite tomu da budete autentični.” U odabiru glumaca za uloge bio je slijep na godine, boju kože, naglasak, građu tijela, pa čak i na spol, kad to nije bilo izravno važno. Bilo je to narodno kazalište, gdje narod izvodi predstave za narod. Nešto što treba vidjeti da bi ga se moglo cijeniti.

Pod njegovim čvrstim, ali poštenim vodstvom, Staklenička trupa porasla je u očima svijeta - odnosno grada. Nadaleko čitan tjednik koji prati zabavne sadržaje u gradu jednom je napravio prilog o Trupi, s naslovom *Uzvišeni amaterizam*, a redovito je privlačila pozornost i drugih gradskih medija. Svi su se slagali da je riječ o ozbiljnu pothvatu i zanimljivu sociološkom eksperimentu. Sav taj publicitet proširio im je publiku, kojoj se sad uz uobičajenu podršku u obliku prijatelja i obitelji pridružio i solidan broj studenata — kako sociologije i kulturologije, tako i književnosti - te drugih ljubitelja kazališta.

Sve se to dogodilo prije Henryjeva vremena; kad joj se on pridružio, Staklenička trupa već je bila vrlo etablirana. Bila je jedan od razloga zašto nije htio otići iz toga grada. Volio je sjediti u krugu stolaca na goloj pozornici i s kolegama glumcima

pročešljavati scenarij. Povjerenje, bratstvo, radost!

Bio je vrlo usredotočen na komad koji su postavljali. Ali, nije zaboravio na taksidermista. Misli su mu se redovito vraćale životinjama, „nepopravljivoj grozoti” koju im činimo i drami koju je taksidermist htio napraviti iz toga.

Henry i Sarah imali su vlastite razloge za razmišljanje o patnji životinja. Jednoga je dana došao kući i ostao iznenađen što ga njihova mačka Mendelssohn nije dočekala. Inače bi se, uzdignuta repa savijena u upitnik, pojavila čim bi začula otvaranje vrata. Nije bilo ni Erasmusa i njegova divljeg njuškanja. Sarah je spavala - a san trudne žene svetinja je - pa je Henry tiho otišao potražiti Mendelssohn. Pogledao je pod kauč, u njezino uobičajeno sklonište. Nije je bilo. Na kraju ga je do nje dovela mrlja krvi pokraj police s knjigama. Zavukla se između poda i najdonje police. Šaptom ju je pozvao po imenu i zacoktao jezikom. Uzvratila mu je slabašnim mjaukom. Kad je ispuzala van, s nosa joj je kapala krv, leđa su joj bila sva krvava, koža razderana, a dlaka slijepljena, i činilo se da ne može stati na stražnje noge. S obzirom na to da je bila kućna mačka, ako se izuzme neka neobična nesreća, postojao je samo jedan drugi mogući uzrok ozljeda: Erasmus. Bio je to odgovor na ono Henryjevo pitanje kako će se njih dvoje slagati (ali tako se dugo *jesu* slagali, a zašto i ne bi?).

Erasmus se u posljednje vrijeme ponašao pomalo čudno, i Sarah i on su to zamijetili. Henry se okrenuo i ugledao Erasmusa na drugom kraju sobe. Odmah mu je bilo jasno da je nešto sa psom. Nije to bio osjećaj krivnje što je napao Mendelssohn, ili strah od kazne. Nešto je drugo bilo u pitanju. Triput ga je zazvao blagim glasom. Erasmus nije htio doći. Kad mu je Henry prišao bliže, pas je zarežao. Pretpostavivši da nešto nije u redu, Henry je navukao jaknu i debele rukavice pa ga je uhvatio. Erasmus se bjesomučno branio, režeći i lajući kao nikad prije. Sarah se probudila vrišteći. Henry joj je doviknuo neka ne izlazi iz spavaće sobe. Uočio je da Erasmus ima ogrebotine na licu; Mendelssohn se bila branila. Kad je uz pomoć ručnika uhvatio psa u klinč, pozvao je Sarah. Podigla je jadnu Mendelssohn i stavila je u njezinu putnu nosiljku.

Henry je obje životinje taksijem odvezao do veterinara. Sarah je htjela poći s njim, ali složili su se da je, s obzirom na njezino stanje i na Erasmusovo čudno ponašanje, najbolje da ostane kod kuće.

Kako se njihov navodno cijepljen pas zarazio bjesnoćom - što je bila dijagnoza - pitanje je na koje nije mogao odgovoriti ni veterinar ni azil iz kojeg su ga bili uzeli. U gradu ima raznih životinja zaraženih bjesnoćom, rekli su mu. I gorim stvarima: kugom. Ali odgovarajuće sanitarne mjere sprečavaju širenje tih bolesti pa ih kućni ljubimci vrlo rijetko dobiju. Možda cjepivo nije valjalo. Henry se zapitao je li se Erasmus možda zarazio bjesnoćom u taksidermistovoj radionici. Bila je to suluda pomisao, ali svejedno mu je pala na pamet.

Mendelssohnina su leđa bila slomljena, a pluća probijena, očito od Erasmusova ugriza. Trpjela je jake bolove i morali su je uspavati. Jedna joj je prednja noga bila obrijana, i dok ju je Henry držao na stolu, veterinar ju je ubo iglom u bezdlaku kožu. Nije se opirala. Bila je puna povjerenja. Čim joj je veterinar ubrizgao sadržaj injekcije, svjetlo u Mendelssohninim očima ugasilo se i glava joj je klonula naprijed.

Erasmusov je kraj bio mučniji. S obzirom na mahnito stanje u kojem je bio, Henryju su rekli neka ga pusti u veliku zatvorenu kutiju s prozorom. Točnu je dijagnozu dobio poslije, nakon obdukcije. Početna, ona koja je Erasmusu zapečatila sudbinu, temeljila se na pregledu kroz taj prozor. Erasmus je isprva bio pomahnitao i nasilan, lajao je, režao i udarao njuškom o prozor, pokušavajući ugristi promatrače, potpuno neprepoznatljiv, ali nakon nekog se vremena sklupčao na podu u svojoj uobičajenoj pozi, drhtureći i cvileći. Jedva čujno šištanje plina opet ga je bacilo u stanje mahnitosti. Skočio je u posljednjem ludom izljevu bijesa. Ali plin je djelovao brzo, premda ne tako brzo kao Mendelssohnina injekcija, pa se srušio, zapjenjene njuške, kolutajući očima, drhtavih nogu. Kad su mu opet dopustili da ga uzme na ruke, Erasmus je već bio potpuno ukočen.

Henry je u klinici uspio ostati sabran. Bio je sam među neznancima, trebalo je sli jediti unaprijed određene postupke za dobivanje dijagnoze, donijeti određene odluke, platiti račun. Putem kući u taksiju samo je tupo zurio kroz prozor. Slomio se tek kad se uspinjao stubama prema stanu, osjećajući prazninu pokraj nogu, ondje gdje je inače bio pas, prazninu u ruci, ondje gdje je inače bio povodac. Trebalo mu je nekoliko dugih minuta prije nego što je bio u stanju gurnuti ključ u bravu i ući. Bila mu je teška i sama pomisao da mora Sarah ispričati što se dogodilo. U utrobi je nosila život i bila je osjetljiva na život, zabrinuta za život.

Stajala je u hodniku, točno ondje gdje bi inače stajala Mendelssohn, čekajući ga, širom raširenih očiju, tjeskobna pogleda. Ništa nije morao reći. Odmah je vidjela prazninu koju je donio natrag, dramatičnu neprisutnost života.

Oboje su zaplakali. Bila se vratila od prijateljice umorna, promrmljala je kroza suze, pa je otišla ravno u krevet. Probudilo ju je Erasmusovo lajanje i Henry koji joj je vikao da ostane u sobi. Na povratku kući nije zamijetila ništa neobično sa životinjama, ali nije ih ni tražila. Nije se mogla sjetiti je li uopće bila vidjela Mendelssohn. Onako preumorna, jedva je čekala da malo odrijema. Možda Erasmus još nije bio napao Mendelssohn. Okrivljavala se što je nije išla potražiti. Henry je, pak, krivio sebe što nije posvetio više pozornosti promjeni u Erasmusovu ponašanju, potištenosti koje prije nije bilo.

Nakon toga uslijedio je strah da su možda i oni zaraženi. Sarah je bila prestravljena pomišlju da bi mogla izgubiti dijete, ali većinom se za životinje brinuo Henry, a ona je

bila sigurna da je ni Mendelssohn ni Erasmus nisu bili ogrebli ili ugrizli. I Henry je bio siguran u isto, ali budući da ih je on imao u rukama u njihovim posljednjim satima, primio je cjepivo protiv bjesnoće.

Jedne večeri prije probe prišao mu je kolega glumac.

„Henry”, rekao je, „nisam znao da si slavni pisac. Mislio sam da si samo konobar u kafiću.”

Govorio je kao da se šali, taj kolega glumac, inače poznati odvjetnik, ali Henryju je bilo jasno da su mu namjere ozbiljne. Zapravo je govorio: *Tko si ti? Kakav ti je položaj u društvu? Mislio sam da te poznajem, ali očito nije tako.* Je li u njegovu glasu bilo zlovolje? Hoće li se sada drukčije ponašati prema njemu? Ima li nečega lošega u tome što je dopustio da dio njegova identiteta ostane nepoznat?

„Neki te tip tražio nakon prošle probe”, nastavi odvjetnik. „Već si bio otišao. Rekao je da te poznaje i opisao te, ali nazvao te drugim imenom. Na kraju mi je pokazao sliku iz novina.”

U prošlotjednim je gradskim novinama izišao kratki članak o probama popraćen fotografijom. Unatoč šminki i kostimu, i premda mu ime nigdje nije bilo napisano, nije bilo teško na njoj prepoznati Henryja.

Imao je osjećaj tko bi to mogao biti. „Kako se zvao? Je li bio visok, stariji, vrlo ozbiljan?”

„Nije htio reći ime. Ali da, to je on. Ozbiljan kao pogrebnik. Poznaješ ga?”

„Da, poznajem ga.”

„Ostavio je ovo za tebe”, reče odvjetnik, pružajući mu omotnicu.

Omotnica je potvrdila njegovu pretpostavku da je to bio taksidermist. Henry se zapitao zašto se nije htio predstaviti. Zbunjivala ga je ta njegova paranoja i tajnovitost. Nije mu dotad bilo palo na pamet da taksidermist zna samo pseudonim, ne i njegovo pravo ime. Svaki put kad su se vidjeli bili su samo njih dvojica pa nije bilo potrebe za upotrebom imena, stvarnih ili izmišljenih.

U omotnici je bio još jedan prizor iz taksidermistova komada:

BEATRICE: Dosta mi je popisa.

VERGILIJE: I meni.

(Beatrice uzdahne, spusti glavu i zaspi, Vergilije odluta. U grmlju pronade velik komad tkanine, žarkocrven i bez uzorka. Je li to stolnjak? Bala platna? Vergilije je podigne i igra se s njom. Maše tkaninom. Ornata se njome. Zatim se baci na leđa i počne se natezati s njom, crvena tkanina u zraku, a on na leđima na tlu. Iznenada prestane i okrene se prema publici.)

VERGILJE: Netko umire i umirući rukom grabi crvenu tkaninu patnje, vuče je i dere, a nikad prije u životu ni u što nije bio tako potpuno emocionalno uključen, niti ga je išta prije smlavilo takvom silnom intelektualnom potpunosti — „Umirem, umirem!” - toliko da tkanina postane jedino što vidi i osjeća, pokriva zidove i strop sobe ili, ako umire na otvorenom, ispunjava cijeli nebeski svod, svakoga je trena sve bliže, sve dok mu crvena tkanina patnje nije pripijena uz tijelo kao odjeća, ali tješnje, zatim kao vrpce za balzamiranje, ali tješnje, sve dok ga ne počne gušiti i on udahne posljednji put, a u tom trenutku tkanina nestaje, kao da ju je povukao neki opsjenar, i ostaje samo tijelo okruženo ljudima koje je vlastito pulsirajuće bivanje učinilo nesposobnima da vide tkaninu, i život ide dalje, pobjednički, moglo bi se reći, sve dok ti jednoga dana crvena tkanina ne uleprša u vidno polje i shvatiš da dolazi prema tebi pa se zapitaš, u posvemašnjoj nevjerici, kako je moguće da je prije nisi vidio, kako si je mogao ignorirati, ali to razmišljanje ne traje dugo, jer već si pao i počeo se hrvati s crvenim plaštom patnje, vukući ga i grebući.

(Hrva se s crvenom tkaninom.)

BEATRICE: *(Budi se.)* Što radiš?

VERGILJE: *(istog trenutka prestaje)* Ništa. Samo presavijam ovaj komad tkanine.

(Presavije tkaninu u urednu četvorinu i spusti je na tlo.)

BEATRICE: Gdje si je našao?

VERGILJE: *(pokazuje)* Ondje.

BEATRICE: Pitam se kako je onamo dospjela.

VERGILJE: Ne znam.

(Tišina.)

VERGILJE: Dobro bi nam došlo malo rasonode.

BEATRICE: Bi.

VERGILJE: Nešto smiješno.

BEATRICE: Nešto vrlo smiješno.

BEATRICE: Ali ne isprazno veselje.

BEATRICE: Ne.

VERGILJE: Premda je i isprazno veselje bolje nego nikakvo veselje.

BEATRICE: Ne bih rekla. Kontrast između očaja i ispraznog veselja samo bi očaj učinio još gorim.

VERGILJE: Ali ako se isprazno veselje izrazi *in extremis*, ne bi li te sama ironija toga potaknula da prevladaš očaj i donijela ti iskreno veselje? U tom kritičnom trenutku, ne bi li isprazno veselje moglo biti prva prečka na filozofskim

ljestvama koje vode potpunom kozmičkom osvještenju?

BEATRICE: Postoji vrlo mala mogućnost.

VERGILJE: Zašto ne pokušamo? Zašto se ne bismo dogovorili da

ćemo se, u trenutku najdubljeg očaja, kad ništa drugo ne budemo mogli, prepustiti ispraznom veselju?

BEATRICE: Možemo pokušati.

BEATRICE: Ali, jesmo li trenutačno istinski očajni?

BEATRICE: (*s tračkom veselja*) Ne, nismo.

VERGILJE: (*veselo*) Jednu prečku gore! Zapisat ću to.

(*Piše prstom po Beatriceinim leđima.*)

Henry je drugi put pročitao Vergiljev monolog. Sve je to bilo jedna duga rečenica. Mogao je zamisliti glumca kako se uživljava u nju, energiju kako raste. Promjena zamjenica bila je učinkovita, od „netko” i „on” do „ti”, izostavljajući je potpuno u „život ide dalje, pobjednički, moglo bi se reći”. Sjećao se „ispraznog veselja izraženog *in extremis*” iz šivaćeg pribora. Uz prizor iz komada bila je priložena natipkana poruka u taksidermistovu uobičajenom lakoničnom stilu:

Moja priča nema priču.

Počiva na činjenici umorstva.

Nije bilo pozdrava, ni na početku ni na kraju. Henry se pokušavao domisliti zašto mu je taksidermist s porukom poslao baš taj prizor. Crvena tkanina patnje - je li to bio simbol taksidermistove vlastite tjeskobe? A isprazno veselje - je li to bio signal da mu treba pomoć, da se on sam osjeća *in extremis*? Henry je odlučio da će ga uskoro opet ići posjetiti.

Sad kad je njegov „tajni identitet” bio otkriven, odnosi s kolegama amaterskim glumcima više nisu bili isti. Premda je bio ista osoba koja je bio i na posljednjoj probi, bilo mu je jasno da ga kolege glumci sada gledaju drukčije. Rjeđe su ga prekidali u razgovoru, možda, ali također su ga i rjeđe uključivali u razgovor. Redatelj je prema njemu bio naizmjenice preblag ili prestrog. Nije to bilo ništa s čime se ne bi mogao nositi. Vrijeme i obnovljena prisnost vratit će stvari na staro. Ali sad, pri kraju priprema za premijeru, bilo mu je to pomalo stresno.

Njegov učitelj glazbe već je to znao. Izišlo je u razgovorima prije i poslije pouke. Učitelj se pljesnuo po čelu te se nasmiješio. Pročitao je Henryjevu čuvenu knjigu, kći mu ju je dala. Bio je ponosan na Henryja, što je bilo lijepo, ali tijekom sati pouke ponašao se isto kao prije - osim što su se promijenile metafore. Više nije bilo narodskih

stvari poput vola. Henryjevo je sviranje klarineta sad bilo divlja životinja koju treba pripitomiti.

Premijera *Nathana Mudrog* prošla je uz uobičajenu mahnitu žurbu da sve bude spremno na vrijeme, uz uobičajenu tremu, uz uobičajene pogreške, sve prihvaćene i oprostene u ime „autentičnosti”. Predstava se prikazivala dva uzastopna tjedna od četvrtka do nedjelje i naišla je na dobar prijem, premda je teško objektivno suditi o predstavi u kojoj glumiš, jer nikad je ne možeš zaista i pogledati. Uglavnom, u lokalnim je novinama dobila pozitivne kritike.

A onda je Sarah pukao vodenjak. Pripremila se na muku koja ju je čekala i prebacila se u horizontalu. Uskoro su je počeli razdirati trudovi. Krenuli su u bolnicu. Sljedeća dvadeset četiri sata svela su je na znojnu, ljepljivu životinju koja je nakon mnogo dahtanja, cviljenja i vriskova iz svoga tijela istisnula poslovičnu funtu mesa, crvenu, naboranu i sluzavu. Cijeli taj događaj ne bi mogao biti ništa više životinjski sve i da su bili u blatnjavu kocu, rokćući. Stvorenje koje je izišlo iz nje slabašno gestikulirajući izgledalo je napola majmunski, a napola izvanzemaljski. A ipak, poziv koji je odaslalo Henryjevoj ljudskosti nije mogao biti glasniji ili radikalniji. Henry nije mogao odvojiti pogled od novorođenčeta. Moj sin, moj sin Theo, pomislio je, zabezeknut.

Ipak, između Erasmusove i Mendelssohnine smrti, glumljenja Nathana Mudrog i Theova dolaska, Henry je razmišljao i o taksidermistu i njegovoj drami. Nešto u vezi s njegovim kreativnim mukama davalo mu je poticaj. Premda u spisateljskom smislu njihove situacije nisu bile usporedive, ipak je to bio kolega Hefest koji se muči u kovačnici.

Još je zbog jednog razloga razmišljao o taksidermistu, jer jedne su noći njegove sumnje o stvarnoj temi komada bile potvrđene.

Dogodilo se to usred noći, jedne često prekidane Theovim plačem, što je sad već bila rutina. Osjećaj da je izvađen iz prostora i vremena, izazvan intenzivnom boli, stresom i radošću proteklih nekoliko tjedana nedvojbeno je odigrao svoju ulogu. Ma koje bilo psihološko objašnjenje za to, Henry je spavao snom kronično neispavanih kad mu se u mislima pojavilo jedno ime. Izbilo je tako silovito da mu je probušilo san pa je u istom trenutku sjeo i probudio se, viknuvši: „Emmanuel Ringelblum!”

Oteturao je do računala i, otupio od umora, potražio po starom eseju koji je trebao biti dio dvonaslovnične knjige. Pronašao je referencu na Ringelbluma, ali ne i adresu. Prekopao je i po dokumentima koje je bio koristio u istraživanjima. I ondje je, samo uz više pojedinosti, pronasao što je bio napisao o Ringelblumu, ali opet nije bilo adrese. Napokon ju je pronasao ondje gdje je najprije trebao pogledati - na internetu, koji zaista

jest mreža koju možeš baciti dalje no što pogled seže i povući je natrag, ma kako težak bio sadržaj u njoj, a da se njezine čarobne niti nikada ne poderu pod teretom nego uvijek isporuče najčudesniji ulov. U tražilicu je utipkao „Ulica Nowolipki 68” i za četiri desetinke sekunde imao je odgovor.

Već sljedećega dana, neobrijan, raskuštran, iscrpljen, izgledajući kao beskućnik, vratio se u preparatorsku radionicu Okapi. Sa sobom je ponio sve što je imao od taksidermistova komada, što nije bilo mnogo, samo prizor s kruškom, prizor koji je on napisao opisujući Vergilijev urlik, i prizor koji je taksidermist bio ostavio za njega u kazalištu, onaj o crvenoj tkanini patnje i ispraznom veselju. Henry nije znao zašto ih je ponio sa sobom. Možda je bio naumio staviti sve to na stol pa da počnu ponovno.

Približavajući se radionici, razmišljao je o taksidermistovoj poruci.

Moja priča nema priču.

Počiva na činjenici umorstva.

Čijega umorstva?

Okapi ga je iznenadio i obradovao kao i prvi put. Otvorio je vrata trgovine i začuo poznati tihi zvuk. Veličanstvena špilja puna životinja prostirala se pred njim. Pomislio je na Erasmusa i Mendelssohn i osjetio da mu se grlo steže, a oči pune suzama. Sinulo mu je da mu nikad nije palo na pamet da ih da preparirati. Nakon posljednjeg pogleda i posljednjeg zagrljaja, prihvatio je nestanak njihovih tijela.

Taksidermist se pojavio uobičajeno brzo. Nepomično je stao, prodorno pogledao Henryja i bez riječi se vratio u svoju radionicu. Henry je u nevjerici zurio u mjesto gdje je čovjek do maloprije stajao. Nije mu bio ništa više od poznanika. Istina, bili su nadugo i naširoko raspravljali o taksidermistovim kreativnim pokušajima, ali je li to značilo da se može odustati od elementarnih pravila lijepa ponašanja? Možda je u taksidermistovu umu, budući da je ušao u intimnost njegove drame, Henry postao kao član obitelji, netko prema kome se možeš ponašati s mrzovoljom rezerviranom za one koji su ti najbliži. Izabrao je protumačiti taksidermistovo ponašanje na taj način. Unatoč umoru, bio je ushićen statusom novopečenog oca i ganut sjećanjem na Erasmusa i Mendelssohn. Nije bio raspoložen za trzavice. Duboko je udahnuo i ušao u radionicu.

Taksidermist je već bio za stolom, gledao je svoje neposložene papire. Henry je zauzeo uobičajeno mjesto na stolcu bez naslona.

„I, koje vam je pravo ime? Što još krijete?” reče taksidermist osorno, ne podižući pogled.

Henry je odgovorio tiho. „Zovem se Henry L’Hôte. Pišem pod pseudonimom. Žao mi je što vas tako dugo nisam došao posjetiti. Bio sam zauzet. Rodio mi se sin. A

Erasmus, moj pas, sjećate li ga se? Morali smo ga dati uspavati.”

Kako neobično, pomisli Henry. Ispričavam se za rođenje sina i smrt svoga psa. Taksidermist nije odgovorio. Henry se zapitao je li ljutit ili povrijeđen. Nije imao pravo ni na jedno od toga. Henry mu nije ništa dugovao. Ali imao je sreće u svome umjetničkom djelovanju, a taksidermist nije. Pekao se na tihoj vatri zbog komada koji nikako da krene, dok je Henry bio novopečeni otac koji je sretno živio na zaradi od romana koji je jako dobro išao. Što bi imao od toga da se ljuti na starca koji je sav jadan?

Henry je opet progovorio. „U vašem šivaćem priboru Strahota spominjete ‘Ulicu Nowolipki 68’. Gdje je to?”

„To je izmišljena adresa gdje bi bili pohranjeni i sačuvani svi tragovi Strahota, svi memoari, svjedočanstva i povijest, svaka fotografija i film, svaka pjesma i roman, sve. Sve bi se to našlo u Ulici Nowolipki broj 68.”

„A gdje se nalazi Ulica Nowolipki 68?”

„U kutku svakog uma i na spomenici u svakome gradu. To je simbol, jedna od Beatriceinih zamisli.”

„Zašto Nowolipki? Zašto ta neobična riječ?”

„Beatrice se osjećala kao da će se svakoga časa rasplakati pa je pomislila: ‘No, ovo lipti i kipi iz mene!’ i skratila to.”

„A zašto baš broj 68 u Ulici ‘No, ovo lipti i kipi iz mene!’?”

„Nema razloga. To je samo broj koji sam nasumično odabrao.”

Taksidermist je bio prijetrovan. Ulica Nowolipki bila je - i jest - ulica u Varšavi, a Ul. Nowolipki broj 68 adresa je na kojoj je nakon Drugoga svjetskog rata pronađeno deset metalnih spremnika i dvije posude za mlijeko pune arhivskih materijala. Bilo je tu svega, od skica, svjedočanstava, karata, fotografija, crteža, akvarela i izrezaka iz tajnih novina, do službenih dokumenata, poput ukaza, plakata, kupona za hranu, osobnih isprava i tako dalje. Pokazalo se da je ta opsežna dokumentacija kronika svih aspekata života i programirane smrti u varšavskom getu od 1940. do njegova uništenja nakon pobune 1943. Materijale je prikupila zajednica povjesničara, ekonomista, liječnika, znanstvenika, rabina, socijalnih radnika i drugih, pod vodstvom povjesničara Emmanuela Ringelbluma. Ta si je skupina ljudi dala ime *Oneg Shabbat*, što znači „radost Sabata”. Većina njih skončala je u getu, ili nakon njegova uništenja.

Tek je s prisjećanjem te adrese i tih očajničkih vremenskih kapsula Henry sa sigurnošću znao što taksidermist radi. To je bio neosporan dokaz da koristi holokaust da bi govorio o istrebljenju životinja. Stvorenja osuđena na propast koja ne mogu govoriti u svoje ime dobila su glas iznimno rječitog naroda koji je bio osuđen na sličnu propast. Tragičnu je sudbinu životinja promatrao kroz tragičnu sudbinu Židova. Holokaust kao

alegorija. Odatle Vergilijeva i Beatriceina neprestana glad i strah, njihova nesposobnost da odluče kamo ići i što učiniti. A kad se sjetio crteža koji mu je taksidermist bio pokazao, onoga s gestom Strahota, sad mu u oči nije upalo ono što je Vergilije činio s prstima kad mu je ruka bila točno ispred prsa nego početni položaj ruke - nešto vrlo slično Hitlerovu nacističkom pozdravu, nije li?

Sudbina je dovela Henryja u vezu s piscem - dobro, s čovjekom koji to želi postati - koji je radio točno ono što je on bio zagovarao prije tri godine: predstavljao je holokaust na drukčiji način.

„Zašto mi ne biste pročitali još neki prizor iz vašega komada? Počnimo tako”, reče Henry.

Taksidermist bez riječi kimne. Pronašao je nekoliko listova papira i pročistio grlo. Odmjerenim je glasom počeo:

BEATRICE: Nikad ti nisam rekla što mi se dogodilo, zar ne?

VERGILJE: Što? Kad?

BEATRICE: Kad su me uhitili.

VERGILJE: (s *nelagodom*) Ne, nisi. Nikad te nisam pitao.

BEATRICE: Bi li htio da ti kažem?

VERGILJE: Samo ako mi želiš reći.

BEATRICE: Trebala bih reći barem jednoj osobi, da to iskustvo ne nestane, a da nikada nije bilo pretočeno u riječi. Komu da kažem ako ne tebi?

(*Stanka.*)

BEATRICE: Sjećam se prve pljuske, kad su me uvodili unutra. Već je u tom trenutku nešto bilo zauvijek izgubljeno, ono temeljno povjerenje. Ako imaš probranu zbirku meissenskog porculana, a čovjek uzme jednu šalicu i namjerno je pusti da padne na pod i razbije se, zašto onda ne bi nastavio dok ne razbije i sve ostalo? Kakva je razlika, šalica ili zdjela za juhu, kad je već pokazao da mu porculan ništa ne znači? S tim se prvim udarcem u meni razbilo nešto slično porculanu. Bila je to snažna pljuska, silovita a tako nehajna, dana bez razloga, prije nego što sam se čak i predstavila. Ako će mi to učiniti, zašto ne bi učinili i mnogo gore? Zaista, kako bi se uopće mogli zaustaviti? Jedan je udarac samo točka, besmislen. A poželjna je crta, veza između točaka, koja će dati svrhu i smjer. Jedan udarac zahtijeva drugi, pa treći i tako dalje.

Poveli su me niz hodnik. Mislila sam da me vode u ćeliju. Sva su vrata koja su se otvarala na nj bila zatvorena, osim jednih, kroz koja je na pod

padao trapezoidni četverokut svjetla. „Evo ga”, rekao je mladić s moje strane onako usput, kao da smo čekali autobus. Već je bio svukao sako i sad je zasukao rukave. Bio je visok, izrazito koščat. S njim su bila još dvojica. Slušali su njegove naredbe. Uveli su me u običnu, blistavo osvijetljenu sobu, na čijoj je sredini stajala kada puna vode. Bez imalo ustručavanja, gurnuli su me do nje tako da mi je tijelo bilo pod pravim kutom u odnosu na nju, a zatim su me prisilili da kleknem. Silom su mi gurnuli glavu unutra i držali je pod vodom. Doduše, nije im baš bilo lako. Imam snažan vrat pa su trebala sva trojica da mi zadrže glavu pod vodom, pogotovo zato što sam ih stalno odgurivala ramenima.

Pronašli su rješenje: postavili su me da stojim, zavezali mi najprije prednje noge jednu za drugu, a zatim stražnje na isti način, okrenuli me usporedno s kadom i gurnuli me bočno u nju. Noge su mi poletjele u zrak i pljusnula sam na leđa, udarivši glavom o rub kade. Dolili su još vode. Bila je hladna, ali brzo sam zaboravila na to. Otimala sam se, ali sad im je bilo lako. Jedan mi je muškarac držao stražnje noge u zraku, drugi je držao prednje, a treći je imao slobodne ruke da mi gume glavu pod vodu. Jedno je utapati se stojeći čvrsto na sve četiri, glave pognute kao da piješ. To je jednostavno utapanje - užasno, da, ali barem se poštuje tvoj osjećaj sile teže i u skladu je s prirodnim položajem glave. Imaš određenu razinu nadzora nad tim kad ćeš udahnuti vodu. Ali kad ležiš na leđima, dok ti nečiji dlan pritišće čeljust i silom ti gura glavu unatrag pod vodu, voda ti odmah uđe u nos i istog trena imaš osjećaš da se utapaš. Vrat te užasno boli jer očajnički pokušavaš nagnuti glavu naprijed. Svaki put kad pokušaš progutati, kao da ti netko zarije nož u vrat. Panika, užas, nikad prije nisam iskusila ništa slično.

Kad god bi mi pustili glavu, kašljala sam i kašljala, ali prije no što bih stigla pošteno udahnuti, već bi me opet gurnuli pod vodu. Što sam se jače opirala, to su me dulje držali pod vodom. Brzo sam udahnula vodu i osjetila da mi je tijelo iznenada omlitavjelo. *Ovo je smrt*, pomislila sam, a oni su - kao pravi stručnjaci - točno u tom trenutku prestali. Izvukli su me van, bacili me na pod. Kašljala sam i povraćala vodu, ležeći. Mislila sam da je mojim mukama kraj.

Ali, tek su počele. Odvezali su mi prednje noge. Pljuskajući me i udarajući me nogama i vukući me za rep, podigli su me s poda. Stražnje su mi noge još bile zavezane. Zgrabivši me za grivu, odvukli su me u susjednu sobu.

Poskakivala sam što sam bolje mogla. Postavili su me na neku vrstu

postolja i stavili mi ormu, koja je išla ispod prsa i držala mi prednji dio tijela gore. Prednje su mi noge stajale na podu sklepanom od gruba drva, jako zamrljana. Jedan od muškaraca obujmio mi je glavu rukom, a drugi me straga udario nogom u lijevo koljeno i odigao mi stopalo od poda, kao da je kovač koji se sprema pregledati mi kopito. Ali samo ga je držao u zraku. Potom je onaj mladić kleknuo, gurajući se oko moje desne noge, i brzo mi zabio dugački čavao u stopalo koje je bilo na podu. Započeo je tik iznad ruba kopita - pod kutom, da uđe duboko — a čavao je prošao kroz njega, i čvrsto mi zakucalo stopalo za drveni pod. Još vidim čekić kako se diže i spušta, muškarčevu ruku i vrh njegove glave, kosu na tjemenu koja raste u krug. Sa svakim udarcem čekića zatreslo mi se cijelo tijelo. Oko stopala mi se širila lokva krvi. Zatim su me pustili i nestali negdje iza mene. Zgrabili su me za rep. Zadrhtala sam od toga, od tog dodira šest neprijateljskih ruku. Počeli su me svom silinom vući za rep, kao da igraju povuci-potegni između mog repa i stopala.

Njakala sam i propinjala se, pokušavajući ih udariti. Ali jedna mi je prednja noga bila zakucana za pod, a stražnje su mi još bile zavezane jedna za drugu pa ih je bilo lako držati pod nadzorom . Imala sam samo jednu slobodnu nogu. A oni su vukli i vukli.

Tijekom tih sekundi neizdrživa bola, prestala sam se užasavati smrti i počela sam je željeti više od ičega. Htjela sam kao štakor šmugnuti u tamu i završiti sa svim tim. Izgubila sam svijest.

Tako je teško govoriti o tome. Boljelo je, bilo je bolno — to je zapravo sve što se o tome može reći. Ali osjećati to! Lecnemo se na plamen jedne jedine šibice, a to je bilo kao da sam usred lomače. I još nije bilo gotovo. Kad sam došla k sebi, vidjela sam da mi je kopito popustilo. Potpuno se otkinulo. Mislila sam da bol ne može biti jači, da me nakon ovoga što sam pretrpjela sigurno više neće mučiti. Ali jesu. Nakrivili su mi glavu i ulili kipuću vodu u uho. Ugurali su mi ledenu željeznu šipku u rektum i ostavili je ondje da mi ohladi utrobu. Iznova su me udarali nogama u želudac i genitalije. Sve se to događalo u rasponu od nekoliko sati; oni su redovito uzimali stanke da popuše cigaretu, dok sam ja bespomoćno ležala u ormi; katkad bi me ostavili samu u sobi, s otvorenim vratima, a ponekad bi stajali i pušili pokraj mene, kao da me nema. Nekoliko sam puta gubila svijest.

Stalno su me vrijeđali, premda ne bih rekla da su bili istinski ljutiti ili uzrujani. Samo su radili svoj posao. Kad su se umorili, radili su u tišini.

Završilo je kasno poslijepodne, oko pet sati. Po završetku radnog vremena,

pretpostavljam. Valjalo je poći kući. Skinuli su mi ormu i bacili me u malu ćeliju. Nakon dva dana i dvije noći u samici, u jakim bolovima i bez hrane, pustili su me. Otvorili su vrata moje ćelije, osovili me na noge i potjerali me van pa me ostavili ispred ulaznih vrata. Bez i jedne riječi. Nisam znala gdje si, a ti nisi znao gdje sam ja. Odšepala sam do obale rijeke, gdje sam se srušila na osamljenome mjestu i gdje si me na kraju i pronašao.

VERGILJE: Raspitivao sam se. Bojao sam se da će moja pitanja izazvati sumnjičavost. Bojao sam se da će i mene odvesti. Ali, morao sam te pronaći. Na kraju sam otišao onamo gdje si nekoć radila. Obitelj kod koje si bila izbacila te i nisu znali gdje si, ali jedna je sluškinja izišla za mnom dok sam odlazio pa mi je rekla da je čula da su te odveli u tu-i-tu policijsku postaju. Otišao sam onamo, oprezno se raspitao, a onda sam krenuo u potragu po okolini, tražeći te pod mostovima, u zabačenim uličicama, iza grmlja, sve dok nisam nabasao na tebe.

BEATRICE: Najprije si me dotaknuo po vratu.

VERGILJE: Da, sjećam se.

BEATRICE: Tu.

VERGILJE: Tu.

BEATRICE: Tvoja meka, malena ruka.

VERGILJE: Tvoj mek, topao vrat.

(Jecaju. Beatrice zaspi. Tišina.)

Tišina iz komada nastavila se i izvan njega. Taksidermist nije više ništa rekao, a Henry je ostao bez riječi. Ne samo zbog pažljivo razrađenog, institucionaliziranog mučenja magarice. Nešto mu je drugo privuklo pozornost, pojedinost o glavnome mučitelju. Beatrice ga je opisala kao „visoka, izrazito koščata” muškarca. Henry si je na trenutak pogrešno predočio taj drugi pridjev - glavom mu je proletjela doslovna i jeziva slika. Onda se tek sjetio pravoga značenja: mršav, koštunjav, nije mesnat. Stalno mu se to motalo po mislima. Visok, izrazito koščat muškarac. Brzo je pogledao taksidermista. Možda je slučajnost.

„Pa, to je bilo uznemirujuće”, rekao je napokon.

Taksidermist nije odgovorio.

„Nabrajajući likove u komadu, spomenuli ste dječaka i dvojicu njegovih prijatelja.

Kad se oni pojavljuju?” upitao je Henry.

„Na samom kraju.”

„Znači, u vašoj je životinjskoj alegoriji iznenada navala ljudskih likova.”

„Tako je.” Taksidermist nije ništa dodao, samo ga je gledao praznim pogledom.

„Što se događa s dječakom?”

Taksidermist je podigao nekoliko listova papira.

„Vergilije je upravo završio s čitanjem šivaćega pribora, onoliko koliko su dotad sastavili. Sjećate se šivaćeg pribora?”

„Da.”

Počeo je čitati:

BEATRICE: To je dobar početak.

VERGILJE: Mislim da jest.

(Tišina.)

VERGILJE: Strahote su prljava košulja kojoj treba pranje.

BEATRICE: Jako prljava košulja.

(Tišina.)

Začuje se zvuk s jedne strane.)

DJEČAK: *(provlači se kroz grmlje i pojavljuje se, s puškom u jednoj ruci, zatečen što vidi Vergilija i Beatrice) Što?*

(Za njim se pojavljuju i njegova dva prijatelja. Vergilije i Beatrice ustanu i stoje stisnuti jedno uz drugo. Svi se ukoče. Vergilijeva je dlaka sva nakostriješena. Beatriceine su uši polegnute uz glavu. Osim što su slabi od gladi, suviše su prestrašeni da bi se pomaknuli.)

„Prepoznaju dječaka”, ubaci taksidermist. „Prethodnog dana, u selu gdje su zastali, taj je dječak bio jedan od glavnih huškača u nekim strašnim djelima.”

„Nastavite”, reče Henry.

Taksidermist je čitao:

DJEČAK: *(bez prvotne plahosti, smiješi se) Čekajte. (Maše prstom.)*

Prepoznajem vas. Već sam vas negdje vidio. *(Smije se.)*

Kamo ste otišli? Kako to da ste nestali? *(Prilazi bliže, šepureći se. Obraća se prijateljima.)* Prepoznajem ih.

(Vergiliju i Beatrice.) Idemo u onom smjera. Čeka nas još posla, ako shvaćate na što mislim. *(Isti prirodno samouvjeren hod kao jučer u selu. Njegova dva prijatelja priključuju se igri, kružeći oko životinja s hinjenom ležernošću.)* Znate li na što mislim?

VERGILJE: *(obraća se Beatrice, očajnički govoreći)* Beatrice, Beatrice, sjećaš li se?

Crna mačka i sati tenisa. Sakrijmo se u Strahote, nekoliko redova unutra prema sredini. I sjeti se: isprazno veselje izraženo *in extremis*. Nemamo ni

trenutka za gubljenje. Budi sretna sad, u ovom trenutku. Budi sretna. Ja sam tako sretan s tobom, tako silno sretan. Zaplešimo u našim porculanskim cipelama. Sve će biti dobro. Smiješim se i smijem se i sretan sam. Ispunjen sam radošću! *[sic! sic! sic!]*. *(Sve vrijeme ruka mu klizi kroza zrak ispred prsa, upire s dva prsta dolje, a zatim spušta ruku, stalno ponovno ponavljajući taj pokret — izvodi gestu Strahota.)*

DJEČAK: O čemu blebećeš, ti ludi stari majmune?

BEATRICE: *(drhtavim glasom)* D-da! I ja sam s-sretna. Jako sam sretna.

DJEČAK: Drago mi je da to čujem. *(Jednim glatkim pokretom,*

Dječak zamahne puškom i silovito udari Vergilija kundakom po glavi. Vergilije ne očekuje udarac pa se i ne pokušava obraniti. Čuje se krckanje. Vergilije zatečeno uzvikne i padne. Beatrice vikne i klone na tlo. Lijevi dio Vergilijeva čela već je smrskan, a čeonu rezu oštećen, što uzrokuje krvarenje u mozgu. Vergilije očajnički pokušava ostati pri svijesti i držati se za Beatriceino tijelo, ali brzo tone. Daljnji su Dječakovi udarci kundakom suvišni. Vergilijevo lice zadobije teške ozljede, valja spomenuti slomljenu čeljust i lijevu jagodičnu kost, nekoliko razbijenih gornjih i donjih zuba te smrskanu desnu očnu jabučicu. Slomljeno mu je i nekoliko rebara s desne strane, kao i desna bedrena kost. Nakon gubitka svijesti brzo slijedi smrt. Beatrice drže na tlu, udaraju je kundakom i nogama. Dok se to događa, ona pokušava kopitom dosegnuti Vergilija i viče da je sretna s Vergilijem, jako sretna, i da su Strahote prljava košulja kojoj treba pranje; traži još jednu riječ, vlastitu riječ, jednoduguriječ i napokon vikne: „Aukitz!”, ali tada utone u bezvučnu prazninu bola i užasa.

Kad je puste, uspije se istegnuti i dotaknuti Vergilijevo tijelo. Triput pucaju u nju; jedan joj se metak zabije u rame, drugi prođe kroz prsa, blizu srca, i iziđe na drugu stranu, a posljednji ulazi kroz lijevo oko i zabije joj se u mozak, što je izravni uzrok smrti.

Dječak u prolazu zamijeti neobične šare na Beatriceinim leđima. Prođe rukom kroz njih, potaknut koliko željom da ih bolje pogleda, toliko i željom da ih uništi.

Dječak izvadi malen nož i odsiječe Vergiliju rep. Dok odlazi s prijateljima, maše mekim repom kao bičem. Nakon nekoliko koraka, nehajno ga odbaci.)

Taksidermist je zašutio.

„Komad tako završava?” upita Henry.

„Tako završava. Nakon toga se spušta zastor.” Taksidermist je ustao i otišao do

jednoga pulta. Trenutak poslije Henry je krenuo za njim. Taksidermist je bio zagledan u nekoliko uredno poredanih stranica.

„Što je to?” upita Henry.

„Prizor na kojemu radim.”

„O čemu je?”

„O Gustavu.”

„Tko je Gustav?”

„On je mrtvo, golo tijelo koje cijelo vrijeme leži pokraj Vergilijeva i Beatriceina stabla.”

„*Ljudsko* tijelo? Još jedno ljudsko biće?”

„Da.”

„Leži na otvorenom?”

„Ne, u grmlju. Vergilije ga otkrije.”

„Zar ga ne nanjuše i prije toga?”

„Život ponekad zaudara koliko i smrt. Ne nanjuše ga.” „Kako znaju da se zove Gustav?”

„Ne znaju. Vergilije ga tako nazove da mu da ime.”

„Zašto je gol?”

„Pretpostave da mu je rečeno neka se svuče, a da je zatim ustrijeljen. Zaključe da je crvena tkanina najvjerojatnije njegova. Možda je bio pokućar.”

„Zašto ostanu? Nakon što pronađu mrtvo tijelo, ne bi li bilo prirodnije da pobjegnu?”

„Smatraju da je to mjesto već poharano pa je stoga sad sigurno.”

„Što učine s Gustavom? Pokopaju li ga?”

„Ne, igraju igre.”

„*Igre?*”

„Da. Otkriju da je to još jedan način kako govoriti o Strahotama. Naveden je u šivaćem priboru.”

Točno, prisjetio se Henry, igre za Gustava.

„Nije li to neobično, igrati igre pokraj mrtvoga tijela?” upita.

„Zamišljaju da bi Gustav, da je živ, uživao u njima. Igra je jedan od načina kako slaviti život.”

„Kakve igre igraju?”

„To sam ja htio pitati vas. Mislio sam da biste mogli smisliti nekoliko. Činite mi se kao netko tko se voli igrati.”

„Na što ste mislili, nešto poput igre skrivača?”

„Nadao sam se nečemu malo profinjenijem.”

„Spomenuli ste neke grozote na koje je poticao dječak koji ubije Beatrice i Vergilija.”

„Da.”

„Beatrice i Vergilije su ih vidjeli?”

„Da.”

„Što su vidjeli?”

Taksidermist nije odgovorio. Henry je zamalo zaustio da ponovi pitanje, ali predomislio se. Čekao je. Dugo je trebalo da taksidermist opet progovori.

„Isprva nisu vidjeli. Čuli su. Stajali su u grmlju kod seoskog jezera, pijući vodu pri rubu, kad su začuli vriskove. Podigli su glave i ugledali dvije mlade žene u dugačkim suknjama i teškim seljačkim čizmama kako trče prema jezeru, stižući smotuljke na prsa. Za njima je išlo nekoliko muškaraca, ali ne trkom nego više kao da uživaju u bijegu žena na čijim su licima bili ispisani užas i najjezivija odlučnost. Najprije je do jezera stigla jedna, za njom druga. Obje su bez zastajkivanja utrčale u vodu. Kad su bile u vodi do kukova, spustile su to što su nosile.

„Tek tad su Vergilije i Beatrice vidjeli da su ti smotuljci umotana novorođenčad. Gurnule su svoju djecu pod vodu i držale ih tako. Čak i nakon što su mjehurići prestali izlaziti na površinu, nije bilo oklijevanja, a ruke su ostale postojane. Nastavile su koračati dublje u jezero, boreći se sa suknjama, gubeći ravnotežu, i opet je hvatajući. Muškarci koji su stajali na obali jezera - bilo ih je desetak - ne samo da nisu nudili pomoć nego su ih još povicima ohrabivali.

„Kad je bila sigurna da njezino dijete više ne može biti živo, ali i dalje ga držeći ispod površine, jedna od žena, kojoj je voda sad već sezala iznad struka, zaronila je glavom prema naprijed i odmah se utopila. Ni ona ni njezino dijete nisu isplivali na površinu. Oboje su potonuli na dno. Druga je žena pokušala isto, ali nije uspijevala, čak ni onda kad je već bilo očito da je i njezino dijete mrtvo. Stalno je izranjala po zrak, kašljući i šmrčući, što je izazivalo silan smijeh među muškarcima, koji su joj dovikivali savjete kako se najbolje utopiti. Dok se smrt prve žene odvijala brzinom sile teže, druga je umirala dulje. Minutama je stajala u vodi, drhtureći i zureći u površinu pa pogledavajući muškarce na obali i opet se pokušavajući utopiti, a sve to bez imalo drame ili pokušaja komunikacije, samo s ozbiljnim izgledom nekoga tko se pokušava ubiti. Njezina djeteta više nije bilo i odlučila je poći za njim. Napokon, nakratko pogledavši u nebo i podigavši natopljenu masu svoga djeteta iz vode pa je pritisnuvši na prsa, žena se silovito bacila naprijed i uspjela okončati muke. Ruka koja očajnički hvata površinu vode, blatnjava čizma koja se nespretno rita, balon od suknje koji nakratko pluta - i nestala je. Valići su izbljedjeli, a jezerce je opet bilo mirno. Muškarci su zaklicali i nastavili dalje.”

„A gdje su Beatrice i Vergilije u svemu tome?” upita Henry tiho.

„Sve to vrijeme stajali su nepomično, ne pisnuvši, pa su ostali nezamijećeni. Čim su se muškarci razišli, pobjegli su iz sela. Te su ih slike stalno proganjale. Beatrice je u mislima vidjela lice jednoga dojenčeta, prvoga koje je bilo utopljeno, letimičan pogled na ružičastu izražajnost, malu odbjegli ruku koja poseže gore prema majci. Vergilija je mučilo drugo lice: ono dječakovo - nije mogao imati više od šesnaest, sedamnaest godina. U potjeri za ženama, usporavao je i toptao i zamahivao nogom prema njima, podižući oblak prašine i šljunka; jedna mu je noga bila visoko podignuta u zrak, a na drugoj je poskakivao dok se ne bi zaustavio - sve to s lakoćom i elastičnim poletom mladosti, uz klicanje i povike. Zatim je opet potrčao za ženama. On je bio jedan od najglasnijih i najuzbuđenijih na rubu ribnjaka.”

„A on je taj na kojega nalete nekoliko dana poslije?”

„Da, kao što sam vam pročitao”, odgovori taksidermist.

„Do mjesta gdje razgovaraju o kruški, Beatrice i Vergilije dođu tek nakon što pobjegnu iz sela?”

„Tako je.”

Usljedila je tišina, ona tišina u kojoj se taksidermist tako ugodno osjećao, u stvarnom životu i u pisanju, tišina u kojoj stvari mogu rasti ili trunuti.

Prvi je progovorio taksidermist. „Trebam pomoć oko igara koje će igrati Beatrice i Vergilije.”

Riječi *igre* i *igrati* - izrečene najsumornijim glasom i uz najmračniji izraz lica. Henryja je zaboljela glava.

„Recite mi, taj dječak u vašem komadu - što se događa s njim nakon što ubije Beatrice i Vergilija? Je li i to opisano u vašoj alegoriji o životinjama?”

„Ne. Ostajem sa životinjama. Ne želim igre za koje treba igraća ploča ili kockice, ili bilo što slično.”

Henry se prisjetio priče koju mu je bio poslao taksidermist, *Legende o sv. Julijanu Gostoprincu*. Sad je shvaćao njegovo strastveno zanimanje za Flaubertovu priču: Julijan pobije gomilu nevinih životinja, ali to ne utječe na spas njegove duše. Priča nudi iskupljenje bez kajanja. Takvo što zvučalo bi privlačno nekomu tko nešto krije.

Vlasnik trgovine preko puta imao je pravo, shvati Henry: stari je luđak. Sarah ga je pročitala na prvi pogled: ljigavac. Konobar u kafiću imao je pravo. Zašto je onda njemu trebalo tako dugo da to uvidi? Ali ne, on se tu druži sa smrdljivim nacističkim kolaboracionistom koji je sebi sada dodijelio ulogu velikoga branitelja nevinih. Uzmi mrtve i učini da lijepo izgledaju. Što je to ako ne ubilačka iracionalnost, uredno zapakirana i skrivena? Taksidermija, zaista. Sad mu je bilo jasno zašto su sve životinje u salonu tako nepomične: bila je to groza u taksidermistovoj nazočnosti. Henry je

zadrhtao. Imao je potrebu oprati ruke, oprati dušu, od tog čovjeka, zauvijek. Osjećao se zaprljan njime.

Pogledao ga je. „Idem”, reče mu.

„Čekajte”, odgovorio je taksidermist.

„Što?” otrese se Henry.

„Uzmite moje djelo sa sobom.” Taksidermist je uzeo papire s pulta, sedam ili osam listova. „Dat ću vam cijeli komad.” Otišao je do stola i svojim krupnim rukama brzo prikupio sve stranice s njega. „Pročitajte i recite mi što mislite.”

„Ne želim vašu dramu. Zadržite je”, reče Henry.

„Zašto ne? To bi mi pomoglo.”

„Ne želim vam pomoći.”

„Ali, već tako dugo radim na tome.”

„Baš me briga.”

Henry je pogledao preko prostorije prema Beatrice i Vergiliju. Osjetio je ubod tuge. Više ih neće vidjeti. Tako lijepe životinje.

Opet se okrenuo prema taksidermistu, jer tip mu je sad trpao stranice svojega kazališnog komada u džepove jakne. Henry ih je zgrabio i tresnuo njima o pult.

„Rekao sam vam, ne želim vašu prokletu dramu. Evo, uzmite i ovo.”

Izvadio je ulomke iz komada koje je bio donio sa sobom pa je bacio i njih. Papiri su zalepršali kroza zrak i odsklizali se po podu.

„Pa, onda u zamjenu uzmite ovo”, reče taksidermist smireno.

Nakratko se okrenuo. Kad je opet gledao u njega, u ruci je imao kratak, tup nož. Ubo je Henryja. Uopće se nije žurio. Pogledao ga je, a zatim mu zabio nož u tijelo tik ispod rebara. Henryju je trebao trenutak da shvati što se dogodilo. Potpuna nevjerica nakratko je ublažila bol. Taksidermist je i drugi put zario nož u njega, ali Henry je nagoniski postavio ruke ispred sebe pa su donekle umanjile silinu.

„Što, što...?” dahnuo je.

Osjetio je nešto mokro ispod košulje, a dlanovi su mu bili krvavi. Iznenada ga je prostrijelio strah i bol, kao električni udar. Iz usta mu je dopro tugaljiv zvuk. Zgrabivši se za pult da ne padne, okrenuo se i na sada teškim, olovnim nogama krenuo prema vratima. Zacijelo je potrčao, ali imao je osjećaj da tek polako vuče noge. Sa svakim otkucajem srca cijelo bi mu se tijelo streslo, a iz njega je iscurilo još krvi. Prestravila ga je misao da će ga taksidermist sustići i dokrajčiti. U glavi su mu pulsirale riječi: „Sarah! Theo!”

Stigao je do vrata. Dok se djelomično okretao da bi mogao proći kroz njih, krajičkom oka ugledao je taksidermista. Hodao je za njim, kamena lica, još držeći nož crven od krvi.

Henry je zateturao prema tigrovima i pao. Bol koji ga je prostrijelio kroz ošit bio je tako jak i neobuzdan da se na noge nije osvio postupno, nego se naglo jednim pokretom trznuo uvis, kao marioneta koju je netko povukao za konce. Krenuo je prema izlaznim vratima što je brže mogao. Jesu li zaključana? Što im je bliže bio, to mu se nevjerovatnijom činila mogućnost da stigne do njih. Prije će osjetiti ruku na ramenu. Ili još gore, taksidermistov nož u leđima.

Borio se s kvakom. Vrata nisu bila zaključana. Otvorila su se teško i polako. Henry se doslovno bacio iz trgovine i oteturao preko pločnika na ulicu. Baš je u tom trenutku naišao automobil. Stao je pred njega. Automobil je zakočio, a on je klonuo na topli poklopac motora. Dotad je možda bio stenjao. Sad je vrištao najglasnije što je mogao, premda je već počinjao šmrkati i iskašljavati krv kroz nos i usta. Iz automobila su izišle dvije žene, a kad su vidjele u kakvom je stanju, i one su počele vrištati. Izjurio je i vlasnik trgovine preko puta. Polako su se pojavljivali i drugi ljudi privučeni bukom. Henry je sad zacijelo bio na sigurnom. Umrstva se ne događaju na otvorenom, pred tolikim svjedocima, zar ne?

U tom je trenutku, kad su mu ljudi već zamagljeno ispunjavali rubove vidnoga polja, pogledao prema preparatorskoj radionici Okapi, i dalje u strahu da ga taksidermist možda sli jedi. Ali, ostao je unutra. Mimo je gledao kroz staklo zatvorenih vrata, kao da se divi sunčanu danu. Pogledi su im se sreli. Nasmiješio mu se. Bio je to širok osmijeh koji mu je ozario cijelo lice. Imao je divne zube. Henry ga je jedva prepoznao. Je li to bila taksidermistova inačica ispraznog veselja izraženoga *in extremis*? Okrenuo se i nestao u unutrašnjosti trgovine, kao da ga ne zanima strka na njegovu pragu. Henry se srušio, utapajući se u unutaršnjem moru krvi.

Još i prije dolaska hitne pomoći vidio se plamen koji je buknuo iz preparatorske radionice. Vatrogasci nisu mogli bogzna što učiniti. Uz takvu količinu drva i suhih krzna te toliko lakozapaljivih kemikalija, trgovina je gorjela brzo i silovito. Paklena buktinja.

S taksidermistom unutra.

Kod zdravih pojedinaca, slomljena kost koja je pravilno zarasla najjača je baš na mjestu loma. Nisi izgubio ništa od života, govorio si je Henry. Mnoge su još godine pred tobom. A ipak, kvaliteta života više mu nije bila ista. Kad proživiš neki čin nasilja, stekneš suputnike koji te nikada u potpunosti ne napuste: Sumnjičavost, Strah, Tjeskobu, Očaj, Turobnost. Oduzet ti je prirodni osmijeh, a prirodna zadovoljstva u kojima si nekoć uživao izgube svoj čar. Ni grad više nije doživljavao isto. Sarah, Theo i on spremali su se napustiti ga. Ali, gdje da se sad nastane?

Gdje će pronaći sreću? Gdje će se on osjećati sigurno?

Sad mu je bilo žao što nije spasio Beatrice i Vergilija. Tako su mu silno nedostajali da je tu prazninu u prsima osjećao još godinama poslije. Bila je to ista vrsta boli kao kad bi dugo bio rastavljen od Thea, ta fizička glad za prisutnošću. Prekorio bi samoga sebe. Beatrice i Vergilije nisu postojali, ne uistinu; bili su samo likovi iz kazališnoga komada, k tome još i životinje, i to mrtve. *Spasiti ih*, što je to onda značilo? Bili su izgubljeni već i kad ih je prvi put vidio. Ali nije si mogao pomoći, strašno su mu nedostajali. U mislima ih je vidio onako kako su stajali u taksidermistovoj radionici, Vergilije ovako, Beatrice onako - pokušao je izoštriti slike u svome umu. Ali bli jedjele su, kako to već biva sa sjećanjima na nečiji izgled.

Ostala je još samo njihova priča, ta nepotpuna priča o čekanju i strahu i nadi i razgovoru. Ljubavna priča, zaključio je. Koju je ispričao luđak čiji um nikada nije shvatio, ali svejedno ljubavna priča. Da je barem uzeo taksidermistovu dramu. To je još jedna stvar koju je požalio, to što je dopustio da ga bijes tako zaslijepi. Ali, nekim je pričama suđeno da budu izgubljene, barem djelomično.

Poslije je u nekoliko navrata promatrao fotografije majmuna urlikavaca, gotovo uvijek snimljenih visoko u krošnjama tropskih stabala, ali u očito divljoj prirodi tih životinja bilo je nemoguće vidjeti išta Vergilijevo. S magarcima je bilo drukčije. Jednoga Božića, gledajući jaslice sa živim životinjama, Henry se približio magarici; pogledala ga je i, kao da ga prepoznaje, zatresla glavom, nakrivila uši i tiho zadahtala. Naravno, najvjerojatnije se samo nadala kakvoj poslastici. Svejedno, prošaptao je njezino ime - „Beatrice!” - a oči su mu se napunile suzama. Nikad poslije nije mogao pogledati magarca, a da se ne sjeti Beatrice i Vergilija, i da ne osjeti tugu i jad.

Nakon što je bio izboden, Henry se trudio zapamtiti i zapisati što mu se točno dogodilo. Da pomogne sjećanju, čitao je o taksidermiji. Zapisao je svaki podatak koji mu se učinio poznatim; tako je ponovno sastavio esej koji mu je bio pročitao taksidermist. U jednom taksidermijskom časopisu pronašao je članak o taksidermistu s dragocjenim fotografijama; to su bili temelji njegove mentalne rekonstrukcije preparatorske radionice Okapi. Najteže je bilo rekonstruirati najvažniji dio priče, taksidermistovu dramu. Sunce vjere išlo je prije darežljiva vjetra, ali što je išlo prije: crna mačka ili tri prošaptana vica?

Najneuhvatljiviji dijelovi šivaćeg pribora bili su oni koje taksidermist nikad nije objasnio: pjesma, jelo, košulje bez jednoga rukava, porculanske cipele, platforma na kotačima kao dio parade. Ali komadić po komadić, uz mnogo truda, Henry je uspio rekonstruirati neke dijelove drame.

U bolnici, dok je ležao u krevetu nakon transfuzija i operacije, jedna mu je sestra donijela poderani list papira, zgužvan i zakrvavljen. Rekla je da je njegov, da ga je bio donio sa sobom. Prepoznao ga je. Kad se okretao nakon uboda nožem, zacijelo se

primio za pult i nehotice zgrabio jednu stranicu iz taksidermistova komada. Negdje usput, pola se lista otrgnulo i izgubilo.

Kroz krvavi otisak dlana, gdje su slova probijala kroz crvenilo kao tamne modrice na koži, Henry je čitao jedini preživjeli element priče, djelić koji je imao veze s tijelom koje su Beatrice i Vergilije pronašli pokraj stabla:

Vergilije: Učinili smo što smo mogli. Pisali smo novinama. Hodali u povorkama i bunili se. Glasali smo. Kakon svega toga, zašto da ne budemo vedri? Ako prestanemo biti vedri, popuštamo im.

Beatrice: Vedri? Pokraj leša?

Vergilije: Dajmo mu ime. Nazvat ćemo ga Gustav. Da, pokraj Gustava, za Gustava, igrajmo igre.

Beatrice: Gustava?

Vergilije: Da, igre za Gustava.

Priču o tome kako je izboden Henry najprije je nazvao *Košuljom dvadesetog stoljeća*. Zatim je promijenio naslov u *Taksidermist Henry*. Na kraju se odlučio za naslov koji je zadirao u samo srce susreta: *Beatrice i Vergilije*. Trebao je to biti činjenični prikaz, memoari. Ali dok je još bio u bolnici, prije nego što je počeo pisati *Beatrice i Vergilija*, Henry je napisao jedan drugi tekst. Nazvao ga je *Igre za Gustava*. Bio je suviše kratak da bi bio roman, odveć nepovezan da bi bio pripovijetka, previše realističan da bi bio pjesma. Što god bio, bio je to prvi njegov književni uradak unatrag nekoliko godina.

Igre za Gustava

IGRA BROJ JEDAN

Obraća ti se tvoj desetogodišnji sin.
Kaže da je pronašao način kako nabaviti nešto
krumpira za vašu izgladnjelu obitelj.
Ako ga uhvate, ubit će ga.
Hoćeš li ga pustiti da to učini?

IGRA BROJ DVA

Brijač si.
Radiš u prostoriji punoj ljudi.
Nakon što im obriješ kosu, odvede ih i ubijaju.
Radiš to cijeli dan, svaki dan. Uvode novu skupinu.
Prepoznaješ ženu i sestru dobrog prijatelja.
I one prepoznaju tebe, s radošću u očima.
Zagrlite se.
Pitaju te što će im se dogoditi.
Što im kažeš?

IGRA BROJ TRI

Držiš unuku za ruku.

Ni jedno od vas dvoje nije dobro nakon
duga putovanja bez hrane i vode.

Jedan vas vojnik zajedno vodi u “ambulantu”.
Pokaže se da je to zapravo jama u kojoj ljude izliječe
“jednom jedinom tabletom”, kako kaže vojnik,
odnosno metkom u zatiljak.

Jama je puna tijela, neka se od njih još miču.

Šestero je ljudi u redu ispred vas.

Unuka pogleda gore u tebe i postavi ti pitanje.

Koje je to pitanje?

IGRA BROJ ČETIRI

Naoružani ti stražar naredi da pjevaš. Zapjevaš.

Kaže ti neka plešeš. Zapplešeš.

Kaže ti neka se pretvaraš da si svinja. Pretvaraš se da
si svinja.

Kaže ti neka mu ližeš čizme. Ližeš mu čizme.

Zatim ti naredi neka „_____”, a to je strana riječ
koju ne razumiješ.

Koju ćeš radnju činiti?

IGRA BROJ PET

Ova zapovijed izdana je uz uperene puške:

ti i tvoja obitelj i svi ljudi oko vas morate
se svući do gole kože.

S tobom je tvoj sedamdesetdvođodišnji otac,
šezdesetosmogodišnja majka,
supruga, sestra, rođakinja i tvojih troje djece
od petnaest, dvanaest i osam godina.

Nakon što svučješ sve sa sebe,
kamo ćeš pogledati?

IGRA BROJ ŠEST

Smrt samo što nije stigla.

Pokraj tebe je neki neznamac.

Okrene se prema tebi.

Kaže nešto na jeziku koji ne razumiješ.

Što ćeš učiniti?

IGRA BROJ SEDAM

Kći ti je očito mrtva.
Ako joj staneš na glavu, možeš se uzdići više,
ondje gdje je bolji zrak.
Staneš li kćeri na glavu?

IGRA BROJ OSAM

Poslije, kad je sve gotovo, tužan si.
Tvoja je tuga sveobuhvatna i sveprisutna.
Želiš joj pobjeći.
Što ćeš učiniti?

IGRA BROJ DEVET

Poslije, kad je sve gotovo, nađeš se pred Bogom.
Što Mu kažeš?

IGRA BROJ DESET

Poslije, kad je sve gotovo, načuješ vic.
Na kraju, čuvši poentu, slušatelji zinu, prinesu ruke
usnama i prasnu u gromoglasan smijeh.
Šala je na račun tvoje patnje i gubitka.
Kakva je tvoja reakcija?

IGRA BROJ JEDANAEST

Iz tvoje zajednice od 1650 duša,
preživjele su 122.
Saznaš da ti je cijela šira obitelj mrtva,
da su ti se u kuću uselili nepoznati ljudi,
da ti je pokradena sva imovina.
Saznaš i da nova vlada želi okrenuti novi list
i pozabaviti se pogreškama iz prošlosti.
Hoćeš li se vratiti kući?

IGRA BROJ DVANAEST

Liječnik ti kaže:

„Ova će vam tableta izbrisati sjećanja.
Zaboravit ćete svu patnju i sav gubitak.
Ali, zaboravit ćete i cijelu svoju prošlost.”
Hoćeš li progutati tabletu?

IGRA BROJ TRINAEST

BILJEŠKA O PISCU

Rođen 1963. u Španjolskoj, Yann Martel studirao je filozofiju na sveučilištu Trent, radio neobične poslove - sadio drveće, bio perač posuđa i zaštitar - i putovao svijetom, prije nego što se posvetio pisanju. Autor je međunarodno hvaljenog romana *Pijev život*, koji je 2002. dobio Man Bookerovu nagradu, preveden je na četrdeset jedan jezik i više je od godinu dana bio na *New York Timesovoj* listi najprodavanijih knjiga. Njegova zbirka kratkih priča *The Facts Behind the Helsinki Roccamatios*, te prvi roman *Self*, također su dobili izvrsne kritike. Objavio je i zbirku pisama kanadskom premijeru s naslovom *What Is Stephen Harper Reading?*

Yann Martel živi u Saskatoonu, u kanadskoj pokrajini Saskatchewanu, sa spisateljicom Alice Kuipers i njihovim sinom Theom.